

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

Broj: S1 2 K 008235 14 K
Sarajevo, 04.12.2019. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, u vijeću sastavljenom od sudija Mirsad Strika, kao predsjednika vijeća, te sudija Anđelka Marijanovića i Amele Huskić, kao članova vijeća, uz sudjelovanje stručne saradnice Ene Žunić, kao zapisničarke, u krivičnom predmetu protiv optuženih Bože Vučenovića i dr., povodom optužnice Tužilaštva BiH broj T20 0 KTO 0001099 09 od 27.06.2014.godine, potvrđene dana 07.07.2014.godine, a izmijenjene dana 16.07.2019.godine, kao i dana 13.09.2019.godine, zbog krivičnog djela Organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. i 3. u vezi sa krivičnim djelom Trgovina ljudima iz člana 186. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH) i zbog krivičnog djela Pranje novca iz člana 209. stav. 3. u vezi stavova 1. i 2. KZ BiH, nakon javno održanog glavnog pretresa, u prisustvu tužioca Tužilaštva BiH, Sene Uzunović, optuženog Bože Vučenovića i njegovog branioca, advokata Mire Vučinić, optuženog Milana Vučenovića i njegovog branioca, advokata Suade Halilagić, optuženog Radeta Ljubičića i njegovog branioca, advokata Kerima Čelika, optuženog Safeta Turanovića i njegovog branioca, advokata Dražena Zubaka, optuženog Rasima Turanovića i njegovog branioca, advokata Aldina Lejljica, optuženog Zorana Dmitrovića i njegovog branioca, advokata Siniše Derganca, optuženog Zorana Kalajdžića i njegovog branioca, advokata Dragiše Jokića, optuženog Nedeljka Vučenovića i njegovog branioca, advokata Gorana Neškovića, te optuženog Miroslava Vučenovića i njegovog branioca, advokata Safeta Medoševića, dana 04.12.2019. godine, donio je i javno objavio:

P R E S U D U

Optuženi,

1. Božo Vučenović, sin Neđe i majke Milene, rođene Vasilić, rođ. 06.01.1960. godine u mjestu Ljubačevo, sa prijavljenim mjestom prebivališta na adresi ..., po narodnosti ...,

državljanin ..., JMB ..., po zanimanju diplomirani ekonomista, zaposlen, oženjen, otac šestoro djece od kojih dvoje maloljetno, neosuđivan,

2. Milan Vučenović, sin Neđe i majke Milene, rođene Vasilić, rođ. 21.10.1962. godine u Gradišci, sa prijavljenim mjestom prebivališta u ... u ..., po narodnosti ..., državljanin ... i ..., JMB ..., po zanimanju ekonomista, zaposlen, oženjen, otac dvoje djece od kojih jedno maloljetno, neosuđivan,

3. Rade Ljubičić, zv. „Buco“ i „Debeli“, sin Gojka i majke Milosave, rođene Kozić, rođ. 14.05.1972. godine u Bosanskoj Gradišci, sa prijavljenim mjestom prebivališta u ..., nastanjen u ..., po narodnosti ..., državljanin ..., JMB ..., po zanimanju stolar, nezaposlen, oženjen, neosuđivan,

4. Safet Turanović, zv. „Sajo“, sin Derviša i majke Zlatke, rođene Turanović, rođ. 22.01.1972. godine u mjestu Smionica, opština Jajce, sa prijavljenim mjestom prebivališta na adresi ..., po narodnosti ..., državljanin ..., JMB ..., po zanimanju NK radnik, nezaposlen, oženjen, otac troje maloljetne djece, osuđivan,

5. Rasim Turanović, sin Fadila i majke Kadire, rođene Julardžija, rođ. 10.08.1967. godine u Jajcu, sa prijavljenim mjestom prebivališta na adresi ... po narodnosti ..., državljanin ..., JMB ..., po zanimanju NK radnik, nezaposlen, oženjen, otac petoro djece od kojih jedno maloljetno, neosuđivan,

6. Zoran Dmitrović, zv. „Vučko“, sin Ljubana i majke Nade, rođene Đukić, rođ. 28.05.1962. godine u Gradišci, sa prijavljenim mjestom prebivališta u ..., po narodnosti ..., državljanin ..., JMB ..., po zanimanju vozač, nezaposlen, razveden, otac četvoro djece od kojih jedno maloljetno, osuđivan,

7. Zoran Kalajdžić, sin Nebojše i majke Kosovke, rođene Todorović, rođ. 05.05.1971. godine u Gradišci, nastanjen na adresi ..., po narodnosti ..., državljanin ..., JMB ..., po zanimanju mašinski tehničar, zaposlen, razveden, otac dvoje maloljetne djece, neosuđivan,

8. Nedeljko Vučenović, zv. „Braco“, sin Pantelije i majke Snježane, rođene Hrzić, rođ. 28.02.1989. godine u Gradišci, sa prijavljenim mjestom prebivališta u ..., nastanjen u ..., JMB ..., po zanimanju student, nezaposlen, neoženjen, neosuđivan,

9. Miroslav Vučenović, sin Nikole i majke Grozde, rođene Čeko, rođ. 04.08.1962. godine u Bosanskoj Gradišci, sa prijavljenim mjestom prebivališta na adresi ..., nastanjen na

adresi ..., JMB ..., po zanimanju radnik - traktorista, nezaposlen, oženjen, otac četvoro djece od kojih dvoje maloljetno, neosuđivan,

Na osnovu člana 284. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

OSLOBAĐAJU SE OD OPTUŽBE

da su:

- 1. Vučenović Božo, Ljubičić Rade, Turanović Safet, Turanović Rasim, Dmitrović Zoran, Kalajdžić Zoran, Vučenović Nedeljko i Vučenović Miroslav,** zajedno i zajedno sa osuđenima Lipovac Sašom, Tatić Nenadom, Kojić Slavišom i Ćirić Novakom , te zajedno sa više drugih njima poznatih osoba,

Vučenović Božo kao organizator početkom 2007 godine osnovao grupu za organizovani kriminal u smislu člana 1.stav (20) KZBiH, čiji članovi od osnivanja su bili Ljubičić Rade i Dmitrović Zoran, tokom 2008.godine članovi grupe postali Vučenović Nedeljko, Turanović Rasim i Turanović Safet, a tokom 2009.godine članovi grupe bili Kalajdžić Zoran i Vučenović Miroslav, te tokom djelovanja grupe članovi grupe bili i Saša Lipovac, Ćirić Novak, Kojić Slaviša i Tatić Nenad, kojom grupom je rukovodio Vučenović Božo i koja grupa ovako organizovana je djelovala do septembra 2009.godine sa tačno određenim ulogama i utvrđenoj hijerarhiji članova grupe koji su postupali po nalogima organizatora grupe radi izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima iz člana 186.stav 1.KZBiH, koje djelo je i vršeno u periodu djelovanja grupe, pri čemu je iskorištena činjenica da je firma „Serbaz“, čiji je faktički direktor bio Božo Vučenović , i to „Serbaz Project and Construction“ ltd., ogranak kompanije „Akora Business LTD“ koja posluje u Zapadnoindijskim ostrvima, Velika Britanija, kako je ta firma bila registrovana kod nadležnih organa R. Azerbejdžan, , zaključila ugovore sa Ministarstvom omladine i sporta R.Azerbejdžan, za izvođenje građevinskih radova na sportsko koncertnom kompleksu „Heydar Alieyev“, rekonstrukciji palate „Seadat“, kompleksa „Buta Palace“ u Bakuu i sportskog centra „Olimpia“ u Mingečauru, za koje radove je bio potreban angažman velikog broja radnika, pri čemu je Božo Vučenović nastupao i ponašao se u svojstvu direktora te firme, a ostali članovi grupe u svojstvu zaposlenika te firme i to na tačno određenim pozicijama i sa tačno određenim ulogama, iako formalno takve pozicije nisu bile navedene u toj firmi a niti u drugoj firmi istog naziva „Serbaz“ koja je pod imenom „Serbaz Property C.V.“ bila registrovana u Kraljevini Nizozemskoj i koja je postojala u vremenskom periodu od 23.08.2006. do 21.01.2010. godine na adresi Zadelmarkersstraat 87 1991 JE Volserbroek, sa brojem zaposlenih 0 (nula), a koji naziv „Serbaz Property C.V.“ je korišten na zaglavljima Izjava koje su osumnjičeni davali

radnicima pri vrbovanju istih za rad u Azerbejdžanu, pa su tako Božo Vučenović, **nastupajući u svojstvu direktora firme**, a ostali članovi organizovane grupe kao zaposlenici firme „Serbaz Project and Construction“ Ltd., **iskorištavajući statuse nezaposlenosti i teške materijalne situacije**, te lažnim prikazivanjem činjenica, kod državljana Bosne i Hercegovine, R.Srbije i R. Makedonije stvarali pogrešnu predstavu o okolnostima boravka i rada u R. Azerbejdžan, obećavajući im dobre zarade, odlične uslove smještaja i rada, dobru ishranu na gradilištima, organizovanje prevoza i naknadu troškova za vize, plaćene troškove ishrane tokom neradnih dana, zdravstveno osiguranje i regulisan rad i boravak u R. Azerbejdžan, vrbujući na takve načine lica za odlazak na rad u navedenu državu, da bi potom takvim radnicima koji su se prijavili za rad organizovali prevoz avionima do Bakua, gdje su ih drugi članovi iste organizovane grupe dočekivali, oduzimali im putne isprave, obmanjujući ih da je to radi regulisanja njihovog boravka, a koje putne isprave su zadržavali sve do povratka tih lica u zemlje porijekla, čime su radnike držali u položaju zavisnosti, smještali ih u neuslovne kolektivne smještaje te iskorištavajući njihov položaj udaljenosti od doma, nepoznavanja jezika, neposjedovanja dokumenata, egzistencijalne zavisnosti od firme „Serbaz“ u Azerbejdžanu, vršeći pritisak na radnike novčanim i fizičkim kažnjavanjem, i ograničenjima slobode kretanja **,radno ih eksploatisali na odredištu**, a sve ovo na način da su:

Članovi grupe, Turanović Safet i Turanović Rasim, tokom 2008. godine, a Vučenović Miroslav, tokom 2009. godine, vrbovali radnike, državljane BiH, za rad u Azerbejdžanu za firmu „Serbaz“, na sastancima, odnosno „prezentacijama rada“, koji su se održavali u ugostiteljskim objektima ili privatnim kućama na području Gradiške i Jajca, a po angažmanu Turanović Safeta i u prostoru neregistrovane agencije u Živicama od strane lica Hajdarević Meris i Kadrić Armin, vrbovali državljane BiH da rade u R.Azerbejdžan za građevinsku firmu „Serbaz“, pri tom ih obmanjujući u vezi uslova rada, smještaja i boravka u R.Azerbejdžan, te naknada koje će primati, a državljane R.Srbije i R.Makedonije vrbovali preko njima poznatih osoba, zatim radnike koji bi, kako zbog teške materijalne situacije u kojoj su bili, tako i zbog obmane takvim obećanjima, pristajali na ponudu rada, upućivali u R.Azerbejdžan, gdje su ih dočekivali Lipovac Saša, Vučenović Božo, Ljubičić Rade, Kojić Slaviša, Dmitrović Zoran, Turanović Rasim i druge njima poznate osobe, koji su od radnika oduzimali putne isprave obmanjujući ih da je to u svrhu regulisanja boravka i zbog opasnosti od gubljenja istih, te putne isprave predavali Ljubičić Radetu koje je ovaj čuvao u svom uredu na gradilištu „Centar“ u Bakuu, a koje putne isprave radnici nisu mogli dobiti kada bi to zatražili ili su ih mogli dobiti privremeno u svrhu poduzimanja određene radnje za koju je posjedovanje putne isprave bilo neophodno, nakon čega su istu morali vratiti, pod prijetnjom novčanog kažnjavanja, nakon čega su Vučenović Božo, koji se predstavljao i ponašao kao direktora firme „Serbaz“ u Azerbejdžanu, Ljubičić Rade, koji je obavljao poslove finansijskog direktora, Kojić Slaviša,

u svojstvu glavnog kontrolora i rukovodioca, Kalajdžić Zoran, u svojstvu šefa gradilišta „Expo“ u Bakuu, Vučenović Nedeljko zv. „Braco“, u svojstvu računovođe u firmi, Lipovac Saša, u svojstvu osobe zadužene za kontrolu discipline radnika, te Turanović Safet zv. „Sajo“, Dmitrović Zoran zv. „Vučko“, Turanović Rasim, Tatić Nenad i Ćirić Novak kao „kontrolori“, odnosno osobe koje su vršile neposredni nadzor rada na gradilištima u Bakuu i Mingeačauru, uskraćivali radnicima zarađene plate neosnovanim i neobrazloženim umanjenjenjima, uskraćivali obećane naknade troškova fabrikovanjem disciplinskih prekršaja i novčanim kažnjavanjem zbog istih, ili novčanim kažnjavanjem za najmanje sitnice koje su predstavljali kao kršenja radne discipline, kao što je zaticanje radnika na gradilištu da je zapalio cigaretu, zatim, zbog nenamještenog kreveta, zbog ostavljenih stvari u spavaoni, zbog svakog konzumiranja alkohola i van radnog vremena, zbog izlazaka iz kolektivnog smještaja i u slobodno vrijeme, zatim, smještali radnike u neuslovne prostorije u kolektivnim smještajima u kojima je broj radnika uveliko prevazilazio kapacitete istih, uskraćivali slobodu kretanja radnika zabranjujući im izlazak iz kolektivnog smještaja u slobodno vrijeme, davali radnicima niskokalorične obroke neadekvatne za teške fizičke poslove koje su obavljali, zbog čega su mnogi radnici znatno izgubili na tjelesnoj težini, zahtijevali da radnici rade u kontinuitetu najmanje 12 sati, pa do 24 ili 36 sati, i to šest do sedam dana sedmično, uz samo jednu pauzu za ručak od pola sata, pri čemu je slobodna volja radnika da odbiju prekovremeni rad zbog iscrpljenosti, bila ograničena zbog stavljene im do znanja mogućnosti novčanog kažnjavanja, dok prekovremeni rad nije bio plaćen uvećano u odnosu na redovni, upadali u kolektivne smještaje po noći, budili, alkotestirali i novčano kažnjavali radnike kojima je pronađena i najmanja količina alkohola u krvi, uskraćivali radnicima pružanje adekvatne zdravstvene zaštite tako što je za sve radnike bio angažovan do aprila 2009. godine samo jedan azerbejdžanski doktor, a nakon toga samo medicinska sestra Lazovska Daniela iz R.Makedonije, koji su bili stacionirani na gradilištu Centar i pružali zdravstvene usluge radnicima na svim gradilištima u gradu Bakuu, dok u gradu Mingeačauru nije bilo nikavog sistema zdravstvene zaštite, a u slučaju potrebe za složenijim medicinskim intervencijama radnicima je često odbijano nadoknađivanje troškova liječenja u azerbejdžanskim bolnicama ili kupovine lijekova, zbog čega su za pojedine radnike nastupile zdravstvene tegobe trajnije prirode, pri čemu su radnicima prijetili i na druge načine ih verbalno i psihički zlostavljali, te pored svega, Vučenović Božo, Dmitrović Zoran, NN osoba po imenu Samir, koji je bio lični pratilac Vučenović Bože, i više drugih njima poznatih osoba fizički su maltretirali **pojedine radnike**, na način da su ih tukli i zatvarali u prostoriju koja je za tu svrhu korištena na gradilištu „Centar“, a kontrola nezadovoljstva radnika navedenim uslovima rada i smještaja vršena je iskorištavanjem, kako objektivne, tako i od strane osumnjičenih kreirane situacije da su se radnici nalazili u dalekoj i njima nepoznatoj državi čiji jezik stanovnika ne poznaju, da su se u toj zemlji nalazili bez putnih isprava jer su im iste uzimane odmah po dolasku, da su u toj zemlji bili bez novčanih sredstava koja im nisu isplaćivana kako im je obećano, da su zbog svega navedenog u

potpunosti egzistencijalno zavisili od optuženih-uposlenika firme „Serbaz“ , te da je pod krinkom uspostavljanja radne discipline vršena represija prema radnicima i stvaranje atmosfere straha, a sve u svrhu iskorištavanja radnika radnom **eksploatacijom i to u državi čiji državljani nisu i u kojoj državi nemaju prebivalište** a s krajnjim ciljem da se vršenjem takve radne eksploatacije, uskrate plaćanja i prisvoje za sebe na takav način akumulirana finansijska sredstva koja su na račun firme „Serbaz“ broj: ..., ..., INN: ..., ..., otvoren u International Bank of Azerbaijan, filijala Nasimi, doznačavana od strane Ministarstva omladine i sporta R.Azerbejdžan za vršenje građevinskih poslova na sportsko koncertnom kompleksu „Heydar Aliyev“, rekonstrukciju palate „Seadet“, kompleksa „Buta Palace“ u Bakuu, te sportskog centra „Olympia“ u Mingečauru, zatim novčanih sredstava koja su doznačavana od strane privatnih investitora za izgradnju trgovinskog centra u blizini metro stanice „28. maj“ u Bakuu, te za izgradnju novog izložbenog kompleksa u aveniji Heydar Aliyev, pri čemu je na ime uskraćenih zarada, novčanih kažnjavanja, uskraćenih naknada za ishranu neradnim danima, zadržavanjem iznosa od po 200 USD mjesečno po radniku na ime „depozita“ , troškova nepostojeće agencije u Gradišci, neplaćanja naknada za vize radnicima pri ulasku u Azerbejdžan, prisvojeno najmanje **5.895.040,67 KM**

2. Vučenović Božo i Vučenović Milan, zajedno

Vučenović Milan kao faktički vlasnik a Vučenović Božo kao faktički direktor preduzeća koje je u R.Azerbejdžan poslovalo pod imenom „Serbaz project and construction“ Ltd; a koje je izvodilo građevinske radove u R.Azerbejdžan od 2007. do 2009. godine, i kojem preduzeću su od strane investitora Ministarstva omladine i sporta R.Azerbejdžan, u vremenskom periodu od 05.04.2007. godine do 15.10.2010. godine na račun broj ...-01,, ..., otvoren u International bank of Azerbaijan, filijala Nasini, uplaćena sredstva u ukupnom iznosu od 54.257.447,00 azerbejdžanskim manata (AZN), odnosno 66.387.389,90 USD, su dio tih novčanih sredstava u ukupnom iznosu od 10.983.135,39 USD i 2.404.012,45 EUR-a, od kojih je iznos od najmanje **4.103.678,37 USD, odnosno iznos od najmanje 5.895.040,67 KM**, novac za koji su Vučenović Božo i Vučenović Milan znali da je pribavljen izvršenjem krivičnog djela trgovine ljudima iz čl.186.KZBiH, pri čemu je Vučenović Božo istovremeno bio i izvršilac djela, najprije transferisali na bankovne račune njima poznatih fizičkih lica iz R.Azerbejdžanu, na račun Vučenović Milana otvoren u Moskvi, Ruska Federacija, te na računa off shore kompanija iz Paname, Belizea, Hong Konga, Kipra, Novog Zelanda, Velike Britanije i Britanskih prekomorskih teritorija, a ovo radi prikrivanja porijekla novca, nakon čega su sa tih računa sredstva prebačena na njihove lične račune otvorene u Crnogorskoj komercijalnoj banci ad Podgorica, na račune njihovog brata Vučenović Srpkca otvorene u Pavlovic International bank ad Bijeljina, potom su novac dalje transferirali na vlastite račune otvorene u bankama u Srbiji, Makedoniji, Gruziji i Bosni i Hercegovini te ga i upotrijebili u

privrednom poslovanju kupujući akcije pravnih lica te kupujući nekretnite u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini a sve ovo na način da su:

novčana sredstva pribavljena krivičnim djelom, radnom eksploatacijom radnika preduzeća Serbaz kao vida izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima, na način opisan tačkom 1. optužnice, odnosno sredstva uskraćena i prisvojena u periodu od avgusta 2007. do novembra 2009. godine od najmanje 635 radnika, i to sredstva od:

- neplaćanja ugovorenih naknada za rad i novčanih kažnjavanja najmanje 217 radnika u iznosu od najmanje 731.829,78 USD (odnosno prosječno po radniku iznos od 3.582,13 KM po osnovu plate i 594,65 KM po osnovu novčanog kažnjavanja), odnosno neplaćanja naknada, novčanih kažnjavanja, uskraćivanja novca po osnovu prekida rada prije isteka šestomjesečnog perioda, za ukupno 635 radnika, **ukupan iznos od 2.141.528,37 USD,**
- prisvajanja novčanih sredstava koja su kao depozit odvajanja od mjesečne zarade radnika, s obećanjem da će ta sredstva radnicima biti vraćana po okončanju dogovorenog perioda rada u iznosu od 200 USD mjesečno, odnosno za šest mjeseci ukupno 762.000, USD, odbijanja od plate radnika troškova nepostojeće agencije računajući jednokratno iznose od po 250 USD, viza za ulazak od po 40 USD računajući jednokratno po radniku, viza za izlazak od po 100 USD računajući jednokratno po radniku, neplaćanja naknade za ishranu neradnim danima, računajući šestomjesečni period rada od po 50 USD mjesečno po radniku, neplaćanja smještaja od po 200 USD po radniku računajući za šestomjesečni period, u sveukupnom iznosu po ovim osnovama od **1.962.150,00 USD**

Odnosno sveukupno po navedenim uskraćivanjima iznos od 4.103.678,37 USD, **odnosno preračunato u KM po srednjem kursu Centralne banke BiH iznos od 5.895.040,67 KM,** zajedno sa novcem prisvojenim i zadržanim u tačno neutvrđenom iznosu, vršenjem ušteta na broju iznajmljenih objekata za smještaj radnika smještanjem u stambene objekte broja radnika koji je uveliko prevazilazio kapacitete istih, ušteta na nabavci zaštitne opreme nabavljajući istu lošeg kvaliteta, nenabavljanja pomoćnih sredstava za rad, te ušteta na zdravstvenoj zaštiti, odnosno odbijanjem namirenja troškova liječenja radnika u Azerbejdžanskim bolnicama, odnosno, novčana sredstva koja su na navedene načine uskraćivana i akumulirana na računu firme Serbaz, su Vučenović Božo i Vučenović Milan transferisali na bankovne račune lica iz R. Azerbejdžan, na račun Milana Vučenovića otvoren u Moskvi, Ruska Federacija, te račun off-shore kompanija iz Paname, Belizea, Hong Konga, Kipra, Novog Zelanda, Velike Britanije i britanskih prekomorskih teritorija, nakon čega su navedena novčana sredstva

transferisana na lične račune otvorene u Crnogorskoj komercijalnoj banci a.d. Podgorica, i to na devizni račun Vučenović Bože broj ..., u vremenskom periodu od 21.12.2009. do 30.09.2011. godine ukupan iznos od 4.059.191,95 USD i 607.956,00 EUE, na devizni račun Vučenović Milana broj ..., u vremenskom periodu od 30.03.2009. do 31.12.2011. godine ukupan iznos od 6.194.202,11 USD i 1.316.002,45 EUR, kao i na devizni račun njihovog brata Vučenović Srpka broj ..., otvoren u Pavlovic International Bank a.d. Bijeljina, u vremenskom periodu od 11.06.2009. do 22.12.2010. godine ukupan iznos od 404.603,33 USD i 480.054,00 EUR, zatim broj ..., otvoren kod Sberbank a.d. Banja Luka, u vremenskom periodu od 10.11.2008. do 27.02.2009. godine ukupan iznos 99.958,00 USD, te broj ... otvoren kod Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka u vremenskom periodu od 28.01.2008. do 20.04.2009. godine ukupan iznos od 225.180,00 USD, sa svrhama doznaka „za otpremu“, „sredstva drugih stranih lica“, „po projektu“, „upl. po rn.za opremu“, „uplata po računu“, „uplata za građev.robu“, „upl.za tekstil“, „po projektu Expro“, „fin.pomoć-donacija“, „prenos vlastitih sredstava“, povrat pozajmica“ ili bez naznačene svrhe doznake, od kojih novčanih sredstava je:

- Vučenović Božo, sa svog gore navedenog deviznog računa, između ostalog, iznos od ukupno 595.548,16 EUR i 35.000,00 USD transferisao na vlastite račune otvorene u bankama u R.Srbiji, R. Makedoniji i Gruziji, iznos od ukupno 30.000,00 EUR i 96.000,00 USD na bankovne račune njemu poznatih fizičkih lica u Ruskoj Federaciji i Bosni i Hercegovini, iznos od 81.000,00 EUR na bankovni račun pravnog lica „Monting Studio“ d.o.o Zemun, Beograd, R.Srbija, gotovinski podigao iznos od 101.000,00 EUR, dok je iznose od ukupno 3.297.952,00 USD i 195,00 EUR, u vremenskom priodu od 11.01.2010. do 26.07.2011. godine, sa ukupno 81 transakcijom, transferisao na vlastiti račun broj ... otvoren u Novoj banci a.d. Banja Luka,

- Vučenović Milan, sa svog gore navedenog deviznog računa, između ostalog, iznos od 522,000,00 EUR prenio na vlastiti tekući račun broj ..., otvoren također u Crnogorskoj komercijalnoj banci a.d. Podgorica, te uložio u kupovinu sedam stanova u Herceg Novom, iznos od 45.000,00 USD i ukupno 996.581,49 EUR transferisao na račune Vučenović Bože otvorene u bankama R.Srbiji i R.Makedoniji, iznos od 105.907,00 EUR i transferisao na bankovni račun pravnog lica iz Belizea, iznos od 735.915,34 EUR i 798.456,36 USD položio na račun štednje, gotovinski podigao iznos od 225.005,00 EUR, dok je iznos od 4.531.252,00 USD i 349.000,00 EUR , u vremenskom periodu od 11.01.2010. do 20.12.2011. godine sa ukupno 115. transakcija, transferisao na račun Vučenović Bože broj ... otvoren u Novoj banci a.d. Banja Luka, da bi uporedo sa navedenim transferima novca iz Crnogorske komercijalne banke, Vučenović Božo ista novčana sredstva u ukupnom iznosu od 7.829.204,00 USD i 544.000,00 EUR, nakon konverzije u konvertibilnu marku, transferisao na vlastiti tekući račun broj ... sa kojeg su direktno ili preko tekućeg računa Vučenović Milana broj ..., između ostalog, izvršene kupovine akcija

pravnih lica „Ugostiteljstvo i turizam“ a.d. Gacko i „Planinsko dobro“ a.d. Gacko u iznosu od 625.325,00 KM, davane pozajmice vlastitim pravnim subjektima „Ugostiteljstvo i turizam“ a.d. Gacko i „Planinsko dobro“ a.d. Gacko i „Boki Vučenović“ d.o.o. Gradiška u ukupnom iznosu od 5.204.753,92 KM, te su Vučenović Božo i Vučenović Milan, u vremenskom periodu 2008. do 2010. godina, izvršili kupovinu nekretnina na teritoriji BiH u ukupnoj vrijednosti od 1.207.278,30 KM, a Vučenović Božo, Vučenović Milan i pravno lice u vlasništvu imenovanih „Boki Vučenović“ d.o.o. Gradiška, u vremenskom periodu od 08.04.2010. do 04.11.2011. godine, kupili 29 motornih vozila u ukupnoj vrijednosti od 201.755,00 KM i 14.700,00 EUR,

Dakle, u periodu od novembra 2008. do decembra 2011.godine, novac za koji su znali da je pribavljen izvršenjem krivičnog djela u čijem počinjenju je učestvovao Vučenović Božo držali, transferima na fizička i pravna lica prikrivali porijeklo novca, s istim raspolagali, te ga upotrebljavali u privrednom i drugom poslovanju, a iznos takvog novca prelazi iznos od 200.000,00 KM.

Dakle, da su:

1. Božo Vučenović kao organizator, a Ljubičić Rade, Turanović Safet, Turanović Rasim, Dmitrović Zoran, Kalajdžić Zoran, Vučenović Nedeljko i Vučenović Miroslav kao pripadnici grupe za organizovani kriminal, zajedničkim djelovanjem sa tačno određenim ulogama i hijerarhijskom pozicioniranošću, obmanom i zloupotrebom teškog materijalnog stanja, odnosno položaja bespomoćnosti, vrbovali radnike, državljane Bosne i Hercegovine, R. Srbije i R. Makedonije da se prijave za rad u R.Azerbejdžan, istima organizovali prevoz do odredišta, te radno eksploatisali u R.Azerbejdžan, pri čemu su s ciljem ograničavanja slobode kretanja i ispoljavanja vlasti nad radnicima, nezakonito uskraćivali putne isprave, odnosno zajedničkim djelovanjem u okviru grupe za organizovani kriminal počinili krivično djelo propisano krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine;
2. Na način opisan tačkom 2. optužnice, **Božo Vučenović** držao, raspolagao i u privrednom i drugom poslovanja upotrijebio novac veće vrijednosti, koji je pribavio izvršenjem krivičnog djela, a **Milan Vučenović** držao, raspolagao i u privrednom i drugom poslovanja upotrijebio novac veće vrijednosti za koji je znao da je pribavljen izvršenjem krivičnog djela propisanog zakonom Bosne i Hercegovine,

čime bi,

1. **Optuženi Božo Vučenović**, radnjama iz tačke 1. izreke presude (tačka 1. optužnice), počinio krivično djelo Organizovani kriminal iz člana 250. stav 3. u vezi

sa krivičnim djelom Trgovina ljudima iz člana 186. stav 1. KZ BiH, a radnjama iz tačke 2. izreke presude (tačka 2. optužnice) počinio krivično djelo Pranje novca iz člana 209. stav 3. u vezi stavova 1. i 2. KZ BiH,

2. **Optuženi Ljubičić Rade, Turanović Safet, Turanović Rasim , Dmitrović Zoran, Kalajdžić Zoran, Vučenović Nedeljko i Vučenović Miroslav**, radnjama iz tačke 1. izreke presude (tačka 1. optužnice), počinili krivično djelo Organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. u vezi sa krivičnim djelom Trgovina ljudima iz člana 186. stav 1. KZ BiH,
3. **Optuženi Milan Vučenović**, radnjama iz tačke 2. izreke presude (tačka 2. optužnice) počinio krivično djelo Pranje novca iz člana 209. stav 3. u vezi stava 1. KZ BiH

Na osnovu člana 189. stav 1. ZKP BiH, optuženi Božo Vučenović, Milan Vučenović, Rade Ljubičić, Safet Turanović, Rasim Turanović, Zoran Dmitrović, Zoran Kalajdžić, Nedeljko Vučenović i Miroslav Vučenović, oslobađaju se naknade troškova krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

Na osnovu člana 198. stav 3. ZKP BiH, oštećeni se sa eventualnim imovinskoopravnim zahtjevima upućuju na parnicu.

O b r a z l o ž e n j e

I TOK POSTUPKA

Tužilaštvo BiH je dana 27.06.2014. godine podiglo optužnicu broj T20 0 KTO 0001099 09 kojom je optužilo optuženog **Božu Vučenovića** da je radnjama iz tačke 1. ove optužnice, počinio krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 3. u vezi sa krivičnim djelom trgovina ljudima iz člana 186. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), a radnjama iz tačke 2. ove optužnice da je počinio krivično djelo pranje novca iz člana 209. stav. 3. u vezi stavova 1. i 2. KZ BiH, optužene **Radeta Ljubičića, Safeta Turanovića, Rasima Turanovića, Zorana Dmitrovića, Zorana Kalajdžića, Nedeljka Vučenovića i Miroslava Vučenovića**, da su radnjama iz tačke 1. ove optužnice, počinili krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. u vezi sa krivičnim djelom trgovina ljudima iz člana 186. stav 1. KZ BiH, te optuženog **Milana Vučenovića** da je radnjama iz tačke 2. ove optužnice, počinio krivično djelo pranje novca iz člana 209. stav. 3. u vezi stava 1. KZ BiH.

Sudija za prethodno saslušanje je dana 07.07.2014.godine potvrdio navedenu optužnicu.

Nakon što su se optuženi, među kojima i Božo Vučenović, Milan Vučenović, Rade Ljubičić, Safet Turanović, Rasim Turanović, Zoran Dmitrović, Zoran Kalajdžić, Nedeljko Vučenović i Miroslav Vučenović, na ročištu za izjašnjenje o krivnji¹ izjasnili da nisu krivi za krivična djela koja su im stavljena na teret, predmet je upućen sudećem vijeću radi zakazivanja glavnog pretresa.

Glavni pretres u ovom krivičnom predmetu je započeo dana 12.11.2014. godine.

U skladu sa odredbom člana 275. ZKP BiH, Tužilaštvo je u toku glavnog pretresa dana 16.07.2019.godine i dana 13.09.2019.godine, izmijenilo optužnicu u činjeničnom dijelu tačke 1.

II DOKAZNI POSTUPAK

1. Optužba

Na glavnom pretresu tužilac je izveo dokaze saslušanjem svjedoka: Slaviša Ristić, Nedeljko Gligorić, Milan Vilić, Milan Vujnović, Kenan Hodžić, Elvis Kurta, Mevludin Belkić, Halid Vuković, Almir Jurladžija, Fuad Begović, Almin Varka, Mile Vukadin, Dragan Golić, Gavro Bijelović, Seudin Zoletić, Igor Bajić, Dragan Gajić, Miroslav Radonjić, Armin Kadrić, Adis Zukić, Hamid Džandžanović, Marko Tamindžija, Ostoja Borjanović, Ostoja Savić, Zdravko Antoniće, Meris Hajdarević, Ognjen Cvišić, Joviša Pejičić, Mitar Jevtić, Nikola Barudžija, Miodrag Kuruzović, Jovo Mikač, Ćiro Gvozdenović, Tomica Krejić, Gojko Marić, Milovan Zeljković, saslušanjem stručnih svjedoka Dragana Jovanovića i Zvezdane Čančar, te saslušanjem vještaka Šerifa Isovića i Irhada Kosa. U skladu sa odredbom člana 273. ZKP BiH, pročitani su iskazi svjedoka: Zorana Vajana, Zorana Bojića, Nikole Savića, Čede Kiprijanovskog, Danijele Lazovski, Ljupče Mitevskog, Milenka Galovića, Milana Rakića, Desnica Laze, Dragana Kneževića, Dalibora Nedeljkovića i Dragana Petkovića, kao i iskaz tada osumnjičenog Nenada Tatića.

U okviru dodatnih dokaza, Tužilaštvo BiH saslušalo je svjedoke: Novaka Ćirirća i Nenada Tatića.

Optužba je u toku postupka provela i obimnu materijalnu dokumentaciju koja je uložena u sudski spis, a ista je pobrojana u Aneksu 1 koji čini sastavni dio ove presude.

2. Odbrana

¹ Ročište za izjašnjenje o krivnji u ovom predmetu održano je dana 06.10.2014.godine.

Obrana optuženog Bože Vučenovića provela je saslušanje svjedoka Muje Džafića, Aleksandra Grubešića, Jasminka Kozića, Željka Lukića, Emšo Ejuba, Slobodana Marića, Ranka Škrbića, Miloša Kragulja, Mihajla Selaka, Mile Švraka, Branka Vujatovića, Dragana Šaule, Nanda Miklavčića, Petre Miklavčić, Dragan Šiljak, Nikola Nikolić, Tamare Škrbić, Vladimira Starčevića, odbrana optuženog Radeta Ljubičića saslušala je svjedoke Predraga Pucara i Milovana Prelića, odbrana optuženog Safeta Turanovića saslušala je svjedoke: Nermina Bošnjaka, Branislava Tomića i Besima Saitija, odbrana optuženog Rasima Turanovića saslušala je svjedoke Nermina Begića, Harisa Begića i Adisa Karadžića, odbrana optuženog Nedeljka Vučenovića saslušala je svjedoke: Slađanu Zeljić Kulundžiju, Radeta Nikolića, Aleksandra Vujatovića, Mirka Švraku i Mladena Kujundžiju, odbrana optuženog Miroslava Vučenovića saslušala je svjedoke: Mlivoja Bojića, Dragutina Janjića, Mihajla Latinčića i Svetkoslava Špirića. Također, odbrane optuženih Bože Vučenovića i Milana Vučenovića provele su dokaz saslušanjem Nedeljke Bilić, vještaka ekonomske struke.

U okviru dodatnih dokaza, odbrana optuženog Bože Vučenovića saslušala je svjedoka Sašu Lipovca.

Sastavni dio ove presude čini i Anex 2, u kojem su pobrojani svi materijalni dokazi koje su provele odbrane optuženih.

III ZAVRŠNE RIJEČI STRANAKA I BRANILACA OPTUŽENIH

1. Tužilaštvo

Nakon završenog dokaznog postupka, tužiteljica je u završnoj riječi navela da su izvedenim dokazima, a koje je kroz svoje izlaganje ukratko i analizirala, u potpunosti dokazani navodi iz optužnice Tužilaštva BiH.

Koristeći se indikatorima trgovine ljudima, utvrđenim od strane Međunarodne organizacije rada, Tužilaštvo je ukazalo na višestruku ispunjenost istih u konkretnom slučaju, napominjući da su radnici vrbovani obmanom i iskorištavanjem teškog položaja, potom su eksploatisani, izloženi prinudi na odredištu, bili žrtve psihičkog i fizičkog nasilja, te je zloupotrebavan njihov teški položaj na odredištu. U tom smislu, Tužilaštvo je osvrćući se na pojedinačne iskaze svjedoka, istaklo da su radnici bili obmanuti u vezi visina dnevnice, uslova rada, smještaja, ishrane, troškova liječenja, da su im oduzimani pasoši, zabranjeno kretanje, te da su bili kažnjavani. Pri tome je istaknuto da je razlog zbog kojeg su radnici odlazili više puta na rad u Azerbajdžan taj što su bili egzistencijalno ugroženi, te isti nisu imali alternativu u pogledu posla i zarade, a da je u svakom slučaju bez uticaja

na postojanje ovog krivičnog djela okolnost da li su radnici pristali na eksploataciju. Nadalje je istaknuto da iz iskaza svjedoka proizilazi da je Božo Vučenović bio faktički direktor firme Serbaz, u skladu s čim je imao najviše uticaja i autoriteta vezano za položaj radnika ove firme. U odnosu na iskaze svjedoka odbrane, Tužilaštvo je prigovaralo istima i ukazivalo na to da su pojedini optuženi vršili pritiske na iste.

Osvrćući se na materijalne dokaze, Tužilaštvo je navelo da iz izvještaja o posjeti BiH radnicima zaposlenim u firmi Serbaz, sačinjenog od strane Generalnog konzula BiH u Istanbulu (DT-1.4.1), proizilazi da je Konzul u razgovoru sa radnicima saznao da se radnici ne osjećaju ugodno zbog vrste obezbjeđenja gradilišta, u vezi s isplatama plata, da su većinom smješteni u kolektivnim smještajima, da nemaju nikakav ugovor sklopljen s vlasnikom firme, da su im putne isprave bile oduzimate po dolasku na aerodrom, te da imaju problem sa povratkom u BiH. Nadalje je apostrofirana video snimka Radija Slobodna Evropa iz kojeg proizilazi prebukiranost smještajnih kapaciteta u kojima su radnici bili smješteni u Azerbejdžanu, obavijest direktora firme, Bože Vučenovića, od 13.07.2009.godine, o strogoj zabrani udaljavanju iz kolektivnih smještaja i stanova poslije radnog vremena, kao i DVD medij sa natpisom „Baza podataka radnika iz BiH u Azerbejdžanu, firma Serbaz“, u kojem je 635 foldera radnika koji su boravili i radili u Azerbejdžanu za firmu Serbaz i u kojem su navedena potraživanja radnika za neisplaćene plaće, ali i za naknade nematerijalne štete zbog uslova rada i boravka.

Nalazom vještaka za oblast finansija, Šerifa Isovića, izvedenim kao dokaz DT-134, navedeno je da je od radnika ukupno prisvojeno 5.895.040,67 KM, umanjnjem plata, novčanim kaznama, odbijanjem depozita, odbijanjem za troškove agencije i ne plaćanjem ishrane u neradne dane, te neplaćanjem naknada za vize radnicima pri ulasku u Azerbejdžan, što je Tužilaštvo također naglasilo u završnoj riječi ukazujući na protupravno stečenu imovinsku korist optuženih. U cilju potkrepljenja svojih navoda, Tužilaštvo se pozvalo i na 4 presude donesene na osnovu sporazuma o priznanju krivnje optuženih Saše Lipovca, Tatić Nenada, Slaviše Kojića i Novaka Ćirića.

U odnosu na tačku 2. Optužnice, Tužilaštvo je istaklo da su dokazi koji potvrđuju počinjenje krivičnog djela Pranje novca iz člana 209. KZ BiH, dokumenti pribavljeni putem međunarodne pravne pomoći od nadležnih organa R. Crne Gore, i to podaci o finansijskim transakcijama izvršenim preko računa otvorenih u Crnogorskoj komercijalnoj banci i podaci o vlasništvu na nekretninama u navedenoj državi, kao i o uplatama za kupovinu tih nekretnina, zatim dokumentacija pribavljena od nadležnih organa Ruske Federacije i Kraljevine Nizozemske, koja dokumentacija se odnosi na registracije kompanije pod imenom „Serbaz“, dokumentacija Republike Azerbejdžan u vezi poslovanja kompanije pod imenom „Serbaz Design and Construction Ltd.“, te finansijske transakcije i uplate od strane nadležnih organa Azerbejdžana na bankovni račun

navedene firme, dokumentacija pribavljena od nadležnih organa Angvile u vezi registracije pravnog subjekta „Acora Business Ltd“, dokumentacija pribavljena od nadležnih organa Republike Paname u vezi poslovanja pravnog subjekta „Cedale Holding CO“, dokumentacija pribavljena od Nove banke a.d. Banja Luka, Balkan Investement Bank a.d. Banja Luka, Uni Credit Bank a.d. Banja Luka, Pavlović International bank a.d. Bijeljina, Sberbank a.d. Banja Luka, te Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka, u vezi prometa preko računa Vučenović Bože, Vučenović Milana, Vučenović Srpk, te pravnog lica „Boki Vučenović“ d.o.o. Gradiška, dokumentacija pribavljena od Republičke uprave za geodetske i imovinsko – pravne poslove RS u vezi vlasništva i posjedovanja nekretnina lica, podaci MUP-a RS u vezi vlasništva na vozilima, izjave svjedoka-radnika firme „Serbaz“ u Azerbejdžanu, rezultati provedene finansijske istrage i nalaz i mišljenje vještaka za oblast finansija.

Tužilaštvo je naglasilo da je Nalazom i mišljenjem vještaka finansijske struke utvrđeno da se iz transakcija novca na i sa računa Vučenović Bože i Vučenović Milana, ne vidi pravna priroda porijekla i raspolaganja novčanim sredstvima koja su uplaćivana na njihove račune otvorene kod Crnogorske komercijalne banke a.d. Podgorica, ali da su uplate sa opisanim svrhama uplata očito nelegalne i sumnjive jer se fizička lica ne mogu baviti prodajom opreme, roba i vršenjem usluga u obimu u kojem su zaprimljena novčana sredstva, te da za eventualnu prodaju opreme i roba ne postoje nikakvi računi niti dokazi o nabavci, fakturisanju, plaćanju, carinjenju i transportu, da je značajan dio sredstava primljen na račune uz naznaku svrhe uplate: “sredstva drugih stranih lica primljena u depozite“ iako se fizička lica ne mogu baviti poslovima depozitara, jer ti po zakonu mogu samo banke, te da sve navedeno ukazuje da se u konkretnom slučaju radi o novčanim prilivima izuzetno sumnjivog porijekla, a koje porijeklo se sa sigurnošću može dovesti i u vezu sa zadržavanjem zarada i naknada radnicima u iznosu navedenim nalazom.

2. Odbrana optuženog Bože Vučenovića

Braniteljica optuženog Bože Vučenovića, advokat Mira Vučević, u završnoj riječi se najprije osvrnula na način na koji je Tužilaštvo izvršilo izmjenu optužnice. Naime, izmijenjenom optužnicom tačka 1. obuhvata period od početka 2007. godine, što znači period za koji nijedan tada osumnjičeni, a sada optuženi, nije ispitan, nije upoznat sa istim, što se kosi sa članom 6. i članom 78. stav 2. ZKP-a BiH, pa po mišljenju odbrane zbog takvog propusta tužioca Sud bi morao donijeti presudu kojom se optužba odbija. Dalje, na okolnosti prije avgusta 2007. godine tužilac nije ni provodio dokaze, nije saslušavao svoje svjedoke. Tužilac je saslušao, osim već osuđenih lica, 30 svjedoka radnika firme Serbaz i od njih 30 samo dvojica su radila u 2007. godini i to Gajić Dragan, koji je saslušan za period od avgusta 2007. godine i Savić Ostoja koji je boravio u Azerbejdžanu do jula 2007. godine, Odbrana se osvrnula i na nepreciznost optužnog

akta, ukazujući na neodređenost činjenica koje predstavljaju bitne elemente krivičnog djela koje se optuženima stavlja na teret, između ostalog i na to da oštećena lica nisu imenovana dispozitivom optužnice. Dakle, činjenični supstrat optužnice je nerazumljiv, nepotpun, sa neodređenim opisom radnje izvršenja. Braniteljica je ukazala i na status optuženog Bože Vučenovića u preduzeću Serbaz, ističući da je isti bio samo kooperant preduzeća, te da je faktički i njemu ovo preduzeće bilo poslodavac.

U nastavku je braniteljica analizirala sve elemente krivičnog djela Trgovina ljudima, dovodeći ih u vezu sa činjenicama i dokazima provedenim u ovom postupku, te zaključujući da nijedan element istog nije ostvaren. Posebno je akcentirana tvrdnja da ako se bilo koja nepravilnost u radnopravnom statusu i ophođenju poslodavca prema radnicima naziva Trgovinom ljudima, neophodno je da je do iste došlo usljed nastojanja poslodavca da radnike prisili na rad, što u konkretnom nije slučaj.

Također je skrenuta pažnja na kredibilitet svjedoka Tužilaštva, naročito svjedoka Nenada Tatića i Novaka Ćirića koji su sami naveli kako su nastojali reketirati Božu Vučenovića i koji su sadržajima svojih iskaza doveli u sumnju svoj kredibilitet, kao i svjedoka Marka Tamindžije čiji iskaz je opovrgnut materijalnim dokazom odbrane kao i iskazom drugog svjedoka.

U odnosu na dokaz Tužilaštva pod brojem 12.1.1. koji predstavlja Obavijest u kojoj je navedeno da se od 13.07.2009. godine strogo zabranjuje udaljavanje iz kolektivnih smještaja i stanova poslije radnog vremena, na kojoj je u desnom donjem uglu iskucano „direktor B. Vučenović“, braniteljica je uložila prigovor vjerodostojnosti, jer niti je Božo bio direktor, niti obavijest sadrži potpis, memorandum firme, pečat. Također, u odnosu na presude po osnovu sporazuma o priznanju krivnje donesene u odnosu na osuđene Slavišu Ristića i Nedeljka Gligorića, braniteljica je istakla prigovor relevantnosti jer se za donošenje ovih presuda primjenjuje drugačiji pravni standard od presude u meritumu i jer takve presude uopće nisu mogle biti donesene s obzirom da je u trenutku donošenja istih još uvijek trajao krivični postupak u ovom predmetu. Prigovoreno je i autentičnosti i relevantnosti dokaza Tužilaštva DT-1.3, natpisu potpisanom od određenog lica Bodo Savanović, koje lice nije svjedočilo u ovom postupku, nije autorizovao potpis i njegov status je nepoznat. Dokazi pribavljeni primjenom posebnih istražnih radnju su irelevantni iz razloga što su provođeni 4, odnosno 2 godine nakon navodnog počinjenja krivičnog djela, a nezakoniti iz razloga što su presretani razgovori optuženog sa njegovim bratićem, kao i iz razloga što naredbe za provođenje radnji nisu obrazložene.

Opovrgavajući tvrdnje Tužilaštva da su radnici bili uskraćeni za plate, braniteljica je navela da su plate isplaćene, ali sa zakašnjenjima u 2009.godine i to iz razloga što je plaćanje Ministarstva rada R.Azerbejdžan također kasnilo. U tom smislu, braniteljica se

pozvala na dokaz uložen od strane odbrane drugooptuženog, a iz kojeg je vidljivo da je firma Serbaz u inkriminisanom periodu isplatila radnicima iznos od 23.792.597 \$. Kako nije dokazao da je počinjeno krivično djelo Trgovina ljudima koje je navodno bilo počinjeno u sastavu grupe za organizovani kriminal, to braniteljica ističe da je suviše dalje upuštanje u analizu krivičnog djela Organizovani kriminal, kao i krivičnog djela Pranje novca.

Optuženi Božo Vučenović saglasio se sa završnim izlaganjem branioca.

3. Odbrana optuženog Milana Vučenovića

Advokat Suada Halilagić u završnom izlaganju istakla je da Tužilaštvo nije dokazalo počinjenje krivičnih djela koja se optuženima stavljaju na teret. Na prvom mjestu, braniteljica je ukazala na to da tužiteljica nije dokazala porijeklo zadržanog i tačno neutvrđenog iznosa novca, nije ponudila nikakav dokaz u tom pravcu, nego je na osnovu transakcija koje je navela u činjeničnom opisu Optužnice za krivično djelo Pranje novca koje su navodno počinili Milan Vučenović i Božo Vučenović zajednički, za Vučenović Milana tražila da se oduzme daleko veći iznos novca od onoga koji je naveden u činjeničnom opisu predikatnog krivičnog djela i činjeničnom opisu Pranja novca. Da bi dokazali da firma „Serbaz“ nije osnovana radi radne eksploatacije kako je to navedeno u činjeničnom opisu optužnice, odbrana je provela materijalne dokaze o načinu osnivanja firme „Serbaz“. Braniteljica je istakla da je odbrana dokazala da je Milan u toj firmi imao i suvlasnički i upravljački dio, a da Vučenović Božo nije imao nijednu od ovih funkcija u preduzeću. Nadalje je braniteljica objasnila način i vrijeme osnivanja preduzeća Serbaz, naglašavajući da u vlasničkoj i upravljačkoj strukturi nije bio sam Milan Vučenović kao državljanin ... , nego i azerbejdžanci, rusi, državljani Srbije i ostali, što se vidi iz materijalnih dokaza.

Braniteljica ističe da iz materijalnih dokaza odbrane proizilazi da je bilo ukupno 1700 uposlenika preduzeća, te da su radnici bili državljani ne samo BiH, već i R Srbije, Makedonije, Crne Gore, a da su iz tog ukupnog broja radnika izdvojeni samo radnici, po optužnici oštećeni, iz Bosne i Hercegovine. Odbrana naročito ističe da Sud ne može pokloniti vjeru svjedocima Tužilaštva, za koje je u prethodnim završnim riječima objašnjeno da nisu kredibilni. Pored toga, braniteljica navodi kako je nelogično da su u upravljačkoj strukturi bili državljani drugih država, a da se za počinjenje krivičnog djela terete samo državljani BiH, i to uglavnom lica koja nisu imala nikakvu formalnu ulogu u preduzeću. Da bi postojalo krivično djelo trgovina ljudima kao predikatno krivično djelo za pranje novca, neophodno je da tužiteljica dokaže radnje izvršenja krivičnog djela trgovina ljudima, a koje su alternativno postavljene, međutim odbrana smatra da

Tužilaštvo nijednu radnju učinjenja krivičnog djela nije dokazalo, kako je to objasnila i braniteljica Mira Vučinić.

U odnosu na krivično djelo Pranje novca, braniteljica je navela da se iz činjeničnog opisa i pravne kvalifikacije ne vidi da li su optuženi počinili ovo krivično djelo u sticaju ili kao produženo krivično djelo. Ovo naročito dobija na značaju iz razloga što tužiteljica navodi u činjeničnom opisu da su optuženi zadržali i prisvojili i drugi novac u tačno neutvrđenom iznosu ne vezujući ga za počinjenje i nekog drugog krivičnog djela, te za taj dio novca tužiteljica nije dokazivala da je pribavljen izvršenjem nekog drugog krivičnog djela.

Analizirajući nalaz i mišljenje vještaka finansijske struke kojeg je angažovalo Tužilaštvo BiH, braniteljica navodi da je isti ostao u sferi pretpostavke, te da je i sam vještak prilikom izlaganja svog nalaza zapao u kontradiktornosti. Naročito je ukazano na nepravilnu polaznu osnovu vještačenja, a to su izjave pojedinih radnika, date u neprihvatljivoj formi, a koje su korištene za tzv. procjenu štete za 635 lica.

Braniteljica je na kraju predložila da Sud donese presudu kojom se optuženi oslobađaju optužbe.

Optuženi Milan Vučenović saglasio se sa završnim izlaganjem branioca.

4. Odbrana optuženog Radeta Ljubičića

Branilac optuženog Radeta Ljubičića, advokat Kerim Čelik, u završnom izlaganju se najprije osvrnuo na koncept optužnice, koja prema stavu branioca, predstavlja modifikovanu verziju izvještaja nevladine organizacije, čiji navodi su neprovjereni i neistraženi. Završnom riječju je ukazano na ozbiljnost krivičnog djela Trgovina ljudima, koje predstavlja moderni oblik ropstva, zbog čega se, kako to branilac ističe, ovakvom optužnicom nipodaštava stvarna težina ovog djela i obezvjeđuju stvarne žrtve trgovine ljudima. Naime, radi se o kompleksnom krivičnom djelu koje se sastoji od tri glavna elementa: radnje izvršenja (u konkretnom slučaju vrbovanje i prevoz), načina izvršenja (u konkretnom slučaju prevara, obmana i zloupotreba ovlasti ili ugroženosti), te svrhe (u konkretnom slučaju prinudni rad). Odbrana nalazi da je optužnica neprecizna, nejasna, a da je izmjenom optužnog akta počinjena povreda člana 78. stav 2. ZKP BiH i člana 6. EKLJP, s obzirom da je optuženima stavljen na teret širi vremenski okvir počinjenja djela od onog za koji su isti bili ispitani u istrazi.

Pored toga, odbrana smatra da nisu ispunjeni elementi bića krivičnog djela Trgovina ljudima, s obzirom da su optuženi dobrovoljno, bez ikakve prisile odlazili u Azerbejdžan, a da radnja vrbovanja u konkretnom slučaju ne postoji jer optuženi nisu podstrekavali radnike na odlazak. Činjenica da su radnici u trenutku kada su odlučili da se vrate u BiH,

isto uspješno i realizovali, jasno ukazuje na to da su imali alternativu povratka kući cjelokupan period svog boravka u Azerbejdžanu. Vezano za prevoz radnika, branilac ukazuje da kako bi isti predstavljao radnju izvršenja krivičnog djela, optuženi bi za njega morao primati novčanu naknadu, te bi prevoz morao biti izvršen u cilju eksploatacije radnika. U odnosu na navodno oduzimanje putnih isprava od optuženih, branilac ističe da su iste bile predavane radi regulisanja boravka radnika u stranoj državi, a ne oduzimate radi prinudnog ostanka. Pored toga, nijedan svjedok nije izjavio da je tražio putnu ispravu, a da je nije mogao dobiti. Također, da bi novčano kažnjavanje imalo obilježja trgovine ljudima, nužno je da isto bude izvršeno u cilju prisiljavanja na rad, što u konkretnom nije slučaj.

U odnosu na krivično djelo Organizovani kriminal, branilac je istakao nužnost postojanja namjere zajedništva, tj. svijesti i prihvatanja grupnih kriminalnih ciljeva. Odbrana napominje da je krivična odgovornost strogo individualizirana i da se svakom ponaosob mora dokazati cjeloviti oblik vinsti u svakom njegovom obliku, međutim u konkretnom slučaju Tužilaštvo nije dokazalo organizatorsku ulogu Bože Vučenovića, naprotiv, ostalo je neutvrđeno da li je i kada ovaj optuženi uopće boravio u Azerbejdžanu, da li je imao svojstvo direktora firme Serbaz, niti je dokazan domet djelovanja ostalih optuženih, njihova pripadnička volja itd. Stoga je branilac predložio da Sud donese presudu kojom se optuženi oslobađa optužbe kao i plaćanja troškova krivičnog postupka.

Optuženi Rade Ljubičić saglasio se sa završnim izlaganjem branioca.

5. Odbrana optuženog Safeta Turanovića

Branilac optuženog Safeta Turanovića, advokat Dražen Zubak, u završnom izlaganju je, saglasno izlaganjima ostalih branilaca, ukazao na nedostatke same optužnice u kojoj radnje počinjenja djela nisu konkretizovane, ističući da se radi o deskriptivnom tekstu. Optužnicom nije navedeno ime nijednog radnika kojeg je njegov branjenik navodno vrbovao ili radno eksploatisao, niti je razgraničen vremenski period navodnog vrbovanja od perioda navodnog vršenja dužnosti kontrolora. Naime, nemoguće je istovremeno vršiti vrbovanje u BiH i vršiti kontrolu na teritoriji Azerbejdžana. Pored toga, iz same optužnice kao i iz iskaza saslušanih svjedoka, proizilazi da su radnici odlazili na rad u Azerbejdžan za preduzeće Serbaz u toku 2007. godine, pa čak i ranije, dakle prije 2008. godine koja je označena kao godina u kojoj je optuženi Safet Turanović navodno postao član grupe za organizovani kriminal. Stoga optuženi Turanović nije ni imao razloga da bilo koga vrbuje, jer su radnici još ranije odlazili u Azerbejdžan, te su novi radnici o uslovima rada saznavali od istih ili članova njihove porodice. Svjedok Tužilaštva koji je istakao da je preko Safeta Turanovića prvi put otišao u Azerbejdžan, Miroslav Radonjić, naveo je da su uslovi u Azerbejdžanu bili onakvi kako mu je optuženi Turanović i najavio. Svi svjedoci su naveli

da su problemi nastali tek u 2009.godini, kada optuženi nije organizovao njihov odlazak. Branilac je ukazao i na činjenicu da je njegov branjenik u junu 2009.godine otišao u Azerbejdžan, zbog čega je nejasno kako je mogao vršiti kontrolu nad radnicima u BiH.

U odnosu na svjedoke Merisa Hajdarevića i Armina Kadrića, branilac ističe da su isti djelovali u okviru neregistrovane agencije u kojoj su nekim radnicima davali nerealna obećanja u vezi uslova rada u Azerbejdžanu, za šta nisu optuženi. Vezano za radnje navodnog kažnjavanja radnika, branilac ukazuje na to da je samo jedan svjedok tvrdio da je novčano kažnjen od strane optuženog Turanovića, a to je Zdravko AntoniĆ. Sama činjenica da je od svih 30 radnika koji su se pojavili na glavnom pretresu, odnosno preko 600 radnika čiji iskazi su uvedeni putem DVD-a, samo jedan spomenuo njegovog branjenika, pokazatelj je osnovanosti sumnje u iskaz tog svjedoka. Uzimajući u obzir izložene argumente, branilac predlaže da Sdu donese presudu kojom se optuženi osloboditi od optužbe.

Optuženi Safet Turanović saglasio se sa završnim izlaganjem branioca.

6. Odbrana optuženog Rasima Turanovića

Branilac optuženog Rasima Turanovića, advokat Aldin Lejlić, istakao je u završnoj riječi da optužnica ne zadovoljava zakonske standarde u pogledu individualizacije krivične odgovornosti, te da ovakav način optuženja predstavlja povredu prava na odbranu. Naime, u optužnici nije navedeno ni vrijeme ni mjesto izvršenja krivičnog djela. S obzirom da je optužnicom navedeno da je optuženi Turanović tokom 2008. i 2009.godine radio na vrbovanju radnika na području Gradiške i Jajca, dok se istovremeno tvrdi da je radnike dočekivao u Azerbejdžanu navodno im oduzimajući pasoše, postavlja se pitanje na kojoj od te dvije lokacije je optuženi djelovao: u BiH ili u Azerbejdžanu?

Branilac ističe da se izmijenjenom optužnicom njegovom branjeniku stavlja na teret da je krivično djelo počinio skupa sa osuđenima Tatićem i Ćirićem, pri čemu je Tužilaštvo izgubilo iz vida teoriju limitirane odgovornosti optuženog, kao i to da je osuđeni Tatić lažno priznao da je bio u Azerbejdžanu za vrijeme izvršavanja mjere pritvora, a zatim izdržavanja kazne zatvora.

Nadalje je istaknuto kako je nesporno da su radovi u Azerbejdžanu trajali i prije perioda navedenog u optužnici, kada je sve bilo u redu, pa se postavlja pitanje kako je odjednom došli do formiranja grupe za organizovani kriminal. Optužnica niti dokazi nisu dali odgovor na ovo pitanje. U odnosu na iskaz svjedoka Gavre Bjelovića, branilac navodi kako isti odražava apsurdnost ovog optuženja, s obzirom da iz istog proizilazi da ga je Turanović tjerao da nosi radne čizme, što on nije ispoštovao usljed čega je zadobio povrede noge.

U rezimeu, branilac iznosi kako nije sporno da je optuženi Rasim Turanović bio kontrolor, ali da je sve ostalo sporno, zbog čega predlaže da se optuženi oslobodi optužbe.

Optuženi Rasim Turanović saglasio se sa završnim izlaganjem branioca.

7. Odbrana optuženog Zorana Dmitrovića

U završnoj riječi obrane optuženog Zorana Dmitrovića, prvenstveno su podržane ranije iznesene završne riječi ostalih branilaca. Naime, branilac Siniša Derganc je ukazao na nerazumljivost i neodređenost optužnice, ističući dodatno da njegov branjenik nije ispitan u skladu sa odredbama člana 6., 7. i 78. stav 2. ZKP BiH, jer mu nisu precizno predočeni osnovi sumnje odnosno period za koji se tereti. Usljed ovih okolnosti, branilac smatra da Sud treba donijeti presudu kojom se optužba odbija u odnosu na njegovog branjenika i u odnosu na sve druge optužene koji u istrazi nisu saslušani za period za koji se terete optužnicom.

Nadalje, branilac ističe da se optužnicom ne navodi ni koga je njegov branjenik novčano kaznio, ni kome je oduzeo putne isprave, niti kome je uskratio slobodu, a naročito je nejasno kako je, kao navodni kontrolor na gradilištu, isti mogao imati veze sa navodnim davanjem niskokaloričnih obroka, pružanjem zdravstvene zaštite ili smještajem u kolektivne smještaje.

Jedini svjedok koji spominje optuženog Dmitrovića je Jovo Mikač, međutim ni iz njegovog iskaza ne proizilaze elementi krivičnog djela, već eventualno nekog drugog djela ili prekršaja. Naime, ovaj svjedok je naveo da ga je optuženi Dmitrović navodno udario, ne navodeći razloge iz kojih se to desilo, a da bi takva radnja imala obilježja trgovine ljudima, nužno je da ista bude izvršena u cilju prisiljavanja na rad. Osim toga, svjedok Mikač je tri puta odlazio na rad u Azerbejdžan skupa sa svojom porodicom, zbog čega je nelogična njegova tvrdnja da su uslovi bili loši. Iz iskaza svjedoka odbrane proizilazi da optuženi Dmitrović nikada nije radio kao kontrolor, dok je iz pasoša ovog optuženog vidljivo da isti nije boravio u Azpreserbejdžanu u trenutku kada su nastupili problemi u preduzeću Serbaz. Na kraju, odbrana je predložila da Sud donese presudu kojom se optužba odbija ili kojom se optuženi oslobađaju optužbe.

Optuženi Zoran Dmitrović saglasio se sa završnim izlaganjem branioca.

8. Odbrana optuženih Zorana Kalajdžića i Miroslava Vučenovića

Branilac optuženog Zorana Kalajdžića, advokat Dragiša Jokić, koji je postupao i u zamjeni za branioca optuženog Miroslava Vučenovića, advokata Safeta Medoševića, u završnoj riječi naveo je da ne postoji mogućnost donošenja osuđujuće presude zbog formalnopravnih i materijalnopravnih nedostataka. Na prvom mjestu su istaknuti nedostaci u sadržaju optužnice, koji se tiču činjeničnog opisa, pravnog opisa i pravne kvalifikacije. Naime, činjenični opis djela je zapravo preambula optužnice, u čijem nastavku nedostaje opis djela, dok je nedostatak pravnog opisa vidljiv iz činjenice da postoje 2 pravna opisa djela Pranje novca, koja se u bitnom razlikuju. Kod opisa krivičnog djela Trgovina ljudima iz optužnice ostaje nejasno u kojem cilju su optuženi navodno uskraćivali plate radnicima, ako je jasno da su u maju 2009.godine nastupili problemi u preduzeću. Tužilaštvo je kao cilj navodilo akumuliranje sredstava, međutim koje je to obilježje bića djela? Stoga branilac tvrdi da u odnosu na njegovog branjenika kao ni u odnosu na optuženog Miroslava Vučenovića nije moguće utvrditi nijedan oblik krivice ni za jedno krivično djelo niti je uopće moguće shvatiti šta im se stavlja na teret.

U odnosu na nalaz i mišljenje vještaka Isovića, branilac ističe da je isti nepodoban s obzirom da isti nije kompatibilan sa izmijenjenom optužnicom, niti generalno, sa predmetom optuženja. Pri tome, branilac ukazuje da naredbom Tužilaštva vještaku nije dato u zadatak da ispita eventualne transakcije preduzeća Serbaz sa drugim stranim preduzećima, od kojih su sredstva potom, navodno, upućena na račune optuženih. Navod vještaka da se fizička lica ne mogu baviti deviznim poslovanjem je, prema stavu branioca, također paušalan, jer nije navedeno po kojem propisu Angvile ili druge strane države u kojoj su se odvale transakcije, to nije dozvoljeno. Branilac je na kraju izlaganja predložio da Sud donese oslobađajuću presudu.

Optuženi Zoran Kalajdžić saglasio se sa završnim izlaganjem branioca.

9. Odbrana optuženog Nedeljka Vučenovića

Branilac optuženog Nedeljka Vučenovića, advokat Goran Nešković, u završnoj riječi je istakao da prihvata završna izlaganja ostalih kolega. Njegov branjenik je rođen 28.02.1989.godine, te je punoljetstvo stekao 01.03.2008.godine. S obzirom da se prvobitnom optužnicom isti teretio za počinjenje krivičnog djela u periodu od augusta 2007.godine, duži period se vodio krivični postupak protiv lica koje je u vrijeme počinjenja djela bilo maloljetno. Nakon izmjene optužnice kojom se navodi da je isti postao član grupe tokom 2008.godine, koje vrijeme je neprecizno, ostaje mogućnost da je on navodno počinio djelo i u vrijeme dok je bio maloljetan, kao i u vrijeme kada je bio mlađe punoljetno lice. U tom smislu, branilac ističe da je optuženi Nedeljko Vučenović po završetku srednje škole pozvan od svojih stričeva, prvooptuženog i drugooptuženog, da dođe u

Azerbejdžan kako bi zaradio nešto novca, na šta je isti i pristao i krajem septembra otišao u Azerbejdžan, što se vidi prezentiranog pasoša. Tužilaštvo mu je stavilo na teret da je postupajući u svojstvu računovođe počinio krivično djelo, međutim tvrdnja da je isti bio računovođa je apsurdna iz razloga što isti nije školovan za obavljanje tog posla ni u BiH, a naročito ne u Azerbejdžanu. Taj posao je za preduzeće Serbaz obavljalo 6 Azerbejdžanki. Pored toga, ako je grupa organizovana početkom 2007.godine, kako je moguće da je ta ista grupa čekala do kraja septembra 2008.godine dolazak Nedeljka kako bi se regulisalo računovodstvo. Branilac tvrdi da njegov branjenik nikada nije obavljao posao računovođe, već je radio u administraciji preduzeća, na kopiranju dokumenata i kurirskim poslovima, prenosio poštu i eventualno platne liste. Nikada nijedan oštećeni nije spomenuto njegovo ime u kontekstu računovođe, samo je nekoliko svjedoka navelo istog kao blagajnika, međutim i ti iskazi su uglavnom bili nesigurni. Iz iskaza svjedoka odbrane Aleksandra Vujatovića proizilazi da on ne spori da je radio obračune plata koje rade računovođe. Na kraju, branilac iskazuje sumnju da je njegov branjenik optužen samo iz razloga što nosi prezime prvooptuženog i što je njegov rođak, te je predložio da se isti oslobodi optužbe.

Optuženi Nedeljko Vučenović saglasio se sa završnim izlaganjem branioca.

IV NALAZI I OBRAZLOŽENJA SUDA

1. Opšta razmatranja i dokazni standardi

Odredbom člana 3. stav 1. ZKP BiH propisano je da se optuženi smatra nevinim za krivično djelo dok se pravosnažnom presudom ne utvrdi njegova krivnja. Na tužiocu leži odgovornost dokazivanja krivice svakog od optuženih lica posebno, koja mora biti dokazana po standardu "*van svake razumne sumnje*", jer u slučaju da u pogledu činjenica koje čine navodno krivično djelo postoji bilo kakva razumna sumnja, donesena odluka mora ići u prilog optuženog.

Rukovodeći se principom slobodne ocjene dokaza, zagarantovanim odredbom člana 15. Zakona o krivičnom postupku BiH, koji je jedino ograničen principom zakonitosti dokaza (član 10. ZKP BiH), a primjenjujući pravila o jednakosti u postupanju u skladu sa članom 14. ZKP BiH, te obezbjeđujući za učesnike standarde pravičnosti, Sud je cijeli postupak vodio sa ciljem da osigura da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniteljima krivičnog djela izreknu krivičnopravne sankcije pod uslovima propisanim krivičnim zakonom i u zakonu propisanom postupku.

U skladu sa navedenim načelima, Sud je pažljivo razmotrio sve dokaze koje su na glavnom pretresu izveli kako optužba tako i odbrane optuženih. Sud je najprije, donoseći ocjenu o iskazima svjedoka koji su svjedočili u ovom postupku, posmatrao iskaz svakog svjedoka pojedinačno, cijeneći držanje i ponašanje svjedoka prilikom davanja iskaza, objektivni kredibilitet svjedoka, te je izvršio komparaciju sadržaja iskaza svakog od svjedoka sa sadržajima iskaza drugih svjedoka u ovom postupku, kao i komparaciju i test usklađenosti sadržaja iskaza svjedoka sa sadržajem materijalnih dokaza uloženi u spis predmeta. Na opisani način, Sud je stekao uvjerenje o potkrijepljenosti ili o osporenosti svakog pojedinačnog dokaza.

Materijalnu dokumentaciju koja je ulagana na glavnom pretresu, Sud je također cijenio na način da je svaki uloženi dokaz posmatrao pojedinačno, odlučujući o njegovoj pouzdanosti i dokaznoj vrijednosti, te dovodeći isti u vezu sa drugim dokazima.

Treba napomenuti da obaveza Suda nije da daje detaljne odgovore na svako pitanje² i da se detaljno bavi svakim argumentom koji je iznijela neka od strana u postupku, te da je Sud prilikom donošenja odluke u ovome predmetu uzeo u obzir sve dokaze provedene na glavnom pretresu upuštajući se u njihovu detaljniju analizu u onoj mjeri koliko je to relevantno za donošenje konačne odluke o krivičnoj odgovornosti optuženih za počinjenje predmetnih krivičnih djela. Sud je postupio na ovaj način svjestan činjenice da eventualna detaljnija analiza dokaza, u krajnjoj liniji, ne bi uticala na konačno utvrđeno činjenično stanje i zaključke do kojih je Sud došao na temelju dokaza, čiju je detaljniju ocjenu dao u ovoj presudi, a sve u smislu čl.15. ZKP-a BiH koji predviđa princip slobodne ocjene dokaza, bez formalnih ograničenja i bez posebnih dokaznih pravila.

2. Procesne odluke

2.1. *Protek roka od 30 dana*

Odredbom člana 251. stav 2. ZKP BiH propisano je da glavni pretres kcji je odgođen mora ponovno početi ako se izmjenio sastav v.jeća ili ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branilaca v.jeće može se odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovno, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranjem glavnom pretresu.

Glavni pretres u ovoj krivično-pravnoj stvari počeo je iznova zbog proteka zakonskog roka od 30 dana između dva ročišta za nastavak glavnog pretresa, i to u dane: 22.04.2015. godine, 01.07.2015. godine, 02.12.2015.godine, 13.01.2016.godine, 11.05.2016.godine,

² „Sudovi nisu dužni da daju detaljne odgovore na svako pitanje“, presuda ESLJP u predmetu *Van der Hurk protiv Nizozemske*, 19.04.1994.godine, paragraf 61

24.08.2016.godine, 07.12.2016.godine, 18.01.2017.godine, 13.09.2017.godine,
09.05.2018.godine, 29.08.2018.godine, 10.10.2018.godine, 30.01.2019.godine,
08.05.2019.godine, 03.07.2019.godine, 14.08.2019.godine i 30.10.2019.godine.

Međutim, provedeni dokazi nisu se ponovno izvodili, već su se uz izričitu generalnu saglasnost stranaka i branioca datu na ročištu održanom dana 27.05.2015. godine, u svakom pojedinom slučaju, koristili zapisnici o njihovom izvođenju, što je u potpunosti u skladu sa citiranom zakonskom odredbom.

Dana 29.03.2017.godine glavni pretres je ponovno počeo kako iz razloga proteka zakonskog roka od 30 dana između dva ročišta, tako i zbog izmjene sastava vijeća, ali je i u ovom slučaju određeno da se dokazi neće ponovno izvoditi, već da će se koristiti zapisnici o njihovom izvođenju. Naime, stranke i branioci su dali načelnu saglasnost da se dokazi ne izvode ponovno pred novim članom vijeća, uz određene rezerve koje su pobliže obrazložene u poglavlju 2.4.

2.2. Razdvajanja postupka

Odredba člana 26. stav 1. ZKP BiH propisuje da *“sud može iz važnih razloga ili iz razloga cjelishodnosti do završetka glavnog pretresa odlučiti da se postupak za pojedina krivična djela ili protiv pojedinih optuženih razdvajaju i posebno dovrši”*, dok odredba istog člana u stavu 2. propisuje da *„ješešenje o razdvajanju postupka donosi sud,ija, odnosno vijeće, po saslušanju stranaka i branitelja“*.

Rukovodeći se ovom zakonskom odredbom, vijeće je u toku postupka donijelo više rješenja kojim su postupci u odnosu na određena lica razdvajani, i to: dana 15.02.2017.godine, kada je razdvojen krivični postupak u odnosu na optuženog Sašu Lipovca, dana 05.07.2017.godine, kada je razdvojen krivični postupak u odnosu na optuženog Nenada Tatića, te 28.02.2018.godine, kada je razdvojen krivični postupak u odnosu na optužene Slavišu Kojića i Novaka Ćirića.

Ove odluke rezultat su zaprimljenih sporazuma o priznanju krivnje zaključenih između navedenih optuženih lica i Tužilaštva BiH, po kojim su optuženi priznali krivnju za djela koja su im optužnicom stavljena na teret, zbog čega je u odnosu na iste postupak razdvojen i dovršen pod drugim brojem.

2.3. Odbijanje prijedloga za provođenje vještačenja

a) Prijedlog tužilaštva za vještačenje optuženog

Tužilaštvo je dana 09.01.2017.godine dostavilo Sudu prijedlog za izdavanje naredbe za vještačenje zdravstvenog stanja optuženog Bože Vučenovića. Naime, optuženi je u

nekoliko navrata izostajao sa ročišta i dostavljena je dokumentacija Sudu u neovjerenoj kopiji, pa je Tužilaštvo predlagalo da se izvrši vještačenje medicinske dokumentacije i eventualni pregled, u cilju utvrđivanja da li je isti sposoban da učestvuje u krivičnom postupku, prati tok suđenja i aktivno učestvuje, kako bi se izbjeglo nepotrebno odlaganje postupka.

Braniteljica optuženog Bože Vučenovića, advokat Mira Vučinić, istakla je da se odbrana ne protivi takvom vještačenju. Optuženi, naime, ima akutnu bolest, te je u stanju pratiti postupak sve do momenta dok se njegove tegobe ne intenziviraju. Odbrana je uložila medicinsku dokumentaciju na ove okolnosti, istakavši da optuženom svakako nije u interesu da se postupak odugovlači.

Predsjednik vijeća je donio odluku o neprovođenju vještačenja zdravstvenog stanja optuženog Bože Vučenovića, s obzirom da isto u datom procesnom trenutku nije bilo neophodno, jer je optuženi pristupio ročištu, a medicinska dokumentacija koja svjedoči o njegovom zdravstvenom stanju je uložena u spis. Na ovaj način su otklonjene smetnje za očuvanje dinamike ročišta čime je suspendovana potreba vještačenja zdravstvenog stanja optuženog.

b) Zahijev braniteljice optuženog Bože Vučenovića za izdavanje naredbe za grafološko vještačenje

Sud BiH je dana 20.08.2019.godine primio zahtjev advokata Mire Vučinić, braniteljice prvooptuženog Bože Vučenovića, za izdavanje naredbe za vještačenje po vještaku grafologu Esadu Biliću iz Sarajeva, čiji predmet bi bilo utvrđivanje da li se na dokazu Tužilaštva BiH označenom brojem DDT-10 nalazi svojeručni potpis svjedokinje Tamare Škrbić. Vještačenje bi se provelo na okolnost kredibiliteta svjedoka odbrane Tamare Škrbić.

Nakon što je analiziralo prijedlog, te ponovno izvršilo uvid u spis ovog predmeta, vijeće je utvrdilo da je zahtjev odbrane neosnovan, koju odluku je saopćilo na ročištu održanom dana 28.08.2019.godine.

Naime, odredbom člana 95. ZKP BiH, propisano je: „*vještačenje se određuje kada za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje lica koja raspolažu potrebnim stručnim znanjem. Ako naučna, tehnička, ili druga stručna znanja mogu pomoći Sudu da ocijeni dokaze ili razjasni sporne činjenice, vještak kao posebna vrsta svjedoka može svjedočiti davanjem nalaza o činjenicama i mišljenja koje sadrži ocjenu o činjenicama.*“

Za procjenu osnovanosti zahtjeva, bilo je potrebno utvrditi da li je potpis svjedokinje Tamare Škrbić koji se nalazi na rješenju Tužilaštva BiH broj T20 0 KT 0001099 09 od 06.03.2015.godine o naknadi putnih troškova i troškova ishrane (dokaz DDT-10), važna činjenica u ovom postupku. Činjenica je da je na ročištu održanom dana 17.01.2018.godine, prilikom saslušanja svjedokinje Tamare Škrbić, problematizirano pitanje količine novca koji je ista primila kao vid naknade putnih troškova i troškova ishrane za pristup u prostorije Tužilaštva dana 06.03.2015.godine, kao i pitanje načina prijema istog novca. Međutim, ovo pitanje nije u neposrednoj vezi sa predmetom ovog postupka, te Sud ne nalazi da je isto uspješno dovedeno u vezu sa samim sadržajem iskaza svjedoka u istrazi, u kojem slučaju bi pitanje autentičnosti potpisa svjedoka na pomenutom rješenju eventualno moglo poprimiti karakteristiku *važne činjenice*.

Sud dodatno podsjeća odbranu da je sama svjedokinja prilikom unakrsnog ispitivanja potvrdila da se na rješenju koje predstavlja dokaz DDT-10, nalazi njen potpis. Tvrdnja svjedokinje u pogledu nepravilnosti pri uručanju novca od strane saradnika tužiteljice, odnosila se na dodatnih 100,00 KM koje je, navodno, primila nakon što je regularno, sukladno rješenju o naknadi troškova, primila iznos od 82,70 KM. Dakle, svjedokinja nije osporavala činjenicu da je po rješenju Tužilaštva BiH primila naknadu za putne troškove i troškove prevoza, nit je sporila autentičnost svog potpisa na istom rješenju, već je ukazivala na sumnjive načine dodjele dodatne naknade od strane stručnog osoblja Tužilaštva, a koji navodi izlaze iz okvira ovog postupka.

Stoga je grafološko vještačenje svjedokovog potpisa na navedenom rješenju nepotrebno, jer isto ne bi doprinijelo ni razjašnjenju pravne stvari koja je predmet ovog postupka, niti bi u značajnoj mjeri uticalo na kredibilitet ovog svjedoka. Iz pomenutih razloga, Sud ne nalazi da je ispitivanje autentičnosti potpisa svjedokinje Škrbić na rješenju o naknadi troškova važna činjenica u ovom postupku, te je stava da bi udovoljavanje zahtjevu odbrane bilo protivno načelu ekonomičnosti i efikasnosti postupka, zbog čega je isti zahtjev odbio kao neosnovan.

2.4. Zamjena člana vijeća – odluka da se dokazi ne izvode ponovno

Na ročištu održanom dana 15.02.2017.godine, Sud je stranke i braniocce upoznao sa novonastalom situacijom u vezi imenovanja člana vijeća, sudije Ranka Debevca, za predsjednika Suda, usljed čega je isti onemogućen u daljem redovnom praćenju ovog predmeta, pa je Sud zatražio izjašnjenja stranaka i branilaca u smislu davanja saglasnosti da ovog člana vijeća u daljem toku postupka, zamijeni sudija Anđelko Marijanović, te da se dokazi provedeni u ranijem toku postupka, ne izvode ponovno pred novim članom vijeća.

Tužilaštvo se saglasilo sa ovakvim prijedlogom Suda, dok je odbrana dala uslovnu saglasnost u pogledu neprovođenja dokaza. Naime, branioci Vučinić i Jokić istakli su prigovor da DVD sa iskazima svjedoka koji je uložen prilikom davanja iskaza svjedoka Džandžanovića, nikada zapravo nije proveden kao dokaz, odnosno nije otvoren na ročištu. Zbog toga odbrana ne može dati saglasnost da se ne provodi ponovno dokaz koji suštinski nije ni proveden. U tom smislu, odbrana je zahtijevala da se svim braniocima dostavi spisak do sada provedenih dokaza, kako bi se mogla očitovati o tome da li je saglasna da se pred novim članom vijeća ne provode ponovno dokazi, što je i učinjeno.

Na ročištu održanom dana 29.03.2017.godine, predsjednik vijeća je objavio da se pretres održava pred novim članom vijeća, sudijom Anđelkom Marijanovićem koji postupa u zamjeni za sudiju Ranka Debevca, zbog čega pretres, u skladu sa odredbom člana 251. stav 2. ZKP BiH, počinje iznova, te se dokazi neće ponovno izvoditi.

Na ovakvu odluku Suda, branilac Mira Vučinić je u ime odbrana svih optuženih ponovila ranije istaknuti prigovor koji se tiče dokaza koji je Tužilaštvo uložilo u spis ovog predmeta pod brojem DT-6 i DT-49.2.4.

Sud je na istom ročištu odbio ovaj prigovor odbrane, s obzirom da je odluka Suda upravljena na neprovođenje ranije izvedenih dokaza saslušanjem svjedoka i vještaka, dok će o uložnim materijalnim dokazima, na koje je odbrana ovim putem prigovarala, Sud naknadno donijeti odluku. Ovakva odluka podržava načelo ekonomičnosti i efikasnosti postupka, te je ista u skladu sa odredbom člana 251. stav 2. ZKP BiH. Naime, DVD čije je ponovno izvođenje na glavnom pretresu zahtijevala odbrana, nije ni pri inicijalnom uvođenju u sudski spis uveden na način i u obimu u kojem je to odbrana tražila, pa ova procesna situacija nije obuhvaćena odredbom člana 251. ZKP BiH. Dakle, prigovor nije bio usmjeren na upoznavanje novog člana vijeća sa već izvedenim dokazom, već se istim nastojalo izdejsstvovati ponovno provođenje dokaza na način na koji on nije ni bio proveden, u cilju upoznavanja odbrane i svih članova vijeća, sa integralnim sadržajem istog. S obzirom da član 251. ZKP BiH ne predstavlja mehanizam naknadne elaboracije već provedenih dokaza, nego garant upoznavanja novog člana vijeća sa istim, to je Sud prigovor odbrane odbio kao neosnovan. U tom pogledu, Vijeće je cijenilo odredbu člana 253. ZKP BiH u vezi sa odredbom člana 155. ZKP BiH, a shodno kojim se sva ročišta pred Sudom Bosne i Hercegovine snimaju audio-vizuelno, što i predstavlja zvanični zapisnik sa glavnog pretresa. Stoga je nesporno da se uvidom u takav snimak član vijeća može neposredno upoznati sa okolnostima na koje je određeni dokaz uložen u spis, kao i sa sadržajem istog dokaza. Pored toga, Vijeće naglašava da sporne DVD-ove na čiji način ulaganja je odbrana prigovarala, nije ni cijenilo, iz razloga irelevantnosti istih³.

³ Detaljnije obrazloženje u odluci o prigovorima na dokaze DT-49.2.4 i DT-6, u poglavlju 3.4.

2.5 Odluke o izuzetku od neposrednog izvođenja dokaza

Članom 273. stav 2. ZKP BiH propisano je da se *“zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu po odluci sudije, odnosno vjeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle, duševno obojele, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć, ili je znatno otežan iz važnih uzroka.”*

Na ročištu održanom dana 13.01.2016.godine, Sud je donio odluku da se pročita iskaz umrlog svjedoka Tužilaštva, Valjan Zorana⁴. Naime, kako je Sudu dostavljen izvod iz matične knjige umrlih opštine Laktaši broj 02/4-202-1-644/17 od 03.12.2014.godine za ovo lice (DT-3), iz kojeg proizilazi da je svjedok preminuo dana 29.03.2014.godine, to je ovakva odluka Suda usklađena sa odredom člana 273. stav 2. ZKP BiH.

Razmatrajući prijedlog Tužilaštva BiH da se provede dokaz čitanjem iskaza svjedoka Zorana Bojića i Nikole Savića⁵, Vijeće je odlučilo da isti prihvati. Odbrana se protivila prihvatanju ovakvog prijedloga Tužilaštva, navodeći da uslovi koje predviđa citirana zakonska odredba nisu ispunjeni, jer ne postoje jasni medicinski dokazi o stadijumu oboljenja koje je nastupilo na strani svjedoka Zorana Bojića, kao ni o oboljenju svjedoka Nikole Savića, ukazujući pri tome i na starost uložene medicinske dokumentacije. Pored toga, svjedok Zoran Bojić je pristupio na Sud dana 27.01.2016.godine, te je izjavio da nije u stanju svjedočiti usljed psihičkog oboljenja. Kako u nastavku postupka Tužilaštvo nije pribavilo noviju medicinsku dokumentaciju za pomenute svjedoke, postupajuća tužiteljica je navela da je osnov za čitanje ovih iskaza činjenica da je pristup svjedoka Sudu znatno otežan iz važnih uzroka.

U odnosu na pomenuti prigovor, Sud najprije ističe da je Tužilaštvo podneskom od dana 01.12.2015.godine dostavilo Sudu dokaze koji se odnose na zdravstveno stanje ovih lica. Iz ovih dokaza jasno proizilazi da lice Nikola Savić, nakon saobraćajne nesreće doživljene dana 28.11.2012.godine, ima snižene intelektualne funkcije uz prisustvo popratnih smetnji, a da je lice Zoran Bojić patilo od malignog oboljenja, nakon čega su se javili i drugi simptomi. Stoga je Sud, imajući u vidu opće zdravstveno stanje svjedoka, donio odluku o opravdanosti čitanja njihovih iskaza iz istrage.

U odnosu na prijedlog Tužilaštva da se pročitaju iskazi svjedoka iz Makedonije i Srbije, odbrana je na ročištu održanom dana 10.02.2016.godine istakla prigovor zakonitosti.

⁴ Zapisnik Državne agencije za istrage i zaštitu broj : 17-12/1-4-04-1- POD/PT -164-34/09 od 12.04.2010. godine o saslušanju svjedoka Valjan Zorana.

⁵ Zapisnik Državne agencije za istrage i zaštitu broj; 17-12/1-4-04-1-POD/PT-164-42/09 od 20.04.2010. godine o prikupljanju izjave od lica Bojić Zorana (T-4); Zapisnik Državne agencije za istrage i zaštitu broj; 17-12/1-4-04-1-POD/PT-164-70/09 od 25.05.2010. godine o prikupljanju izjave od lica Savić Nikola (T-5).

Prvenstveno, advokat Mira Vučinić je naglasila kako je tužilac već u samoj optužnici predložio čitanje ovih zapisnika pod uslovima iz člana 273. stav 2. ZKP BiH, što dovodi u sumnju razloge nedostupnosti lica. Odbrana je podsjetila na odredbu člana 90. ZKP BiH, ukazujući na obavezu tužioca da snimi tok saslušanja svjedoka u situaciji kada postoje osnove za bojazan da se isti neće moći saslušati na glavnom pretresu. S obzirom da je tužiteljica već u optužnici predložila čitanje iskaza svjedoka, dakle već tada je znala za opasnost od njihove nemogućnosti svjedočenja na glavnom pretresu, trebala je postupiti u skladu sa odredbom člana 90.

Tužiteljica je u odgovoru na prigovor odbrane istakla da se u konkretnom slučaju radi o primjeni člana 273. stav 2. Dakle, kod odluke da li će se prihvatiti čitanje iskaza nekih svjedoka, prvo se treba utvrditi da li je dolazak tih svjedoka pred Sud znatno otežan. Sama činjenica da se radi o državljanima drugih država koji nisu obvezni da se odazivaju na bilo čije pozive, čini prijedlog Tužilaštva osnovanim, jer Tužilaštvo ne zna da li će se neko odazvati na poziv ili neće. U odgovoru na pomenute navode, odbrana je istakla da se najprije moraju iscrpiti sve mogućnosti, da se svjedoci moraju pozvati, pa tek ako takva procedura protekne bezuspješno, može se raspravljati o tome da li postoje uslovi za čitanje ovih iskaza.

Sud na ovom ročištu nije donio odluku o prijedlogu Tužilaštva za čitanje iskaza ovih devet svjedoka iz Srbije i Makedonije. Prvenstveni razlog je taj što dostava poziva svjedocima nije bila uredna. Pozvani su putem međunarodne pravne pomoći, u tom trenutku je postojala samo dostavnica da su pozivi dostavljeni Ministarstvu pravde i logično je bilo da za dvije sedmice ne mogu biti uspješno pozvani svjedoci iz druge države, osim eventualno putem Interpola ili na neki hitan način.

Na ročištu održanom dana 07.06.2017.godine, Sud je konstatovao da je Ministarstvo pravde R.Srbije 20.09.2016. godine odgovorilo Sudu na ranije upućenu urgenciju, dostavivši Obavijest Višeg suda u Beogradu i potpisanu dostavnicu kao potvrdu o izvršenom uručanju predmetnog pismena licu Knežević Draganu. Istovremeno u prilogu je izvršen povrat neuručenih pismena za lica Milenko Galović, Milan Rakić, Desnica Laze, Dalibor Nedeljković i Dragan Petković. Nadalje, Ministarstvo pravde je obavijestilo Sud da odgovore nadležnih organa Republike Makedonije, vezano za molbu za uručenje pismena licima nastanjenim u Republici Makedoniji, još uvijek nisu primili. Dakle, od svih svjedoka pozvanih putem međunarodne pravne pomoći, samo je svjedok Dragan Knežević primio poziv. Isto lice se i odazvalo jedanput na poziv, ali nije mogao biti saslušan jer nisu bile ispunjene pretpostavke za održavanje ročišta. Na povratnicama za svjedoke iz R.Srbije su naznačeni razlozi nemogućnosti uručjenja poziva, počevši od toga da su nepoznati na adresi, da nisu tražili pošiljku, da su odselili, dok je svjedok Dragan Petković preminuo. Dakle, različiti su razlozi zašto Republika Srbija nije mogla uručiti

pozive, pa je očigledno da je otežano, gotovo nemoguće njihovo prisustvo lično u sudnici. U odnosu na svjedoke iz R.Makedonije, činjenica da su organi ove države odgovorili Sudu na upućene zamolnice tek u decembru 2016.godine, te da za lice Čedo Kiprijanovski dostava nije mogla biti izvršena, ukazuje na to da bi ponovno pozivanje svjedoka i upućivanje zamolnice zahtijevalo višemjesečnu obradu, a što bi se negativno odrazilo na efikasnost ovog postupka. Cijeneći istaknute činjenice i okolnosti, te imajući u vidu nemogućnost da primjeni bilo kakvu mjeru kojom bi svjedoke prisililo na dolazak pred Sud, jer su isti nastanjeni na teritorijama drugih država, Vijeće je zaključilo da je neposredno saslušanje svjedoka praktično nemoguće, čime je ispunjen jedan od alternativno propisanih uslova iz člana 273. stav 2. ZKP BiH za donošenje odluke da se iskazi svjedoka Čede Kiprijanovskog, Danijele Lazovski, Ljupče Mitevskog, Milenko Galović, Milan Rakić, Desnica Laze, Dragan Knežević, Dalibor Nedeljković i Dragan Petković pročitaju⁶. Nakon što su iskazi navedenih svjedoka pročitani na glavnom pretresu, odbrani je pružena mogućnost da postavi pitanja koja bi ovim svjedocima postavili u slučaju da su isti saslušavani neposredno u sudnici.

2.6. Odluka o održavanju ročišta za iznošenje završnih riječi bez prisustva optuženog

Na ročište zakazano za dan 30.10.2019.godine, uredno obaviješteni optuženi Zoran Kalajdžić nije pristupio, a njegov branilac, advokat Dragiša Jokić, opravdao je izostanak svog branjenika uoženom medicinskom dokumentacijom iz koje proizilazi da je isti hospitaliziran. Branilac je istovremeno predložio da se ročište održi bez prisustva njegovog branjenika, s obzirom da je za ovo ročište predviđeno iznošenje završnih riječi odbrane, te s obzirom da je optuženi saglasan sa suđenjem u odsustvu, na koju okolnost je uložena i potpisana izjava optuženog.

Postupajuća tužiteljica je odluku o ovom prijedlogu prepustila Sudu.

⁶ Zapisnik o saslušanju svjedoka – oštećenog Kiprijanovski Čede Osnovnog suda Skoplje broj ZAM-S-229/11 od 26.10.2011. godine, Zapisnik o saslušanju svjedoka – oštećenog Lazovska Daniela Osnovnog suda Skoplje broj ZAM-S-229/11 od 27.12.2011. godine, Zapisnik o saslušanju svjedoka – oštećenog Mitevski Ljupča Osnovnog suda Skoplje broj ZAM-S-229/11 od 02.11.2011. godine, Zapisnik o saslušanju svjedoka Galović Milenka Višeg suda u Šapcu broj Ki.br.115/2001 od 04.10.2011. godine, Zapisnik o saslušanju svjedoka Rakić Milana Višeg suda u Šapcu broj Ki.br.115/2001 od 04.10.2011. godine, Zapisnik o saslušanju svjedoka Desnica Laze Višeg suda u Šapcu broj Ki.br.115/2001 od 04.10.2011. godine, Zapisnik o saslušanju svjedoka Knežević Dragana Višeg suda u Šapcu broj Ki.br.115/2001 od 04.10.2011. godine, Zapisnik o saslušanju svjedoka Nedeljković Dalibora Višeg suda u Šapcu broj Ki.br.115/2001 od 04.10.2011. godine i Zapisnik o saslušanju svjedoka Petković Dragana Višeg suda u Šapcu broj Ki.br.115/2001 od 04.10.2011. godine.

Uvidom u uloženu medicinsku dokumentaciju⁷, Sud je utvrdio da je optuženi Zoran Kalajdžić dva dana prije ovog ročišta upućen na hospitalizaciju. Imajući u vidu da je *ratio legis* odredbe člana 247. ZKP BiH obezbijediti dosljednu provedbu načela neposrednosti, kontradiktornosti i prava na odbranu, a kako se optuženi saglasio sa održavanjem ročišta u njegovom odsustvu, te uzimajući u obzir da je dokazni postupak okončan i da je za nastavak glavnog pretresa predviđeno iznošenje završnih riječi odbrane, to Sud nalazi da održavanje ročišta bez prisustva optuženog neće ugroziti njegova prava na odbranu. Sud dodatno naglašava da je ročište održano u prisustvu branioca optuženog, te da je po okončanju ročišta, optuženom putem branioca dostavljen audio zapis⁸ kako bi se upoznao sa tokom i sadržajem ročišta koje je održano u njegovom odsustvu, što je optuženi i potvrdio na narednom ročištu koje je održano dana 20.11.2019.godine. Na ovaj način su obezbijeđene sve procesne garancije optuženom koje se pružaju odredbom člana 247. ZKP BiH.

3. Prigovori odbrane na dokaze Tužilaštva

3.1. Prigovor na zapisnike o saslušanju svjedoka Tužilaštva

Na ročištu održanom dana 13.01.2016.godine, odbrana je istakla prigovor zakonitosti pročitanog zapisnika o saslušanju svjedoka Vajan Zorana (T-3). Prema stavu odbrane, zapisnik je pribavljen povredom člana 219. stav 1.,2. i 3. ZKP BiH, s obzirom da svjedok nije bio upozoren da ne mora davati odgovore na postavljena pitanja. Također je navedeno da je pri sačinjavanju zapisnika načinjena povreda člana 86. stav 7. ZKP BiH, s obzirom da je postavljeno pitanje u kojem je već sadržan odgovor, npr.: „*Da li ste bili svjesni da se rad u Azerbejdžanu vršio protivno zakonima BiH?*“, čime je, kako odbrana smatra, povrijeđen i član 10. ZKP-a BiH. Pored toga, odbrana ističe da je zapisnik o saslušanju ovog svjedoka sačinjen tipski, te da su svjedoci saslušavani u svojim kućama i u kafanama. Nadalje, advokat Zubak Dražen je istakao da je svjedok na pitanje da li ima primjedbi na zapisnik odgovorio sa „da“, a potom je pristao da potpiše isti zapisnik, te da njegove primjedbe nisu zabilježene u samom zapisniku, čime je povrijeđen član 154. stav 8. ZKP BiH.

Tužilaštvo je, odgovarajući na pomenute prigovore odbrane, navelo da u zapisniku jasno stoji da je sačinjen u službenim prostorijama SIPA-e, a vezano za prigovor svjedoka na zapisnik, tužilac pretpostavlja da se radi o grešci.

⁷ Uputnica za bolničko liječenje na ime Zoran Kalajdžić, ZU Specijalistički centar „SUBOTIĆ“, Gradiška, od dana 28.10.2019.godine, primljeno u Sud dana 31.10.2019.godine.

⁸ Dopis Suda broj S1 2 K 008235 14 K od dana 08.11.2019.godine, upućen advokatu Dragiši Jokiću.

Na ročištu održanom dana 27.01.2016.godine, svjedok Zeljković Milovan, ovlašteno službeno lice SIPA-e koje je postupalo u istrazi u ovom predmetu, naveo je da su u zapisnicima obično stajali kompjuterski uneseni odgovori na kraju zapisnika, „DA“ i „NE“, te da bi se jedan od ta dva odgovora brisao nakon što svjedok zaista odgovori, ali je moguće da je došlo do greške, te da se nije obrisao odgovor „DA“ koji je stajao nakon pitanja da li svjedok Valjan ima primjedbi na zapisnik.

Sud na ovom mjestu ističe da su zapisnici SIPA-e tipizirani, pa istovjetna forma prisutna kod više zapisnika nije sporna, niti je sporno mjesto sačinjavanja istog, s obzirom da je u tekstu zapisnika jasno navedeno da se isti sačinjava u prostorijama SIPA-e, RC Banja Luka. Vezano za primjenu člana 219. ZKP BiH, Sud primjećuje da je u uvodu zapisnika kao pravni osnov navedena upravo ova odredba, pa njena primjena nije dovedena u pitanje. Kada je riječ o načinu postavljanja pitanja, Sud iz sadržaja zapisnika nije mogao utvrditi prisutnost elemenata prinude, a koji bi mogli ukazivati na povredu člana 10. ZKP BiH. Eventualna sugestivnost u pojedinim pitanjima ne isključuje automatski zakonitost dokaza u cjelini. U odnosu na činjenicu da je na zapisniku konstatovano kako svjedok ima prigovor na zapisnik, Sud je uvažio argumente svjedoka Milovana Zeljkovića, ovlaštenog službenog lica SIPA-e koje je sačinjavalo zapisnik, uzevši u obzir vjerovatnost da je nastupila omaška u kucanju teksta, a koja vjerovatnost je izvjesna s obzirom da se kroz sadržaj izjave ne uočava negodovanje svjedoka na postavljena pitanja, te je isti potpisao svaku stranu zapisnika, uključujući i završnu rubriku za potpis kojom se odobrava prethodno uneseni tekst.

U odnosu na zapisnike o saslušanju svjedoka iz Srbije: *Dragan Knežević, Milenko Galović, Milan Rakić, Desnica Laze, Dalibor Nedeljković i Dragan Petković*, čije čitanje je Tužilaštvo predložilo, pored prigovora na nezakonitost radnje čitanja zapisnika, advokat Mira Vučinić je ukazala na nezakonitost samih zapisnika o saslušanju istih, odnosno načina sačinjavanja zapisnika. Naime, braniteljica je navela da je svih 6 svjedoka saslušano 04.10.2011.godine, saslušavao ih je istražni sudija Živadin Lazić, u prisustvu istog zapisničara, i svima je bio punomoćnik oštećenoga, advokat Stojković Zoran. Saslušanje dva svjedoka Desnica Lazo i Knežević Dragan, počelo je u 12:45 časova, istoga dana, saslušava ih isti sudija, kuca isti zapisničar, u prisustvu istog punomoćnika. Također, svjedoci Rakić Milan i Galović Milenko saslušani su pred istim sastavom u 14:30 časova, svjedoci Nedeljković Dalibor i Petković Dragan su također salušani istovremeno, u 11 časova. S obzirom na ove okolnosti, odbrana ističe da je čigledno da je saslušanje svjedoka provedeno nekorektno, iz kojeg razloga se protivi čitanju zapisnika o istom.

Advokat Jokić se pridružio navodima advokata Vučinić, pojašnjavajući da je u doba kada su saslušavani ovi svjedoci, na snazi bio Zakon o krivičnom postupku Republike Srbije, koji ima potpuno identičnu odredbu kao i ZKP BiH, kojom je predviđeno da se svjedoci

saslušavaju pojedinačno. U konkretnom slučaju proizilazi da su po dva svjedoka saslušavana istovremeno, zajedno, što ukazuje na povredu odredaba ZKP-a. Branilac je napomenuo da je takav slučaj postojao i na početku glavnog pretresa, kod prva dva svjedoka, gdje je svjedok rekao „*nas smo trcjica u isto vrijeme davali izjavu*“. Dakle, primjećuje se ponavljanje iste procesne greške, bez obzira da li se saslušanje dešava u BiH ili u Srbiji, što smatra razlogom za odbijanje prijedloga Tužilaštva da se izvedu ovi dokazi.

Uvidom u zapisnike o saslušanju navedenih svjedoka iz R.Srbije (DT-76.2 – DT-76.7), Vijeće je najprije uočilo da su navodi odbrane koji se tiču vremenske podudarnosti na ovim zapisnicima, tačni. Naime, uočljivo je da su po dva zapisnika označena istim datumom i satom njihovog sačinjavanja. Međutim, Vijeće je uzelo u obzir činjenicu da se zapisnici sačinjavaju po standardiziranoj formi, usljed čega je mogućnost formalnog propusta izvjesna. Sud je pri tome imao u vidu odredbu člana 85. stav 1. ZKP BiH kao i argument odbrane kojim je ukazano na identičnost odredbe u primjenjivom ZKP-u R.Srbije, međutim sama tekstualna podudarnost vremena u kojem je ispitivanje započelo, ne obara pretpostavku da su svjedoci saslušani pojedinačno. Pri tome je potrebno uzeti u obzir da je saslušanje svjedoka izvršio istražni sudija Višeg suda u Šapcu, čiji potpis u pravilu garantuje procesni integritet, dok bi svaki suprotan navod odbrana bila u obavezi dokazati.

Na ročištu održanom 27.01.2016.godine, odbrana je prigovorila i na činjenicu da su *zapisnici o saslušarju dva svjedoka, Slaviše Ristića (DT-10) i Zorana Vajana (DT-3)*, sačinjavana u isto vrijeme od strane istih službenih lica – prema vremenskom periodu zabilježenom u zapisnicima, a čemu u prilog ide i i izjava svjedoka Ristića o tome da je saslušan zajedno sa drugim licima. Isti prigovor odbrane je uložen i na zapisnike o saslušanju svjedoka Gvozdrenović Ćire i Latinčić Ranka. Svjedok Milovan Zeljković, ovlašteno službeno lice koje je sačinilo zapisnike označene kao DT-10 i DT-3, na istom ročištu potvrdio je da se radi o računarskoj grešci, te ukazao na vjerovatnost da je isti slučaj i sa drugim zapisnicima kod kojih se pojavila istovjetna nepravilnost.

Uvidom u zapisnike o saslušanju svjedoka, označene kao dokazi DT-10 i DT-3⁹, Vijeće je najprije uočilo da su navodi odbrane koji se tiču vremenske podudarnosti na ovim zapisnicima, tačni. Naime, uočljivo je da su zapisnici označeni istim datumom i satom njihovog sačinjavanja. Međutim, Vijeće je i u ovom slučaju uzelo u obzir činjenicu da se zapisnici sačinjavaju po standardiziranoj formi, usljed čega je mogućnost formalnog propusta izvjesna. Sud je pri tome imao u vidu odredbu člana 85. stav 1. ZKP BiH, međutim sama tekstualna podudarnost vremena u kojem je ispitivanje započeto i okončano, ne obara pretpostavku da su svjedoci saslušani pojedinačno. Pri tome je

⁹ Zapisnici o saslušanju svjedoka Ćire Gvozdrenovića i Ranka Latinčića nisu uloženi u spis ovog predmeta.

potrebno uzeti u obzir da je Sud na ovu okolnost saslušao i ovlašteno službeno lice (svjedok Milovan Zeljković) koje je sačinjavalo zapisnik i koje je potvrdilo da je došlo do tehničke omaške, dok bi svaki suprotan navod odbrana bila u obavezi dokazati.

3.2. Prigovor zakonitosti uložene bankovne dokumentacije

Na ročištu održanom dana 28.09.2016.godine, branilac Jokić je prigovorio *zakonitosti uložениh transakcijskih računa i pratećih dokumenata*, s obzirom da Tužilaštvo nije uložilo naredbe putem kojih su isti pribavljeni.

Uvidom u spis, Sud je utvrdio da je kao dokaz DT-106.1 uložен dopis Nove banke ad Banja Luka kojim se dostavlja bankovna dokumentacija tražena naredbom Suda od 09.12.2011.godine, dok je kao dokaz DT-106 uložena naredba Suda BiH za dostavljanje bankovnih računa i druge povezane dokumentacije u odnosu na tada osumnjičena lica u predmetu koji se vodio protiv osumnjičenih Miroslava Vučenovića i dr., a koja je datirana sa 09.12.2011.godine. Stoga je Sud odbio ovaj prigovor odbrane i nije se dalje upuštao u razmatranje istog.

3.3. Prigovor relevantnosti izvještaja SIPA-e i primjedbe na status svjedoka Dragana Jovanovića

Na ročištu održanom dana 28.09.2016.godine, branilac Jokić prigovorio je ulaganju izvještaja SIPA-e (DT-104.1.) kao dokaza, s obzirom da isti nema dokaznu snagu. Ovaj prigovor apostrofirao je i ranije, na ročištu održanom dana 08.06.2016.godine, kada je Tužilaštvo predložilo da se svjedok Dragan Jovanović sasluša u svojstvu vještaka, s obzirom na sadržaj člana 95. i 102. ZKP-a BiH, jer je riječ o ovlaštenoj službenoj osobi SIPA-e, koja je po naredbi Tužilaštva provodila finansijsku istragu, sačinjavala analizu i potpisala izvještaj o izvršenoj analizi finansijske dokumentacije (DT-104.1.). Stoga je prema odredbama ZKP-a njegov iskaz, kao posebnog stručnog svjedoka primjereniji nego samo kao svjedoka po članu 81. ZKP-a BiH, kako je to Tužilaštvo navelo.

Braniteljica Vučinić je istakla da se odbrana protivi ovakvom načinu ispitivanja lica, upozoravajući na to da tužilac želi prije svega na ovaj način da *uvede kao dokaz izvještaj o provođenju finansijske istrage*. Izvještaj nema nikakvu procesnu vrijednost, on ne može biti korišten kao dokaz. To je samo informacija tužiocu o poduzetim mjerama i radnjama, te o prikupljenim saznanjima i dokazima. S druge strane, *vještak* može biti samo neko ko ima *posebna stručna znanja* iz ekonomsko-finansijske oblasti. S obzirom da je tužilac već predložio drugog vještaka (Šerif Isović), postoji apsurdna situacija u kojoj se rade dva vještačenja pri čemu je „vještačenje“ svjedoka Jovanovića uvod u drugo vještačenje. Svjedoku Jovanović nije povjereno vještačenje, već vođenje finansijske istrage.

Tužilaštvo je u odgovoru na ovaj prigovor ukazalo na sadržaj odredbe člana 102. ZKP BiH. Naredbom je navedeno da se analizira finansijska dokumentacija i novčani tokovi, što dakle prevazilazi ovaj okvir o kojem govori braniteljica, nego spada u domen praktičnog vještačenja, a radi se o ovlaštenoj službenoj osobi kojoj je od strane državne agencije povjereno da zbog stručnosti upravo ona vrši analizu i sačinjava izvještaj o analizi.

Sud je na ovom ročištu donio odluku da se svjedok Jovanović sasluša kao *stručni svjedok*, ističući da izvještaj nije jednoznačan pojam, jer isti može predstavljati i rezultat nečijeg rada. Naime, svjedok Dragan Jovanović je u svojstvu višeg inspektora SIPA-e, postupajući po naredbi Tužilaštva BiH, sačinio izvještaj koji sadrži rezultate provedene finansijske istrage. Kako su se iz iskaza ovog svjedoka crpile informacije o službenim radnjama izvršenim temeljem naredbe Tužilaštva, a kako naredbom nije određeno vještačenje, već provođenje finansijske istrage, kako to iz samog izvještaja proizilazi, to je Sud, imajući u vidu odredbu člana 96. i 102. ZKP BiH, prepoznao prelazno procesno svojstvo svjedoka Jovanovića, dodijelivši mu status stručnog svjedoka. Pri tome, Vijeće ističe da su izvještaji službeni akti koji mogu biti sačinjeni u vezi različitih procesnih okolnosti, te se iz istih crpe informacije o hronologiji i toku postupka, pa ovakvi akti, iako izolovano posmatrano, nemaju punu dokaznu snagu, daju kontekstualno pojašnjenje sadržaja dokaza. Izvještaje SIPA-e koristio je i vještak finansijske struke, Šerif Isović, prilikom izrade svog nalaza i mišljenja, te Sud ističe da ovakav postupak nije protivan ZKP-u BiH, dok će se Sud dokaznom snagom samog nalaza vještaka baviti u drugom dijelu obrazloženja.

3.4. Prigovori na izjave lica-radnika uložene na DVD-u (DT-49.2.4.) i na nalaz i mišljenje vještaka finansijske struke, Šerifa Isovića

Na ročištu održanom dana 29.06.2016.godine, nakon što je direktno ispitan vještak Šerif Isović, odbrane su istakle prigovor zakonitosti na ovaj dokaz. Branilac Jokić je istakao da je vještak uz svoj nalaz i mišljenje bio obavezan da dostavi kompletnu dokumentaciju na osnovu koje je vršio analizu. Uz to, odbrana je dobila tabelarni pregled sa vještačenjem bankovnih računa za Milana i Božu Vučenovića sa periodom od 2000.-2012. godine, što nije povezano sa optužnicom. U ovom tabelarnom pregledu nisu dati podaci kad je koja od ovih transakcija izvršena u kom vremenu. Dakle, nalaz vještaka je nepotpun i suprotan odredbama ZKP-a, a pokušaj Tužilaštva da popravljiva nalaz i mišljenje vještaka naknadnom dostavom dokaza koje je vještak koristio, predstavlja postupak nepoznat ZKP-u.

Branilac Zubak je u vezi predmetnih izjava prigovorio i tome što vještak u svom nalazu koristi izjave navodnih radnika koje ne samo da nisu predložene u optužnici, nego se čak ne nalaze ni na CD-u koji je sačinio advokatski ured Džandžanović. Odbrana postavlja pitanje temeljem čega zaključujemo da su ta lica koja su davala izjave uopće bili radnici preduzeća Serbaz. Branilac je u tom smislu istakao da je odbranama potrebna konkretna izjava, da se vidi jesu li izjave radnika date pred nadležnim organima, ili su izjave napisane rukom bez ikakve odgovornosti, ni pod krivičnom, materijalnom niti bilo kojom drugom. Time bi se utvrdilo je li ta izjava vjerodostojan finansijski dokument, na temelju kojeg se može sačiniti nalaz i mišljenje vještaka.

Braniteljica Halilagić potcrtala je obavezu prema članu 97. ZKP-a BiH, da se uz nalaz vještaka trebaju dostaviti dokazi koje je pregledao, referišući se istovremeno na član 101. ZKP-a BiH. Konkretno, uz nalaz osim tabela, nisu dostavljeni dokazi koje je vještak trebao priložiti. Nadalje je istakla da je na strani 2 nalaza napisano „*prema 150 pisanih izjava radnika kcje se nalaze na CD-u*“, a koji nije priložen. Odbrana ima CD koji je sačinio advokat Džandžanović, ali isti nije pregledan u sudnici, pa se ne zna da li se te izjave slažu. Dalje, spominje se 635 izjava, odbrana ima 630, a ne 635. Generalno, odbrana se ne slaže sa prosjekom, pogotovo kada vještak koristi izraz „nematerijalna šteta“. Tu se ne može računati prosjek. Prema tome odbrana traži da se po članu 101. i 97. dostave dokazi uz nalaz vještaka.

Branilac Serdarević se pridružio navodima svojih kolega, dodajući da bi izjave svjedoka na kojima je vještak utemeljio svoj nalaz, trebalo da budu uvrštene u dokazni materijal, a ne mogu biti uvrštene na osnovu toga što ih je vještak pregledao. Morali bi se u sudnici saslušati ti svjedoci, pa da eventualno onda tužilac predloži da te izjave stavi kao dokazni materijal. I kad je u pitanju nematerijalna šteta, nju može da utvrdi samo stručnjak, ali ne ekonomski stručnjak.

Tužilaštvo je u odgovoru na prigovore istaklo da je odbrana zanemarila odredbe člana 99. i 100. ZKP-a, citirajući samo one odredbe koje idu u prilog vlastitih tvrdnji. Član 99. u stavu 2. jasno navodi da će prilikom davanja nalaza i mišljenja o predmetu koji se pregleda „*vještak će se oslanjati na dokaze kcje su mu ukazale ovlaštene službene osobe tužite,ji i Sud*“. Dakle, u konkretnom slučaju vještak se oslanjao na kompletnu dokumentaciju u spisuu. Nadalje, vještak pregleda predmete prema članu 100. stav 1. na mjestu gdje se oni nalaze, osim ako za vještačenje nije potrebno *dugotrajno ispitivanje* i slično. Ovdje nema povreda odredbi ZKP-a kad je u pitanju sačinjavanje ovakvog nalaza i mišljenja. Nadalje, tužiteljica je napomenula da je vještak koristio samo one izjave sa CD-a u kojima je bio decidno naveden iznos imovinskopravnog zahtjeva koji je postavljen. Da bi neko postavio imovinskopravni zahtjev nije neophodno da se sasluša u svojstvu svjedoka u sudnici, i tu je ZKP jasan. Imovinskopravni zahtjevi se postavljaju pismeno i

Sudu direktno u sudski spis, i ne saslušavaju se u sudnici. U sudnici je taj dokaz izveden i navedeno je zbog čega Tužilaštvo izvodi taj dokaz, te Tužilaštvo navodi da je tada upitalo da li treba otvarati svaki folder po folder, odbrana se složila da ne treba.

Braniteljica Vučinić je istakla da je Tužilaštvo selektivno pročitalo dio člana 97. ZKP-a BiH, jer zadnja rečenica glasi: „*vještak će detaljno obrazložiti kako je došao do određenog mišljenja.*“ To je zahtjev odbrane.

Na ročištu održanom dana 26.04.2017.godine, prilikom ulaganja materijalnih dokaza Tužilaštva, odbrana je istakla prigovore zakonitosti, autentičnosti i relevantnosti na dokaz pod brojem T.134 Nalaz i mišljenje vještaka finansijske struke Šerif Iović od 26.06.2014.godine. Odbrana je ovom prilikom podsjetila na svoje ranije prigovore koji su se ticali izjava koje su bile podloga za sačinjavanje nalaza i mišljenja vještaka. Nadalje, ukazano je na to da je braniteljica Suada Halilagić dostavljala dokaze na okolnost da je jedan dio tih izjava radnika krivotvoren, radi se o izjavama vezanim za parnicu, koje su navodno ovjeravane po organima uprave, općinama Gradiška, Tuzla itd.

Nadalje, branilac Jokić istakao je prigovor relevantnosti na nalaz vještaka Iovića, i to prvenstveno iz razloga što je predmet ovog krivičnog postupka trgovina ljudima i pranje novca, stoga je vještak trebao da uskladi svoj nalaz sa dispozitivom optužnice: dakle, da ispita novčana sredstva koja su na određeni način akumulirana na račun firme Serbaz, te dalje transferisanje istih na bankovne račune Bože i Milana Vučenovića, i dalje. Ne postoji dokumentacija iz firme Serbaz niti podaci da je išta iz firme Serbaz transferisano na bilo koji od ovih računa. To se ne može utvrđivati izjavama 635 svjedoka kojima se ističe da je njih neko 'ošteti'o'. Čak i da su radnici oštećeni, vještak je trebao da izvještači finansijsku dokumentaciju firme Serbaz, pa da utvrdi: koliko novca je došlo u firmu, koliki je bio prihod firme, koliki rashod, da li su Božo i Milan Vučenović prebacili novac s tog računa na drugi račun. To nije sadržano u ovom nalazu. Uz to, branilac napominje da iznos imovinske koristi koji treba da se oduzme po optužnici, nije iznos koji je stečen navodnom trgovinom ljudima, niti iznos koji je vještak našao o ukupnim primanjima, ne zna se ni zašto se traži oduzimanje imovinske koristi sa nečim što nema veze sa krivičnim djelom.

Na ročištu održanom dana 07.11.2018.godine, braniteljica Halilagić, branilac Jokić i branilac Zubak, prigovorili su ponovno vjerodostojnosti i zakonitosti izjava oštećenih radnika, na temelju kojih je vršeno finansijsko vještačenje Tužilaštva. Naime, od 150 izjava koje je vještak Iović koristio pri izradi svog nalaza i mišljenja, samo 19 ih je zaista ovjereno u općinama za koje se tvrdi da su vršile ovjeru. Odbrana je prilikom izvođenja svojih dokaza, prezentovala i uložila dokaze kojima potvrđuje ovakve navode.

Tužilaštvo je u odgovoru na ovaj prigovor istaklo da je odbrana tražila provjere u općinama za lica koja nisu ovjeravala izjave u tim općinama, tražena su pogrešna imena i prezimena, pa ti podaci nisu vjerodostojni.

Nakon što je Tužilaštvo ukazalo na mogućnost da je advokat Džandžanović, koji je imao punomoć svih ovih radnika, izvršio ovjeru ovih izjava, odbrana je istakla da je teret dokazivanja na Tužilaštvu, a da je odbrana dostavila knjige protokola iz kojih je vidljivo da takvih ovjera nema.

Nakon detaljnog razmatranja svih istaknutih prigovora kojima se osporava zakonitost i relevantnost nalaza i mišljenja vještaka Šefira Isovića (DT-134), kao i zakonitost, relevantnost i autentičnost izjava radnika koje su uložene na DVD-u sačinjenom od strane advokata Džandžanovića (DT-49.2.4), Sud je odlučio da ove prigovore posmatra kao cjelinu, jer se kroz provedeni postupak pokazalo da postoji kauzalna povezanost između izjava radnika skeniranih na DVD-u i samog nalaza vještaka finansijske struke, koji se u tački 1. gotovo u cjelosti oslanjao na pomenute izjave, dok je mišljenje iz tačke 4. svog nalaza također doveo u direktnu vezu sa zaključcima izvedenim u tački 1. istog. Naime, vještak Isović je, postupajući po tački 1. naredbe Tužilaštva, na temelju izjava radnika uložениh u spis ovog predmeta, izvršio procjenu novčanog iznosa koji je optuženi Božo Vučenović zadržao za sebe po osnovu neisplaćenih plata, novčanih kazni, raskida ugovora, materijalne i nematerijalne štete, troškova agencije, ulaznih i izlaznih viza, ishrane za neradne dane, smještaja i zadržavanja depozita. Pri tome, vještak je uzeo u obzir kako izjave koje su davane SIPA-i, Tužilaštvu BiH, te nadležnim organima R.Srbije i Makedonije (ukupno 91 izjava radnika), tako i izjave radnika koje su uložene na DVD-u sačinjenom od strane svjedoka Džandžanovića (159 pisanih izjava).

Kada je riječ o 159 izjava radnika koje su skenirane na DVD-u u okviru dokaza DT-49.2.4., Sud najprije podsjeća na odredbe Odjeljka 5 ZKP-a BiH, kojima je regulisan način saslušanja svjedoka. Naime, ZKP-om BiH je regulisan poseban način i tok saslušanja svjedoka, u svrhu očuvanja autentičnosti i osiguranja maksimalne istinitosti iskaza svjedoka. U tom smislu, Sud naročito ukazuje na sadržaj odredbe člana 86. ZKP BiH kojom je između ostalog propisano da će se svjedok prije davanja iskaza upozoriti da je davanje lažnog iskaza krivično djelo, kao i to da se prilikom postavljanja pitanja svjedoku zabranjeno služiti obmanom ili sugerisati odgovor. Članom 81. ZKP-a BiH propisano je da poziv za svjedočenje dostavlja Tužilaštvo odnosno Sud, dok je članom 88. stav 3. istog zakona propisan tekst zakletve koju svjedok polaže. Izjave radnika firme Serbaz koje su skenirane na DVD-u uloženom kao dokaz 49.2.4., ne ispunjavaju niti jedan kriterij zapisnika o saslušanju svjedoka, stoga je iste nemoguće tretirati kao iskaze svjedoka. Dakle, izjave su pisane rukom ili su odštampane računarski, te iz iskaza svjedoka Hamida Džandžanovića i Marka Tamindžije proizilazi da su iste predavane svjedoku

Džandžanoviću, kao advokatu angažovanom od strane OSCE-a, pri čemu je nepoznat postupak i način sačinjavanja izjava, iste ne sadrže pouke ni upozorenja za svjedoke, radnici nisu položili zakletvu, niti se iz istih vidi tok i način eventualnog ispitivanja koje je prethodilo, kao ni to da li su isti pozivani na davanje izjave, na koji način i od strane koga. Međutim, Sud je uzeo u obzir navode Tužilaštva istaknute na ročištu održanom dana 29.06.2016.godine, kojim se svojeručno napisane, skenirane izjave radnika nastoje uvesti kao izjave oštećenih koji su postavili imovinskopravni zahtjev, usljed čega, kako to Tužilaštvo ističe, pristupanje ovih lica na Sud nije neophodno, pa je razmotrio mogućnost posmatranja ovih lica kao lica ovlaštenih za postavljanje imovinskopravnog zahtjeva. Kako bi se određeno lice posmatralo kao oštećeno lice u smislu ZKP-a BiH, potrebno je da isto podnese prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva (član 194. ZKP BiH) i to tužiocu, odnosno Sudu (član 195. ZKP BiH). Također, u smislu odredbe člana 195. stav 3. ZKP BiH, osoba ovlaštena za podnošenje zahtjeva dužna je da određeno označi svoj zahtjev i da podnese dokaze. U konkretnom slučaju, izjave radnika date su advokatu Hamidu Džandžanoviću, angažovanom od strane OSCE-a i to za potrebe određenih postupaka pokrenutih u R.Azerbejdžanu, kako to jasno proizilazi iz iskaza svjedoka Džandžanovića i Tamindžije, kao i iz dokaza DT-49.2.4. Dakle, ovakve izjave ne predstavljaju prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u smislu člana 195. ZKP BiH, s obzirom da nisu podnesene tužiocu niti Sudu. Pored toga, zahtjevi radnika nisu u cjelosti određeni niti su radnici podnijeli dokaze na okolnosti pretrpljene štete, kako to nalaže član 195. stav 3. ZKP BiH. Takvi dokazi bi eventualno bile platne liste, medicinska dokumentacija, eventualna pisana korespodnecija sa poslodavcem i sl. Dakle, izjave 159 radnika koje je cijenio vještak Isović ne ispunjavaju kriterije niti iskaza svjedoka niti prijedloga oštećenog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva, pa je uloga radnika koji su sačinili određene pisane izjave u slobodnoj formi, a nisu se pojavili pred Sudom, nepoznata ZKP-u, stoga isti ne uživaju relevantno procesnopravno svojstvo niti ovakve izjave, date na način i u proceduri mimo ZKP-a BiH, imaju dokaznu snagu u krivičnom postupku.

Dakle, većina izjava na kojima je vještak zasnovao tačku 1. svog nalaza, nisu relevantne u smislu ZKP-a BiH jer nisu sačinjene na način propisan ovim zakonom niti u svrhu korištenja u krivičnom postupku. Poređenjem tabela prikazanih na strani 2 nalaza vještaka Isovića (DT-134), uočava se da tabela 2, koja je sačinjena temeljem 159 izjava sa DVD-a, pored toga što daje veći ukupni iznos novčanih potraživanja, dodatno sadrži i 2 stavke (raskid ugovora i materijalna i nematerijalna šteta) koje ne postoje u tabeli 1 koja je sačinjena na osnovu 91 izjave radnika koje se nalaze u spisu i koje su date ovlaštenim službenim licima. Dakle, 2 od 4 stavke prvog obračuna vještaka isključivo se crpe iz izjava radnika skeniranih na DVD-u i sačinjenih u slobodnoj formi, za potrebe OSCE-a i parničnih postupaka. Ostali tabelarni prikazi se oslanjaju kombinovano, na obje grupe izjava, pri čemu su izjave sa DVD-a znatno brojnije. Stoga je nalaz vještaka bilo

nemoguće posmatrati parcijalno i cijeliti samo dio zasnovan na izjavama svjedoka koje su date u proceduri propisanoj ZKP-om BiH. Sud dodatno podsjeća da je neposredno pred Sudom saslušano samo 35 radnika, kao svjedoka Tužilaštva, te bi u svrhu pravilnog koncepta obračuna eventualnih potraživanja radnika, bilo potrebno cijeliti upravo iskaze ovih svjedoka, a u slučaju da su svjedoci na glavnom pretresu dovedeni u koliziju, nalaz i mišljenje vještaka bi se prilagodio novom činjeničnom stanju. S obzirom na činjenicu da glavnina dokumentacije na kojoj se bazira nalaz vještaka nema dokaznu snagu, kako je to odbrana ispravno ukazala, niti je koncept naredbe Tužilaštva omogućio vještaku da dođe do prihvatljivog modela obračuna potraživanja radnika koji bi bio zasnovan na egzaktnim podacima, to se Sud nije upuštao u dalje ocjene iskaza radnika.

Stoga je Sud uvažio i prigovore odbrane koji se tiču irelevantnosti nalaza vještaka Isovića, DT-134, koji je u tački 1. zasnovan na izjavama radnika koje nemaju procesnu vrijednost, što je posljedično, opredijelilo i zaključak vještaka iznesen u tački 4. nalaza i mišljenja¹⁰. Naime, u tački 1. nalaza izvršen je obračun *obustavljenih sredstava* na osnovu izjava radnika, kao i prosječni iznosi obustava za 635 radnika. Vještak je, dakle, koristeći ukupno 217 izjava radnika, od kojih je 159 izjava datih u slobodnoj formi za potrebe parničnih postupaka, izvršio obračun prosječno obustavljenih sredstava za svih 635 radnika koji su u relevantnom periodu radili za firmu Serbaz. Dakle, unatoč činjenici da se većina radnika nije ni izjasnila da je imala bilo kakva potraživanja prema firmi Serbaz, naprotiv, 34 svjedoka odbrane su negirali postojanje bilo kakvih *obustava* od strane firme, te da je većina izjava koje su uzete u obzir prilikom obračuna data u formi koja nema dokaznu snagu, vještak je ipak računao prosjek obustava za svakog radnika. Na ovaj način je većini radnika firme Serbaz inputiran niz potraživanja prema firmi čime su isti artificijelno dovedeni u položaj *oštećenih* unatoč tome što su destine tih radnika izričito negirali takav položaj prilikom saslušanja na glavnom pretresu, dok se ostali radnici uopće nisu pojavili u krivičnom postupku, pa je njihov stav o odgovornosti firme za određene obustave, nepoznat. Pored toga, iz tabelanih prikaza na strani 2 nalaza, vidljivo je da je 5 radnika dalo izjave o postojanju nematerijalne štete. Vještak je i na ovom mjestu uzeo iznose koje su ovi radnici naveli kao vid samoprocijenjene nematerijalne štete, te ih je po automatizmu translatirao na svih 635 radnika. Sud i na ovom mjestu uvažava prigovore odbrane koji se odnose na nepravilan pristup načinu obračuna nematerijalne štete, ukazujući na nužnost provođenja vještačenja po vještaku medicinske struke u svrhu procjene takve štete, umjesto bezrezervnog prihvatanja paušalnih tvrdnji radnika koje se temelje na subjektivnom osjećaju i samoprocjeni štete. Također, Sud ističe da je nematerijalna šteta u potpunosti individualizirana kategorija, s obzirom da ovaj termin podrazumijeva štetu zbog nanese fizičke boli, duševne boli i zbog pretrpeljnog straha,

¹⁰ „Sve ovo ukazuje da se konkretnim slučajevima radi o novčanim prilivima izuzetno sumnjivog porijekla, a čije se poreklo sa sigurnošću može dovesti i sa zadržavanjem zarada i naknada radnicima opisanim pod tačkom (1) ovog nalaza.“, strana 11 Nalaza i mišljenja vještaka Šerifa Isovića, DT-134.

pa je pretpostavljanje da je 630 radnika uopće trpilo takve bolove i strah, a naročito usklađivanje intenziteta tih bolova i straha sa navodnim, samoprocijenjenim nematerijalnim štetama 5 radnika, potpuno neopravdano i predstavlja obračunski metod koji je potpuno neprihvatljiv za ovaj postupak.

Tačkama 2. i 3. nalaza vještaka Isovića analizirane su transakcije sa računa Bože Vučenovića i Milana Vučenovića, a tačkom 4. ukupne transakcije ova dva lica preko računa otvorenih kod Crnogorske komercijalne banke. Ovim tačkama nalaza, Tužilaštvo je nastojalo dokazati postojanje krivičnog djela Pranje novca iz člana 209. KZ BiH. Iz činjeničnog opisa tačke 2. optužnice proizilazi da je tok kretanja novca, navodno stečenog krivičnim djelo Trgovine ljudima iz člana 186. KZ BiH, sljedeći: novac je od strane Ministarstva omladine i sporta R.Azerbejdžan uplaćen na račun preduzeća Serbaz project and consturction Ltd, isti je od strane Milana Vučenovića i Bože Vučenovića transferisan na bankovne račune „njima poznatih lica iz R.Azerbjedžana“, na račun Milana Vučenovića otvoren u Moskvi, te na račune off shore kompanija iz Paname, Belizea, Hong Konga, Kipra, Novog Zelanda, Velike Britanije i Britanskih prekomorskih teritorija, sve radi prikrivanja porijekla novca, nakon čega su sredstva prebačena sa tih računa na njihove lične račune otvorene u Crnogorskoj komercijalnoj banci i račune njihovog brata Srpka Vučenovića, a potom je novac transferisan na vlastite račune u drugim državama i upotrijebljen u privrednom poslovanju kupovinom akcija pravnih lica i nekretnina u BiH i CG. U nalazu vještaka izostaje početak lanca kretanja novca, pa isti počinje sa transakcijama Milana Vučenovića i Bože Vučenovića preko računa otvorenog u CKB. Na ovaj način ostaje nepoznato odakle potiče novac koji su određena pravna lica sa Paname, Beliza, Novog Zelanda itd, uplaćivala na račune optuženih. Dakle, ispitivanje prirode transakcija sa kojima, sukladno optužnici, počinje lanac pranja novca, u cjelosti izostaje u nalazu vještaka, što je posljedica koncepta naredbe koju je Tužilaštvo izdalo vještaku. Na ovakav način vještak je samo utvrdio da su postojale određene transakcije između optuženih i određenih inostranih pravnih lica, te da je pravna priroda tih transakcija „sumnjiva“, s obzirom da ne postoje računi niti dokazi o nabavci, transakcijama i carinjenju opreme i robe. Tako je navod iz optužnice da upravo taj novac koji je uplaćen na račune optuženih od strane inostranih pravnih lica, potiče od počinjenog krivičnog djela, neobrađen nalazom vještaka jer isti naredbom nije ni dobio u zadatak takvu analizu. Stoga je djelimična obrada navodnog lanca sumnjivih transakcija usljed svoje nepotpunosti i izostanka analize ključnog dijela transakcija, odnosno analize puteva novca od firme Serbaz prema drugim pravnim i fizičkim licima, razlog koji nalaz vještaka Isovića čini nepodobnim i u ovom dijelu.

U odnosu na tačku 5. nalaza i mišljenja vještaka Isovića, kojom je odgovoreno na tačku 4. zadatka iz naredbe Tužilaštva, Sud ističe da je ista irelevantna za konkretan predmet. Vještak se u ovom dijelu nalaza bavio pitanjem prijave poreza na sredstva uplaćena na

račune optuženih u BiH, iako se niko od optuženih u ovom predmetu ne tereti za počinjenje krivičnog djela Porezna utaja niti je Tužilaštvo na bilo koji način ukazalo na mogućnost da navodno oprani novac potiče iz krivičnog djela Porezne utaje koje se eventualno procesuiru u drugom predmetu. Odbrana je argumentovano dovela u sumnju samu obavezu optuženih da prijave poreze u BiH ukazujući na prethodnu uplatu poreza u domicilnim državama iz kojih potiče novac i na mogućnost postojanja ugovora o zabrani dvostrukog oporezivanja, međutim kako Vijeće nije našlo da je ovo pitanje bitno za utvrđivanje postojanja bilo kojeg krivičnog djela koje se optuženima stavlja na teret, to se nije dalje upuštalo u ispitivanje eventualne obaveze prijave poreza.

3.5. Prigovor autentičnosti izjava radnika dostavljenih na DVD-u kao dokaz DT-49.2.4.

Na ročištu održanom dana 24.08.2016.godine, prilikom unakrsnog ispitivanja vještaka finansijske struke, Šerifa Isovića, odbrane su istakle prigovor autentičnosti izjava koje su na DVD-u uložene u sudski spis i na temelju kojih je vještak sačinjavao svoj nalaz, pored toga što je odbrana već ranije prigovorila zakonitosti tih izjava. Provjerama koje je odbrana izvršila, utvrđeno je da od 159 lica koja su navodno izvršila ovjere svojih potpisa, opštine su potvrdile da je samo 12 lica izvršilo takve ovjere, na osnovu čega odbrana zaključuje da su sve ostale izjave koje su uložene u ovaj spis, falsifikati.

Tužilaštvo je podsjetilo na činjenicu da je u sudnici saslušavan u svojstvu svjedoka advokat Džandžanović Hamid, i to upravo na okolnosti pribavljanja izjava radnika radi pokretanja postupka u Azerbejdžanu za naknadu štete. Dakle, te izjave su prikupljane zbog finansijskog aspekta. On je potvrdio da je sve originalne izjave pribavljao on lično ili preko svojih saradnika, uključujući i punomoći, apostile, ovjere, te da je takvu dokumentaciju on skenirao i dobrovoljno predao SIPA-i. Dakle, što se tiče autentičnosti skeniranih izjava i dokumentacije na DVD-u, koji je uložen kao dokaz, to je već potvrđeno u sudnici. U bazi podataka OSCE-a koja je izvedena kao dokaz, iz koje su svjedoku Džandžanoviću pokazivani određeni folderi, on je potvrđivao da je ovjeravana vjerodostojnost svake od tih izjava na adekvatan način, i da je traženo od njega kao punomoćnika da i naknadno vrši nadovjeru.

Branilac Jokić ukazao je na nerealnost zahtjeva da se povjeruje svjedoku Džandžanoviću da su ove izjave ovjerene u opštini, nasuprot očitovanjima opština koje kažu da nema tih ovjera.

Braniteljica Vučinić ukazala je na to da je upućen dopis organima uprave, koji su navodno ovjeravali potpise, i od 158, tačno 15 njih je samo ovjerilo. To bi značilo da 143 izjave imaju lažni pečat opštine i lažni potpis službenika opštine.

Na pomenute okolnosti, odbrana je uložila dokaze od O2-1 do O2-9, koji se odnose na zahtjeve odbrane upućene opštinama u kojima su navodno vršene ovjere izjava radnika, kao i odgovore ovih opština na takve zahtjeve. U prilogu dokaza O2-1 dostavljena je i opsežna dokumentacija – kopije iz knjige ovjera opštine Gradiška.

Nakon što su provedeni svi dokazi u ovom postupku, te nakon što je Sud donio odluku o nepodobnosti ovako sačinjenih izjava radnika za dokazivanje u krivičnom postupku, a kako je to objašnjeno u prethodnoj tački, Sud je utvrdio da upuštanje u ocjenu autentičnosti izjava radnika ne bi doprinijelo odlučivanju o glavnoj stvari. Naime, čak i pod pretpostavkom da su sve izjave radnika autentične i da vjerodostojnost i način ovjera istih nisu dovedeni u pitanje, to ne bi promijenilo stav Suda o irelevantnosti samih izjava, s obzirom da iste nemaju dokaznu snagu u krivičnom postupku.

3.6. Prigovori zakonitosti i relevantnosti na naredbe za provođenje posebnih istražnih radnji i na način provođenja posebnih istražnih radnji

Na ročištu održanom dana 29.03.2017.godine, braniteljica Mira Vučinić prigovorila je zakonitosti dokaza izvedenog reprodukcijom presretnutih razgovora, s obzirom da je iz razgovora očigledno da su presretani i razgovori koje je njen branjenik vodio sa njom, te da se su se iz istih razgovora crpila dalja saznanja, što znači da se radi o plodu otrovne voćke. Uvidom u službeni zabilježku od 31.05.2013. godine, jasno je da su mimo zakona slušani razgovori osumnjičenih sa braniocem, između ostalog upravo sa braniteljicom Vučinić, pri čemu braniteljica naročito izdvaja konverzaciju broj 393.

Na ročištu održanom dana 07.06.2017.godine, braniteljica Vučinić je prigovorila zakonitosti prijedloga za izdavanje naredbi za određivanje posebnih istražnih radnji, kao i naredbi donesenih temeljem istih, s obzirom da prijedlozi niti naredbe ne sadrže adekvatna obrazloženja zašto se naredba treba izdati odnosno zašto se dokazi ne mogu pribaviti na drugi način.

U odgovoru na ovaj prigovor, Tužilaštvo je navelo da konverzacija broj 393 nije reprodukovana u sudnici. Prilikom prezentacije dokaza 80.1 Tužilaštvo je navelo da se isti odnosi samo na konverzacije koje su puštene u sudnici, i to 390, 396 i 403 i da se dokaz ulaže samo u tom dijelu, dakle ni na koju drugu konverzaciju.

Uvidom u set dokaza koji se odnosi na primjenu posebnih istražnih radnji, Sud je najprije primijetio da dvije naredbe za provođenje posebnih istražnih radnji koje su uložene u spis ovog predmeta kao dokazi DT-77 i DT-78, u obrazloženju ne sadrže detaljan opis razloga zbog kojih se dokazi ne mogu pribaviti na drugi način, već daju parafrazu zakonske

formulacije o nemogućnosti prikupljanja dokaza na druge načine. Međutim, Sud ne nalazi da ovakva činjenica naredbu čini nezakonitom, kako je to odbrana ukazivala. Naime, prema članu 118. stav 1. ZKP BiH, prijedlog tužioca za provođenje posebnih istražnih radnji mora sadržavati opis razloga za poduzimanje radnji, dok naredba Suda sadrži 'iste podatke' kao prijedlog tužioca. Naredbe uložene u spis ovog predmeta sadrže podatak o nemogućnosti prikupljanja dokaza na drugi način, čime je udovoljeno zakonskoj odredbi, te je pretpostavka da je prijedlog tužioca sadržavao opis tog podatka, odnosno razloga koji su opredijelili tužioca da posegne za ovom radnjom. Međutim, kako prijedlozi za provođenje posebnih istražnih radnji nisu uloženi u spis ni od strane Tužilaštva niti od strane odbrane, to Sud nije mogao ispitati formalnu ispravnost prijedloga. Na ovom mjestu Sud podsjeća da odjeljak ZKP-a BiH koji reguliše posebne istražne radnje (Glava IX), u članu 120. i 121. izričito propisuje kada su dokazi pribavljeni primjenom ovih radnji, nezakoniti. Na ovaj način je zakonodavac dao nedvosmisleni uputu za tumačenje člana 10. ZKP BiH u kontekstu posebnih istražnih radnji, imenujuću bitne povrede ZKP-a kod provođenja posebnih istražnih radnji. U konkretnom slučaju, radnje su provedene na osnovu naredbi Suda i u skladu sa istima, i to za krivično djelo iz člana 117. tačka b) ZKP BiH, usljed čega iste ne potpadaju pod odredbe člana 120. i 121. ZKP BiH, pa je prigovore odbrane kojima se ukazuje na nezakonitost naredbi, valjalo odbiti kao neosnovane.

U odnosu na tvrdnju odbrane da su ovlaštena službena lica presretala razgovore tada osumnjičenog Kalajdžića sa njegovom braniteljicom, Sud je uvidom u dokaz DT-80.1. utvrdio da službena zabilješka sačinjena na okolnost provedenih posebnih istražnih radnji, sadrži konverzaciju (broj 393) u kojoj se spominje email adresa advokata imena Mira. Čak i ako se prihvati kao nesporna tvrdnja braniteljice Vučinić da se taj razgovor odvio upravo s njom, Sud ističe da odbrana nije učinila nespornim da je u tom trenutku advokat Vučinić bila branilac osumnjičenog Kalajdžića, da bi se u odnosu na njihove razgovore primjenjivala odredba člana 116. stav 4. ZKP BiH. Pored toga, Sud napominje da pomenute konverzacije nisu ni prezentovane u sudnici, nisu primljene na zapisnik, pa ih Sud nije ni cijenio.

Nakon što je utvrdio da ne postoji zakonska smetnja za razmatranje sadržaja presretnutih telekomunikacija, Sud je izvršio uvid u iste, te je odlučio da uvaži prigovore odbrane kojima se ukazuje na irelevantnost ovih komunikacija. Naime, odbrana je ispravno primijetila da je u skladu sa optužnicom, inkriminisani period od početka 2007. godine do septembra 2009.godine (krivično djelo Trgovina ljudima), odnosno od novembra 2008.godine do decembra 2011.godine (krivično djelo Pranje novca), dok su posebne istražne radnje čiji rezultati su prezentovani na glavnom pretresu, provedene 2013.godine. Ovakav jaz između vremena navodnog počinjenja djela i vremena provođenja posebnih istražnih radnji sam po sebi dovodi u sumnju dokazni potencijal i prikladnost odabranih istražnih sredstava. Ovo potvrđuju i rezultati provedenih radnji koji,

prema stavu ovog Vijeća, ni na koji način nisu doprinijeli razjašnjenju ove pravne stvari. Iz reprodukovanih razgovora uočljivo je da su tada osumnjičeni ostvarivali međusobne komunikacije koje su jednim dijelom bile povezane sa istragom koja je pokrenuta protiv istih i sa zaplijenjenom imovinom u krivičnom postupku, te su osumnjičeni kroz razgovore razmjenjivali određena saznanja i dileme u vezi toka i sadržaja takve istrage. Sadržaj razgovora nije ukazivao na elemente krivičnih djela koja se optuženima stavljaju na teret, već je samo potvrdio da su tada osumnjičeni bili upoznati da se protiv njih vodi istraga, stoga se iz istih nisu mogla crpiti saznanja koja bi bila relevantna za ovaj postupak.

3.7. Prigovor zakonitosti na dokaze pribavljene putem međunarodne pravne pomoći

Na ročištu održanom dana 26.04.2017.godine, odbrana je istakla prigovor zakonitosti na dokaz pod brojem DT-114. Ovaj dokaz predstavlja dopis Vrhovnog državnog tužilaštva R.Crne Gore, koji je odgovor na zamolnicu Vrhovnog državnog tužilaštva R.Crne Gore u prilogu kojeg je dostavljena dokumentacija crnogorske banke ad Podgorica, odnosi se na tekuće račune za Božu i Milana Vučenovića. Nakon ovakve prezentacije dokaza, predsjednik vijeća je ukazao na nelogičnost da je tužilaštvo Crne Gore odgovorilo na zamolnicu tužilaštva Crne Gore, pretpostavljajući da se radi o greški, te da je zamolnicu uputilo tužilaštvo iz BiH, dok je branilac Zubak ukazao na pitanje zakonitosti ovog dokaza, jer ostaje nejasno da li je tužilaštvo iz BiH na zakonit način zatražilo pružanje međunarodne pravne pomoći od organa Crne Gore. Advokat objašnjava da u ovom predmetu postoji situacija da je Crnogorski sud postupajući po zahtjevu Okružnog tužilaštva u Trebinju, bez ikakve međunarodne pravne pomoći, donio mjere zabrane, pa je potrebno utvrditi da li se i u konkretnoj situaciji desila ista greška.

Tužilaštvo je istaklo da prigovore vezane za zakonitost dokaza pribavljenih putem međunarodne pravne pomoći smatra neosnovanim. Uvidom u prezentovane dokaze pribavljene iz Crne Gore vidljivo je da je postupano u skladu sa odredbama člana 4. stav 1. Drugog Dodatnog protokola uz Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 2001.godine, kojim je zamijenjen član 15. Evropske konvencije o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1959.godine. Iz odredbe navedenog člana jasno proizilazi da zahtjev za pružanje međunarodne pravne pomoći, pravosudni organi strane molilje mogu također direktno uputiti organima zamoljene strane, i u tom slučaju će se odgovor također direktno vratiti, pa se vidi da je postupano u skladu sa navedenim članom Drugog Dodatnog protokola što potvrđuju dokazi Tužilaštva 114 i 115. Osim navedenog, Tužilaštvo ukazuje i na odredbu člana 4 stav 2. Zakona o MPOM u krivičnim stvarima kojom je predviđeno kao izuzetak od opšteg pravila da domaći pravosudni organ može zamolnicu za međunarodnu

pravnu pomoć dostaviti direktno pravosudnom organu kada je takav način komuniciranja predviđen međunarodnim ugovorom. Također, stavom 10. člana 4. II Dodatnog protokola, propisano je da ovaj član 4. ne dira u odredbe bilateralnih ugovora i aranžmana koji su na snazi između strana ugovornica kojima se predviđa direktno dostavljanje zahtjeva za pružanje pravne pomoći između organa. Pri tome treba imati u vidu Protokol o saglasnosti o međusobnoj saradnji u borbi protiv svih oblika teškog kriminala Vrhovnog državnog tužioca R. Crne Gore i Tužilaštva BiH od 26.05.2005. godine, zaključen sa ciljem razvijanja bliže i neposrednije saradnje i u borbi protiv, između ostalog i krivičnog djela organiozvanog kriminala i pranja novca, a koji protokol se može smatrati angažmanom na koji ukazuje odredba stava 19. član 4. Drugog Dodatnog protokola, budući da je isti zaključen između nadležnih organa dviju država. Ovim ugovorom izričito je propisano da će u cilju stvaranja najpovoljnijih uslova za međusobnu saradnju, nadležno državno tužilaštvo neposredno upućivati i primati zahtjeve koji se između ostalog odnose na pribavljanje i razmjenu obavještenja, izvještaja i dokumenata. U konkretnom slučaju, zahtjevi za pružanje međunarodne pravne pomoći su bili upućeni nadležnom organu Crne Gore upravo radi pribavljanja potrebne dokumentacije, stoga nema sumnje da je postupano u skladu sa navedenim protokolom. Dakle, navedeni način pribavljanja dokaza iz Crne Gore putem međunarodne pravne pomoći, Tužilaštvo smatra zakonitim, te ističe da su svi dokazi pribavljeni u potpunosti u skladu sa navedenim zakonskim propisima.

Branioći Jokić i Derganc istakli su zahtjev da se dostavi dokumentacija iz koje bi bio vidljiv put međunarodne pravne pomoći.

Nakon što je izvršio uvid u osporavane dokaze, te analizirao istaknute prigovore odbrane, Sud je donio odluku da odbije prigovore kao neosnovane. S obzirom da je iz dokaza DT-114, dopisa Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore, uočljivo da se isti referira na zahtjev za pružanje međunarodne pravne pomoći koji je postavljen od strane Tužilaštva BiH, očigledno je da ovaj akt predstavlja odgovor na zamolnicu Tužilaštva BiH, pa iako sam akt zamolnice nije uloženi u sudski spis, postojanje iste se nedvosmisleno može naslutiti kroz sadržaj samog odgovora tužilaštva Crne Gore. U tom smislu, Sud je dozvolio izvođenje ovog dokaza, kao i svih priloga dostavljenih uz isti, a koji su bile predmetom analize vještaka ekonomske struke.

3.8. Prigovor zakonitosti radnje prepoznavanja

Na ročištu održanom dana 07.06.2017. godine, nakon što su pročitani iskazi svjedoka saslušanih putem međunarodne pravne pomoći, branilac Jokić je prigovorio radnji prepoznavanja koju su izvršili ovi svjedoci, s obzirom da Sud iz Makedonije nije postupio po Zamolnici na način kako je to traženo. Naime, u zamolnici je navedeno da svi svjedoci koji se budu saslušavali daju najprije fizičke opise rukovodilaca i kontrolora firme Serbaz, a o kojima budu eventualno govorili u svojim iskazima, nakon čega je potrebno da im se

prezentira fotoalbum koji se dostavlja kao prilog za ovu svrhu identifikacije. Međutim, iz iskaza ovih svjedoka vidljivo je da niko od njih nije izvršio opis bilo kog lica koje je prepoznao, već su im samo prezentirane fotografije.

Uvidom u zapisnike o saslušanju svjedoka pribavljene putem međunarodne pravne pomoći sa Republikom Makedonijom (DT-75.4, DT-75.5, DT-75.6), Sud je utvrdio da isti sadrže i navode svjedoka o prepoznavanju optuženih, te da su takvi navodi dati na način koji ne odgovara u cjelosti proceduri prepoznavanja osoba kakvu propisuje član 85. stav 2. ZKP BiH, kako to odbrana ispravno primjećuje. Međutim, Sud na ovom mjestu podsjeća na odredbu člana 8. Ugovora između BiH i R.Makedonije o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, prema kojoj se postupanje po zamolnici vrši po propisima zamoljene države, a izuzetno će zamoljeni organ na zahtjev suda ili drugog organa od koga potiče zamolnica, *moći* da postupa na način koji je posebno označen u zamolnici. Dakle, iako zamoljeni organ R.Makedonije očigledno nije postupio u skladu sa tačkom III Zahtjeva za pružanje pravne pomoći (DT-75), prema odredbi člana 8. stav 2. Ugovora on i nije bio u obavezi slijediti instrukciju države moliteljice, već mu je pomenutom odredbom pružena takva mogućnost. Stoga je Sud odbio prigovor zakonitosti navedenih zapisnika jer su isti pribavljeni u skladu sa propisima kojima je regulisano postupanje u postupku pružanja međunarodne pravne pomoći.

3.9. Prigovor na ulaganje službenih zabilješki

Na ročištu održanom dana 27.01.2016.godine, advokat Kerim Čelik prigovorio je na ulaganje službenih zabilješki kao dokaza, a koje zabilješke su sačinjene od strane svjedoka Milovana Zeljkovića, s obzirom da iskazi svjedoka i osumnjičenih moraju biti sačinjeni u ZKP-om strogo propisanoj formi zapisnika, a ne u formi službene zabilješke.

Sud ističe da ovlaštena službena lica SIPA-e, u kojem svojstvu je postupao i svjedok Milovan Zeljković tokom istrage u ovom predmetu, raspolažu ovlaštenjima koja im pruža odredba člana 219. ZKP BiH, te u tom smislu mogu i prikupljati potrebne izjave od osoba. Uvidom u set dokaza sačinjenih od strane svjedoka Milovana Zeljkovića, Sud je utvrdio da je isti tokom istrage svoje radnje evidentirao kako u formi zapisnika o saslušanju svjedoka, tako i u formi službenih zabilješki. Ovakvo postupanje nije protivno ZKP-u BiH, naročito ako se uzme u obzir argumentacija koju je svjedok iznio prilikom saslušanja na glavnom pretresu (da je nakon sačinjavanja službene zabilješke, a po pribavljanju potrebne naredbe, pokušao izvršiti radnju ispitivanja, ali nije uspio pronaći svjedoka), te Sud ističe da je dokazna snaga službenih zabilješki ograničena svojom prirodom, te njen doprinos u razjašnjenju krivičnopravne stvari nije niti može biti odlučujući. Stoga je Sud dozvolio ulaganje službene zabilješke (DT-2.4) istovremeno ne gubeći iz vida njen ograničen dokazni kapacitet.

3.10. Prigovor zakonitosti dobrovoljno predatih predmeta kciji nisu otvarani u skladu sa odredbom člana 71. ZKP BiH

Obrana je na ročištu održanom dana 09.03.2016.godine prigovorila zakonitosti svih dokaza koji se odnose na dobrovoljno predate predmete, jer nijedan dokaz nije čuvan kod Suda niti je prošao proceduru otvaranja u skladu sa odredbama ZKP-a BiH.

Uvidom u spis, Vijeće je najprije utvrdilo da je Tužilaštvo na ročištu održanom dana 09.03.2016.godine uložilo kao dokaze zapisnike o dobrovoljnoj predaji predmeta od strane lica Gojko Marić (DT-43.1.), Marko Tamindžija (DT-49.2.1.) i Momčilo Tendžerić (DT-67.1.), kao i pripadajuće predmete koji su taksativno navedeni u zapisnicima¹¹.

Pomenuti zapisnici su sačinjeni u skladu sa odredbom člana 219. ZKP BiH, isti sadrže identifikacijske oznake predatih predmeta, kao i svojeručan potpis lica koje je izvršilo predaju predmeta. Dakle, iz zapisnika je uočljivo je da su predmeti zaista dobrovoljno predati od strane lica navedenih u istima, a što obrana nije ni osporavala. Stoga su prigovori odbrane kojima se ukazuje na propust u proceduri oduzimanja, čuvanja i otvaranja predmeta, u cjelosti neosnovani. Sud podsjeća da se odredbe o čuvanju i otvaranju predmeta odnose na predmete koji su prinudno oduzeti, do kojeg zaključka se može doći kako jezičkim, tako i sistemskim tumačenjem ZKP-a BiH. Naime, član 71. ovog zakona koji propisuje otvaranje i pregled privremeno oduzetih predmeta, smješten je u Glavi VIII, odjeljak 2 – *privremeno oduzimanje predmeta i imovine*, što upućuje na primjenu istog u situacijama kada je predmet oduzet po naredbi Suda. U konkretnom slučaju, predmeti su dobrovoljno predati, dakle nije postojala potreba posezanja za mehanizmima prinude, kao što je prijedlog Sudu za izdavanje naredbe za privremeno oduzimanje predmeta, što je implicitno, otklonilo potrebu za daljim procedurama koje se provode kod radnje oduzimanja predmeta.

Ovakvo stajalište izraženo je i u odluci Ustavnog suda BiH broj AP 2706/11 od 10.02.2015.godine¹², gdje je navedeno: „*Ustavni sud smatra da je Okružni sud dao jasno i logično obrazloženje da u konkretnom slučaju nije ni postojala potreba da sudja za prethodni postupak izda naredbu za oduzimanje predmeta, jer je takvo izdavanje naredbe neophodno samo u situacijama kada se trebaju primijeniti sredstva prinude, odnosno kada se lica protive oduzimanju predmeta ili se osnovano očekuje da lice neće dobrovoljno predati predmete, sakriti ih ili ih uništiti, a u konkretnom slučaju "Željeznice Republike Srpske" a.d. Doboj, kao i druge ustanove, dobrovoljno su predale sve materijalne dokaze optužbe, a na zahtjev Specijalnog tužilaštva, pa, s obzirom na to da*

¹¹ DT-43.1.1., DT-43.1.2., DT-43.1.3., DT-49.2.4., DT-67.1.1., DT-67.1.2., DT-67.1.3. i DT-67.1.4.

¹² Službeni glasnik BiH, broj 20/15.

svi ti materijalni dokazi nisu oduzeti prema naredbi sudije za prethodni postupak, ne postoji obaveza da se oni predaju sudiji za prethodni postupak, niti da se čuvaju u sudu, niti je obavezno održavanje ročišta za pregled privremeno oduzete dokumentacije.“

Imajući u vidu opisano stanje stvari, Sud je prigovore odbrane kojima se ukazuje na nezakonitost dokaza koji su dobrovoljno predati ovlaštenim službenim licima, odbio kao neosnovane.

3.11. Prigovor autentičnosti predmeta dobrovoljno predatih od lica Momčilo Tendžerić

Tužilaštvo je kao dokaze pod brojevima DT-67.1.1., DT-67.1.2. i DT-67.1.3, uložilo rokovnike i obavijesti navodno sačinjene u preduzeću Serbaz, a koji predmeti su dobrovoljno predati od strane lica Momčilo Tendžerić, prema zapisniku o dobrovoljnoj predaji predmeta koji je uložen kao dokaz DT-67.1. Na samom zapisniku je u okviru tačke 3. navedeno da su „obavještenja skinuta sa oglasnih tabli u Azerbejdžanu o zabrani napuštanja kolektivnih smještaja i odlasku doktoru“, dok je u napomeni istaknuto da su rokovnici navedeni pod rednim brojem 1. i 2. vlasništvo Nenada Tatića. Odbrana je prigovorila autentičnosti ovih predmeta, jer lice koje je predalo iste nema nikakvo svojstvo u ovom postupku i nije predloženo kao svjedok.

Uvidom u osporavane dokaze, Sud je uočio da se iz istih zaista ne mogu crpiti pouzdanja saznanja o njihovom autoru odnosno vlasniku. Naime, rokovnici sadrže određene zabilješke o pojedinim licima za koje se pretpostavlja da su radnici preduzeća Serbaz, dok obavijesti u donjem uglu sadrže naznaku autora na način da je navedeno: „B.Vučenović“, odnosno „Ljubičić Rade“. Pri tome, niti rokovnici niti obavijesti ne sadrže pečat niti svojeručni potpis bilo kojeg od lica za koje se tvrdi da su ih sačinili, niti je lice koje je navedene dokaze dobrovoljno predalo službenim licima SIPA-e, svjedočilo na glavnom pretresu i opisalo način dolaska do ovih dokaza. Na ovaj način je ostalo nejasno kako je lice Momčilo Tendžerić došlo u posjed rokovnika koji su navodno vlasništvo Nenada Tatića, pri čemu Tužilaštvo ni prilikom ispitivanja svjedoka Tatića na glavnom pretresu nije iskoristilo priliku da kroz njegov iskaz potvrdi autentičnost ovih dokaza. Stoga se ispravnom ukazuje tvrdnja odbrane da je autentičnost uložениh rokovnika i obavijesti nedokazana, zbog čega Sud ove dokaze¹³ nije mogao cijeniti prilikom donošenja odluke o glavnoj stvari.

3.12. Prigovori autentičnosti, relevantnosti i zakonitosti na izvještaj nevladine organizacije Astra

¹³ DT-67.1.1, DT-67.1.2. i DT-67.1.3.

Na ročištu održanom 09.03.2016.godine, branilac Zubak prigovorio je na dokaze DT-4, DT-4.1, DT-4.1.1 i DT-4.1.2., koji predstavljaju izvještaj nevladine organizacije Astra, sa popratnim dokumentima. Odbrana je ukazala na činjenicu da NVO Astra nije identifikovana u ovom postupku, niti je dostavljen izvod iz registra za istu organizaciju, stoga je nepouzđano samo njeno postojanje. Pored toga, sam izvještaj ove organizacije nije potpisan, stoga se prigovara na zakonitost, autentičnost i relevantnost istog.

Tužilaštvo je u odnosu na ove prigovore navelo da je u izvještaju nevladine organizacije Astra navedeno da je ta nevladina organizacija zajedno sa još dvije nevladine organizacije, aktivno učestvovala u prihvatu radnika iz Azerbejdžana, u njihovom smještaju, u pružanju pravne i druge pomoći i da su sva saznanja u vezi radnika i njihovog boravka, crpili iz izjava radnika, i iz izjava, odnosno informacija koje su dobijali iz azerbejdžanskog migracionog centra.

Uvidom u set dokaza koji se odnosi na aktivnosti provedene od strane nevladine organizacije Astra, R.Srbija, Sud je utvrdio da dokaz DT-4.1. predstavlja email organizacije Astra upućen Tužilaštvu BiH, iz čijeg sadržaja proizilazi da se u prilogu emaila dostavlja i „*Astrin ažuriran izvještaj o slučaju radne eksploatacije građana R.Srbije u R.Azerbejdžanu tokom 2009.godine*“, dokaz DT-4.1.1. predstavlja neovjerenu kopiju dopisa koji je NVO Astra uputila Tužilaštvu, dok dokaz DT-4.1.2. predstavlja neovjerenu kopiju izvještaja NVO Astra. Sud na ovom mjestu ukazuje na odredbe člana 274. ZKP BiH kojima se uređuje procesni značaj i pravna vrijednost dokaznog materijala. U stavu 2. navedenog člana zakon propisuje da su „*za provjeru vjerodostojnosti pismena, zapisa ili fotografija potrebni originalno pismo, zapis ili fotografija*“, dok se u stavu 3. izričito, i to kao izuzetak, ostavlja mogućnost da se „*koristi kao dokaz i ovjerena kopija originala, kao i kopija koja je potvrđena kao neizmjerjena u odnosu na original*“. Dakle, nema nikakve sumnje da se kao dokaz relevantnih činjenica na glavnom pretresu ne mogu koristiti neovjerene kopije dokumenata, odnosno kopije čija autentičnost nije potvrđena. S obzirom da na glavni pretres nisu pozivani predstavnici organizacije Astra koji bi svojim iskazom verifikovali autentičnost dokumenata organizacije, uloženi u spis ovog predmeta u vidu neovjerene kopije, to dokazi Tužilaštva 4.1.1. i 4.1.2. ne potpadaju pod izuzetak propisan odredbom člana 274. stav 3. ZKP BiH, te se isti ne mogu koristiti u ovom postupku. Dodatno, Sud ističe da dopis organizacije Astra uloženi kao dokaz DT-4.1.1. nije potpisan od strane autora dokumenta, dok izvještaj uloženi kao dokaz DT-4.1.2. ne sadrži ni potpis autora niti pečat organizacije, zbog čega je onemogućena ocjena vjerodostojnosti istih. Ovakvi dokumenti su mogli predstavljati polaznu osnovu za ispitivanje indicija o počinjenom krivičnom djelu u fazi istrage, u kom smislu su i dostavljeni Tužilaštvu od strane SIPA-e kao prilog uz Izvještaj o otkrivanju krivičnog djela, dok je progresija krivičnog postupka podrazumijevala obezbjeđivanje dokaza čija forma

zadovoljava standarde ZKP-a BiH, u smislu odredbe člana 274. istog zakona, što u konkretnom nije slučaj.

3.13. Prigovor autentičnosti na snimak sačinjen od strane novinara Radija Slobodna Evropa

Tužilaštvo je kao dokaz DT-6 uložilo DVD koji je navodno sačinjen od strane Radija Slobodna Evropa, u Azerbejdžanu, i koji navodno prikazuje radnike preduzeća Serbaz. Prilikom ulaganja dokaza, postupajuća tužiteljica istakla je kako radnici na snimku govore ruski jezik, stoga Tužilaštvo ne izvodi ovaj dokaz radi sadržaja razgovora nego iz razloga što se prikazuje kolektivni smještaj, kreveti na sprat o kojima su svjedoci govorili, kao i broj toaleta. Pri tome, tužiteljica je naglasila da je snimak nastao tokom 2009.godine.

Obrana je prigovorila autentičnosti ovog dokaza, ukazujuću na to da se ne zna gdje, kada, ko ga je sačinio, na kojem mjestu, u koje vrijeme i ko su osobe koje se nalaze na snimku, pa se postavlja pitanje da li su to radnici firme Serbaz ili neke druge firme.

Nakon što je analizirao iznesenu argumentaciju kako Tužilaštva, tako i odbrane, te nakon što je izvršio uvid u osporavani dokaz DT-6, Sud je na prvom mjestu zaključio da se iz sadržaja istog ne može utvrditi ko je sačinjavao snimak, kada, gdje, niti ko su lica koja su bila predmet snimanja. Pored toga, vokalni sadržaj snimka je uglavnom na stranom jeziku (ruskom, prema navodima tužiteljice), stoga se ni kroz izjave koje su određena lica davala na snimku ne može zaključiti ko su akteri istog, o čemu govore, niti razlog zbog kojeg je snimanje vršeno. U tom smislu je zahtjevu Tužilaštva za parcijalnom ocjenom snimka samo u njegovom vizuelnom segmentu, nemoguće udovoljiti, jer bi se takvim postupkom zanemarili zahtjevi autentičnog i zakonitog dokazivanja, naročito ako se uzme u obzir činjenica da način pribavljanja dokaza nije učinjen transparentnim. Naime, Tužilaštvo je tokom postupka isticalo da je snimak dostupan na web stranici Radija Slobodna Evropa, međutim kako je ponuđena internet adresa u međuvremenu uklonjena, ovakva činjenica je neprovjerljiva. Upravo je ovakva relativnost i trajna neodrživost internet sadržaja jedan od razloga iz kojih je saznanja pribavljena putem istih, potrebno dodatno verifikovati subjektivnim ili materijalnim dokazima koji potiču izvorno od autora internet sadržaja. Iz navedenog razloga, Sud je uvažio prigovore odbrane koji se tiču autentičnosti DVD-a, te je dodatno, cijeneći i navode Tužilaštva o okolnostima na koje se ovaj dokaz ulaže, našao da je dokaz i irelevantan. Naime, Tužilaštvo je istaklo da je snimak nastao tokom 2009.godine, bez preciziranja tačnog datuma, te uzevši u obzir da je Sud utvrdio da je upravo tokom 2009.godine nastupilo pogoršanje finansijske situacije u preduzeću Serbaz, a kako će to detaljnije biti pojašnjeno u nastavku, to okolnosti smještaja radnika

u kolektivnom smještaju upravo tokom perioda finansijskih restrikcija u preduzeću, nemaju odlučujući značaj za donošenje odluke o djelu koje se optuženima stavlja na teret.

3.14. Prigovor autentičnosti na dokaz DT-1.3. „Kućni red“

Na ročištu održanom dana 09.03.2016.godine, braniteljica Vučinić prigovorila je autentičnosti dokaza „kućni red“, koji je na istom ročištu izveden od strane Tužilaštva. Razlog prigovora je taj što na ovom aktu nigdje nije navedeno da se radi o firmi Serbaz, u potpisu stoji Savanović Bodo, a to lice nije saslušano pred ovim Sudom, ne zna se ko je ono, kad je potpisalo akt, niti zašto je potpisalo. To je mogao otkucati bilo ko, bilo kad i bilo gdje. Neizvjesno je da li je isti ovlašten da to potpiše, u ime koga, ne postoji nikakav pečat i nema memoranduma firme.

Uvidom u dokaz DT-1.3. „Kućni red“, Sud je utvrdio da je isti uložen u formi neovjerene kopije, a kako potpisnik ovog dokumenta nije saslušan na glavnom pretresu, to Sud nije mogao utvrditi autentičnost i porijeklo dokumenta. Sud je uzeo u obzir navode Tužilaštva da je ovaj dokaz, zajedno sa drugom dokumentacijom, dostavljen uz Izvještaj o otkrivanju krivičnog djela koji je sačinila SIPA (DT-1), a koje dokaze su SIPA-i dostavljali radnici preduzeća Serbaz, međutim takva činjenica ne osnažuje vjerodostojnost dokumenta, naročito ako se uzme u obzir da u spis nisu uloženi eventualno postojeći Zapisnici o dobrovoljnoj predaji predmeta navedenih kao prilog pomenutog izvještaja. Stoga je Sud uvažio i ovaj prigovor odbrane, našavši da je dokaz DT-1.3 nepotvrđene autentičnosti zbog čega bi bilo neopravdano upuštati se u sadržaj istog.

3.15. Prigovor zakonitosti i autentičnosti na iskaz osumnjičenog Nenada Tatića iz istrage, DT-122

Na ročištu održanom dana 07.06.2017.godine, advokat Lejlić je, uz slaganje odbrana ostalih optuženih, istakao prigovor autentičnosti i zakonitosti na dokaze koji su provedeni od strane Tužilaštva, a nisu uvedeni u spis, odnosno nisu predani Sudu, a radi se konkretno o Zapisniku o saslušanju tada osumnjičenog, kasnije optuženog Tatić Nenada i o spornom CD-u kao originalnom zapisniku njegovog saslušanja. Odbrana stoji na stanovištu da ukoliko se ne presluša ovaj CD da će se ozbiljno povrijediti načelo neposrednosti, a izražava ozbiljnu sumnju u autentičnost pisanog zapisnika budući da nisu istovjetni, odnosno da nije sve uneseno u zapisnik što je rečeno na tom CD-u. Pored pitanja sugestivne prirode i manjih procesnih grešaka postoje također greške odnosno dokazi da su Tatić Nenada saslušavali dan prije uzimanja tog zapisnika. Branilac je istakao i da je uvođenje kao dokaza zapisnika o ispitivanju osumnjičenog u istrazi prije nego je isti saslušan u svojstvu optuženog na glavnom pretresu, protivno odredbi člana 273. ZKP BiH.

Na istom ročištu, branilac Jokić je istakao da se službena zabilješka od 15.01.2013. godine odnosi na saslušanje Tatić Nenada od dana prije nego što je izvršeno saslušanje koje je uobličeno u Zapisniku o saslušanju osumnjičenog. Na zapisniku od 16.01.2013.godine postoje određene nezakonitosti, počev od upozorenja, za koja se ne zna da li su data optuženom u prisustvu branioca, ili je branilac samo naknadno obavješten o tim upozorenjima, potom od postavljanja sugestivnih pitanja koja nisu unesena u Zapisnik, zatim od konstrukcije odgovora koja će se unijeti u Zapisnik, pa do isključivanja iz iskaza osumnjičenog Tatića svih onih stvari koje idu u prilog osumnjičenom.

Uvidom u dokaz DT-122, Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Nenada Tatića od 16.01.2013.godine, Sud je ustanovio najprije da isti ispunjava kriterije koje za ovu vrstu zapisnika propisuje ZKP BiH u odredbama članova 77. i 78. U pogledu navoda odbrane kojima se ukazuje na određene razlike između audio-zapisnika i printanog zapisnika, Sud ističe da se iz printanog zapisnika uočava da je tada osumnjičeni poučen, u smislu odredbe člana 155. ZKP BiH, da će se njegovo ispitivanje snimati, te da isti ima pravo zahtijevati reprodukovanje takvog zapisnika u svrhu provjere svoje izjave. Na kraju ovog zapisnika jasno je naznačena konstatacija da osumnjičeni nema primjedbi na sadržaj zapisnika i da prihvata prethodno iznesenu izjavu kao svoju. Ispod ove konstatacije nalazi se svojeručni potpis osumnjičenog Tatića, čime je isti potvrdio istinitost navoda unesenih u zapisnik. Na okolnost sačinjavanja ovog zapisnika na glavnom pretresu je saslušana i svjedokinja Zvezdana Čančar, ovlašteno službeno lice SIPA-e koje je učestvovalo u radnji ispitivanja osumnjičenog, čime je dodatno potvrđena autentičnost dokaza DT-122. Pored toga, Sud na ovom mjestu ističe i da je tada osumnjičeni saslušan u prisustvu branioca, advokata Ljiljane Božičić Popović, usljed čega su ispunjene pretpostavke za korištenje zapisnika kao dokaza na glavnom pretresu, u skladu sa odredbom člana 78. stav 2. tačka c) ZKP BiH, a u vezi sa odredbom člana 273. stav 3. istog zakona. Na kraju, Sud podsjeća da se u skladu sa odredbom člana 79. stav 1. ZKP BiH, samo bitni dijelovi iskaza osumnjičenog unose doslovno u zapisnik, što objašnjava eventualne nedosljednosti u odnosu na audio-zapis, na koje je odbrana ukazivala. Imajući u vidu sve navedene okolnosti, kao i činjenicu da su odredbama člana 77. stav 3. i člana 78. stav 6. ZKP BiH, izričito propisane situacije u kojima je korištenje iskaza osumnjičenog pri donošenju odluke zabranjeno, a čija manifestacija nije prisutna u konkretnom slučaju, to je Sud prigovore odbrane na dokaz DT-122 odbio kao neosnovane.

3.16. Prigovori zakonitosti, relevantnosti i autentičnosti na dokaz DT-122.2.1., USB stick sa fotografijama i snimcima

Na ročištu održanom 24.05.2017., odbrana je prigovorila zakonitosti dokaza – snimaka koje je vještačilo stručno lice Irhad Kos, a koje je tada osumnjičeni Nenad Tatić dobrovoljno predao na USB-u.

Naime, branilac Mira Vučinić prvenstveno je ukazala na nezakonitost ovog dokaza iz razloga što nije postojala naredba Suda za pravljenje snimaka koji se nalaze na USB-u, pa se postavlja pitanje je li postojala saglasnost lica koja se snimaju.

U odgovoru na ovaj prigovor, Tužilaštvo je istaklo da je osumnjičeni Tatić Nenad dobrovoljno na zapisnik SIPA-e predao USB, koji je izveden kao dokaz, ni Tužilaštvo ni SIPA uopšte nisu znali za postojanje bilo kakvog USB-a kojeg je Tatić predao.

Branilac Aldin Lejlić također je istakao da se očigledno radi o *nezakonitom snimanju*. Kao drugi prigovor u vezi ovog dokaza, branilac ističe i činjenicu da nije provedena radnja *otvaranja* predmeta. Ne postoji taj zapisnik, niti je njegov branjenik ikad bio obavješten, niti njegov tadašnji branitelj, niti sudija za prethodni postupak, nakon što je Tužilaštvo saznalo za postojanje ovog USB- a.

U odgovoru na ovaj prigovor, Tužilaštvo je istaklo da i po zakonu i po praksi ovog Suda, odredbe koje se tiču otvaranja privremeno oduzetih predmeta odnose se samo na privremeno oduzete predmete, a da se iste ne primenjuju kada je u pitanju dobrovoljna predaja.

Branilac Jokić je napomenuo da se slike koje su prikazivane u sudnici odnose na period 2006. godine, što nije povezano sa vremenom optuženja. Dakle slike radnika koji su spavali i koji su navodno zbog toga kažnjavani, ne ulaze u vrijeme izvršenja krivičnog dijela koje se stavlja na teret optuženima.

Tužilaštvo je u odgovoru na prigovor istaklo da tvrdnja da je sve nastalo 2006.godine nije tačna, ali da će vještak objasniti detalje. U tom smislu je Tužiteljica vještaku uputila pitanje šta se dešava sa datumima kada se sa jednog medija npr. sa računara presnimava sadržaj na USB, a potom kada se sa USB-a prenosi npr. na DVD medij.

Vještak je pri objašnjenju pošao od primjera fotografije br.1 na kojoj piše „Create date 2013“, dakle prilikom kopiranja nekog fajla koji se nalazi na računaru ili na drugom uređaju, na neki drugi mediji da li USB ili memorijsku karticu ili DVD, datum kreiranja biće vrijeme prebacivanja tog fajla na drugi mediji. Taj datum ostaje na novom uređaju, dakle ako se prebaci fajl na USB stik, datum na USB stiku - datum kreiraja fajla, biće datum kada je kopiran na USB stik. Modified date (pod uslovom da su datumi podešeni na uređajima ispravno) je datum koji prati fajl u smislu kada se fajl kopira, datum zadnjeg modificiranja fajla je zaista originalnan datum. Dakle, ako se na primer word dokument

kreira na računaru, vrijeme kreiranja i vrijeme modifikacije i datum biće identični. Ukoliko se na kompjuteru promijeni nešto u wordovom dokumentu i to se sačuva, onda će datum modificiranja biti dan kada su se vršile izmjene na dokumentu. Kada se taj dokument zatim kopira na Usb, datum kreiranja je datum kopiranja na USB, a datum modificiranja je datum kada je zadnji put taj fajl ili dokument modificiran.

U konkretnom slučaju za fotografiju na koju se odnosio upit branioca, vještak je istakao da se može pretpostaviti da je nastala 2006.godine.

Braniteljica Mira Vučinić je istakla da je optužnicom stavljeno na teret počinjenje radnji od avgusta 2007, pa je ovaj dokaz dakle irelevantan.

Na pitanje Tužilaštva da li vještak može sa sigurnošću tvrditi da je prva fotografija sačinjena odnosno da je fotografisanje izvršeno 2006.godine, vještak ističe da je problem u tome što se datumima i vremenom na uređajima može manipulirati, korisnik može na telefonu promijeniti datum i vrijeme. Stoga bez kompletnog uređaja na kojem je to kreirano ne može se sa sigurnošću reći je li datum nastanka fotografije zaista 29.03.2006.godine.

Odbrana je prigovorila da upravo Tužiteljstvo mora dokazati da su sve ove fotografije sačinjene u periodu relevantnom za period optuženja.

Na pitanje branioca Jokića, ako je datum fotografije br.1. 29.03.2006.godine, da li je ona mogla nastati poslije tog datuma, npr.2007.godine, svjedok Kos je odgovorio da nije.

Tužilaštvo je, u nastojanju opovrgavanja prigovora, pitalo vještaka da li je moguće da je mobilni uređaj bio podešen na pogrešno vrijeme, pa je ostala 2006.godina i na samoj fotografiji, iako je fotografija nastala kasnije, na šta je vještak dao potvrđan odgovor.

Prilikom razmatranja prigovora koji se tiču USB-a sa fotografijama i video-materijalima, koji je uložen kao dokaz DT-122.2.1, Sud je pošao od načina na koji je Tužilaštvo došlo u posjed ovog dokaza. U tom smislu je Sud utvrdio da je tada osumnjičeni Nenad Tatić dana 16.01.2013.godine isti dobrovoljno predao u prostorijama SIPA-e, što proizilazi iz zapisnika o dobrovoljnoj predaji predmeta, koji je uložen kao dokaz DT-122.2. S obzirom na ovakvu procesnu situaciju, otvaranje predmeta nije ni bilo potrebno, uzevši u obzir sadržaj i smisao odredbe člana 71. ZKP BiH, a kako je to detaljno pojašnjeno u tački 3.10 ove presude. Stoga je Sud prigovor odbrane koji je istaknut u ovom pravcu, odbio kao neosnovan. Također, Sud nije našao osnovanim ni prigovor odbrane kojim je ukazivano na to da su fotografije i video-zapisi nastali neovlaštenim snimanjem, te da je u spis ovog Suda trebala biti uložena naredba Suda kojom se daje ovlaštenje za takvo snimanje.

Naime, u konkretnom slučaju se očigledno radi o fotografijama koje su nastale u Azerbejdžanu spontano, u svrhu formiranja ličnih baza evidencije ili čuvanja uspomena, te ni iz čega ne proizilazi da je fotografisanje bilo poduzimano po nečijem nalogu ili u svrhu bilo kakvog sudskog ili postupka pred drugim organima.

Međutim, prigovor odbrane koji se tiče relevantnosti i kojim se osporava autentičnost sadržaja USB uređaja, Sud je našao osnovanim. Naime, ovaj uređaj sadrži 3 foldera sa slikama i video-materijalima, a Tužilaštvo je prilikom ulaganja ovog dokaza istaklo da se isti uvodi u spis zbog foldera koji nosi naziv „Sve za šta sam kažnjavao radnike“ i fotografija koje isti sadrži. Uvidom u pomenuti folder, Sud je uočio da je u rubrici „Datum modifikacije“ pored većeg dijela fotografija, naznačen datum iz 2006.godine, kako je to odbrana ispravno primijetila. Stručni svjedok, Irhad Kos, koji je na osnovu naredbe Tužilaštva vršio vještačenje ovog USB uređaja, na glavnom pretresu je ustvrdio da u situaciji kada je u rubrici „Datum modifikacije“ naznačena 2006.godina, fotografija nije mogla nastati u 2007.godini ili bilo kojoj narednoj godini. Nakon reagovanja postupajuće tužiteljice koja je ukazala na mogućnost pogrešne vremenske podešenosti mobilnog uređaja putem kojeg je fotografija sačinjena, stručni svjedok je potvrdio takvu mogućnost. Ovakvom tvrdnjom tužioca, a potom i stručnog svjedoka, da naznaka datuma sačinjavanja odnosno modifikovanja fajla ne garantuje podudarnost sa stvarnim vremenom nastanka dokumenta, dovedeno je u sumnju vrijeme sačinjavanja svake fotografije i video-zapisa koji ulaze u sadržaj USB uređaja. Sud naglašava da je inkriminirani period u odnosu na krivično djelo trgovina ljudima od početka 2007.godine, pa do septembra 2009.godine, stoga bi u cilju dokazivanja eventualnog kažnjavanja radnika, bilo neophodno van svake razumne sumnje dokazati da su fotografije kojima se navodno prikazuje takvo kažnjavanje, nastale upravo u navedenom periodu. Kako u konkretnom slučaju to nije učinjeno, Sud ovaj dokaz nije mogao cijeniti prilikom donošenja odluke o glavnoj stvari. Sud dodatno naglašava da se ni iz službenog izvještaja o vještačenju USB uređaja, ni iz zapisnika o dobrovoljnoj predaji predmeta ne može zaključiti ko je sačinio fotografije i video-zapise koji se nalaze na ovom uređaju. Također, ni prilikom saslušanja Nenada Tatića u svojstvu svjedoka Tužilaštva, isti nije dao pojašnjenja u vezi načina, vremena i okolnosti u kojima su ovi materijali nastajali niti je istom prezentovan USB kojeg je isti dobrovoljno predao, u cilju razjašnjenja spornih okolnosti i verifikovanja autentičnosti fotografija i video-zapisa. Na ovakav način ostala je sporna autentičnost i porijeklo zapisa koje sadrži USB uređaj, kao i njihova relevantnost, s obzirom da nije van razumne sumnje dokazano da su isti sačinjeni u inkriminisanom periodu.

3.17. Prigovori odbrane na izmjene optužnice Tužilaštva BiH od 16.07.2019.godine i 13.09.2019.godine

Na ročištu održanom dana 14.08.2019.godine, braniteljica Vučinić je prigovorila izmijenjenoj optužnici od 16.07.2019.godine, iz razloga što je takav način izmjene optužnice nedopustiv. Prije podizanja optužnice, osumnjičeni mora biti saslušan, već mu se na prvom ispitivanju mora objasniti i predočiti koje djelo mu se stavlja na teret, koji su osnovi sumnje koji stoje protiv njega i mora mu se omogućiti da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji stoje protiv njega. Prva optužnica je podignuta za period od augusta 2007. godine do novembra 2009. godine. Tužilac sada mijenja period počinjenja krivičnog djela trgovine ljudima, navodeći da isto datira od početka 2007. godine do septembra 2009. godine. U odnosu na prvu optužnicu, taj period može biti skraćen, međutim, on nikako ne može biti proširen. Razlog je taj što nijedan od osumnjičenih nije ispitivan, niti je upoznat s radnjama navodno počinjenim u tom vremenskom periodu. Dakle, oni nisu ispitani u smislu člana 6. ZKP BiH. Dalje reperkusije ovakvog postupanja su vidljive i na planu uloženi presuda po sporazumu o priznanju krivnje. Presude u odnosu na Tatića, Ćirića i Lipovca se odnose na period koji se ne poklapa sa novom optužnicom. Oni su po sporazumu, presudom oglašeni krivim za prvobitnom optužnicom navedeni period od augusta 2007. godine, a novom optužnicom se za njih trojicu kaže da su oni tokom 2008. i 2009. godine postali članovi organizovane grupe. Odbrana postavlja pitanje eventualnih manipulacija od strane tužioca.

Tužilaštvo je u odgovoru na prigovor istaklo da je mogućnost izmjene optužnice propisana članom 275. ZKP BiH, ukoliko tužilac ocijeni da se u bilo kom pogledu izmijenilo činjenično stanje, a izmijenilo se samo u pogledu inkriminisanog vremena za optužene koji su ostali u optuženju, i to prema izjavama nekih svjedoka, koji su naveli da su u Azerbejdžanu boravili od početka 2007. godine.

Braniteljica Vučinić je istakla da nijedan svjedok Tužilaštva nije govorio o periodu prije augusta. Pojavio se samo jedan svjedok koji je počeo da daje iskaz o vremenskom periodu prije augusta 2007.godine. Tada je odbrana tome prigovorila, istakavši da se svjedok ne drži onoga vremena navedenog u optužnici.

Braniteljica Halilagić se pridružila prigovoru koji se tiče izmijenjene optužnice, ističući da se ne radi o izmijenjenoj već o potpuno novoj optužnici.

Branilac Jokić se također pridružio prigovoru na izmijenjenu optužnicu podsjećajući na stavove Suda BiH da ukoliko osumnjičeni nije bio ispitivan na okolnosti optužnice, ista se odbija. Također, branilac je ukazao na činjenicu da je izmijenjenom optužnicom izostavljena pravna kvalifikacija za lica koja su zaključila sporazume o priznanju krivnje, što nije ispravno, jer se postavlja pitanje za koja krivična djela su ista lica zaključila sporazume. Postavlja se pitanje valjanosti tih sporazuma. Nadalje, u odnosu na optuženog Tatića je prilikom zaključenja sporazuma izmijenjena optužnica na način da

se isti tereti kao pripadnik organizovane grupe koji je otkrio grupu. Ta izmjena pravne kvalifikacije je trebala biti inkorporirana u ovu izmijenjenu optužnicu.

Branilac Zubak se pridružio prigovorima svojih kolega, napominjući na bitnost vremena počinjenja djela, u kontekstu krivičnihopravnih instituta, naročito instituta zastare gonjenja, eventualne primjene blažeg zakona.

Branilac Nešković je također prigovorio izmijenjenoj optužnici, naročito iz razloga što se njegovom branjeniku novom optužnicom na teret stavlja vremenski period u kojem isti nije ni bio u Azerbejdžanu. Naime, njegov branjenik je bio u Azerbejdžanu u periodu od septembra 2008.godine, do septembra 2009.godine, na koju okolnost će odbrana kao dokaz uložiti kopiju pasoša optuženog. Nasuprot tome, izmijenjenom optužnicom se optuženom na teret stavlja počinjenje djela u periodu od početka 2007.godine.

Na ročištu održanom dana 25.09.2019.godine, konstatovan je prijem nove, izmijenjene optužnice od dana 13.09.2019.godine.

Branilac Dražen Zubak je u ime svih odbrana iznio komentar i prigovore na ovakvu izmjenu optužnice, predlažući da se podnesak Tužilaštva koji se zove izmjena optužnice, odbije rješenjem Suda. Naime, odbrane su navedeni podnesak primile nakon što je Sud objavio da je dokazni postupak završen. Iako ZKP ne sadrži eksplicitno takvu odrebu, pravilnim tumačenjem članova 275-278 ZKP, zaključuje se da nije dozvoljeno mijenjati optužnicu nakon što je dokazni postupak završen u suprotnom se radi o grubom kršenju prava na odbranu. To bi značilo da Tužilaštvo može mijenjati optužnicu i nakon završnih riječi. **Sud nema ovlaštenja da dozvoli izvođenje dokaza nakon izmjene optužnice.** Zbog toga ovu odredbu treba restriktivno tumačiti, a ne ekstenzivno. Optužnicu je moguće mijenjati samo do završetka dokaznog postupka. To je smisao glavnog pretresa i njegovih faza. Stoga je stav odbrane da zbog buduće sudske prakse, treba odbiti optužnicu.

Nakon iznošenja ovog prigovora, predsjednik vijeća je pitao braniocima da li im je potrebno dodatno vrijeme za pripremu odbrane, što su svi jednoglasno negirali.

Postupajuća tužiteljica je u odgovoru na navedene prigovore istakla da je Tužilaštvo suprotno navodima odbrane direktno primjenilo odredbu člana 275. ZKP BiH, navodeći da je pravo tužioca da do završetka pretresa mijenja optužnicu. U odnosu na izmijenjenu optužnicu nije potrebno izvoditi nove dokaze, jer se ista bazira upravo na dokazima odbrane. Naročito u odnosu na optuženog Kalajdžića, platne liste koje je odbrana uložila su opredijelile Tužilaštvo da mu stavi manji period na teret, prema platnim listama, a ne prema iskazima svjedoka.

Nakon što je izvršilo komparaciju prvobitne optužnice od 27.06.2014.godine i prve izmijenjene optužnice od 16.07.2019.godine, Vijeće je utvrdilo da je Tužilaštvo izmijenjenom optužnicom intervenisalo u dispozitivu vršeći manje tehničke izmjene, te usklađujući detalje koji se tiču načina izvršenja djela sa već provedenim dokazima. Odbrana ispravno primjećuje da je ovom izmjenom u odnosu na pojedine optužene proširen inkriminisani period u kom su navodno postali članovi grupe za organizovani kriminal, te da je u odnosu na djelovanje grupe kao cjeline također proširen inkriminisani period koji je u prvobitnoj optužnici počinjao od augusta 2007.godine, dok u izmijenjenoj optužnici počinje od početka 2007.godine. Sud prihvata primjedbe odbrane da ovakav postupak Tužilaštva zaista graniči sa dozvoljenim načinom izmjenom optužbe, kakav je propisan odredbom člana 275. ZKP BiH, s obzirom da je intencija zakonodavca bila obezbijediti istovjetnost izmijenjene optužnice sa prvobitnom optužnicom, u osnovnim elementima djela. U konkretnom slučaju, Tužilaštvo je proširilo vrijeme počinjenja djela, čime je dovelo u sumnju i dosljednu primjenu člana 225. ZKP BiH, te je otvorilo pitanje istovjetnosti optužnice. Međutim, u postojećoj činjeničnoj konstelaciji, Sud nije našao da je ovakvom izmjenom optužnice otežan proceni položaj optuženih, niti navedena izmjena utiče na primjenu krivičnih instituta kao što su primjena blažeg zakona ili zastara. Pri tome je Sud imao u vidu opću činjeničnu konstrukciju prvobitne optužnice, u kojoj je svakako hronologija pristupanja članova navodnoj grupi za organizovani kriminal nedovoljno jasno postavljena niti je vrijeme izvršenja pojedinih radnji koje bi predstavljale manifestaciju trgovine ljudima, jasno naznačeno, usljed čega pitanje tačnog datuma formiranja navodne grupe za organizovani kriminal, nije od odlučujućeg značaja niti je zauzelo primarno mjesto kod donošenja konačne odluke ovog Vijeća.

Prigovor odbrane kojim se osporava opstojnost ranije zaključenih sporazuma o priznanju krivnje između Tužilaštva i pojedinih optuženih, pripadnika grupe za organizovani kriminal, iz razloga nepodudarnosti inkriminisanog perioda naznačenog izmijenjenom optužnicom i perioda za koji su ovi optuženi priznali krivnju, Sud nije uvažio. Krivični postupci u odnosu na tada optužene Saša Lipovac, Nenad Tatić, Slaviša Kojić i Novak Ćirić, pravosnažno su okončani presudama donesenim na osnovu sporazuma o priznanju krivnje, pa su jedina dozvoljena sredstva za pobijanje takvih odluka eventualni vanredni pravni lijekovi. Naknadno propitivanje činjeničnog opisa optužnog akta po kojem su optuženi priznali krivnju, u svrhu pružanja odbrane u drugom krivičnom postupku, nema utemeljenje u procesnom zakonu niti je to svrsishodno.

U odnosu na prigovore odbrana koji se tiču druge izmijenjene optužnice koju je Sud primio dana 13.09.2019.godine, a kojima je ukazivano na nedopuštenost izmjene optužnice nakon okončanja *dokaznog postupka*, Sud je iste odbio kao neosnovane. Odredbom člana 275. ZKP BiH propisano je da tužilac može *na glavnom pretresu* izmijeniti

optužnicu, ako ocijeni da izvedeni dokazi ukazuju na izmjenu činjeničnog stanja iznesenog u prvobitnoj optužnici. S obzirom da je u skladu sa odredbom člana 278. istog zakona glavni pretres okončan po iznošenju svih završnih riječi, to su formalnopravno ispunjeni uslovi za izmjenu optužnice po okončanju dokaznog postupka. Stoga je Sud prigovor odbrane posmatrao kroz prizmu materijalnopravnih reperkusija ovakvog tužilačkog postupka, međutim ni u ovom aspektu izmjenu optužbe nije našao problematičnom. Naime, drugom izmijenjenom optužnicom izvršene su određene permutacije kod vremena počinjenja djela, odnosno vremena u kojem su pojedini optuženi navodno pristupali grupi za organizovani kriminal, kao i manje tehničke ispravke (izostavljeni su prefiksi „*osuđeni*“ koje je Tužilaštvo u prvoj izmijenjenoj optužnici dodalo ispred imena lica koja su zaključila sporazume o priznanju krivnje). Na ovaj način je optužni akt zadržao identitet kakav je prethodno formiran, a korekcije u pogledu vremena pristupanja grupi su očigledno rezultat prilagodbe izvedenim dokazima odbrane, zbog čega Sud ne nalazi da je odbranama uskraćeno pravo izvođenja dokaza na okolnost izmijenjene optužnice, jer takva izmjena po svojoj prirodi nije ni iziskivala dodatne napore odbrane u sferi dokaznog postupka.

4. Prigovori Tužilaštva na dokaze odbrane

4.1. Prigovor na nalaz i mišljenje vještaka finansijske struke, Nedejke Bilić

Na ročištu održanom dana 19.12.2018.godine, Tužilaštvo je prilikom unakrsnog ispitivanja vještakinje finansijske struke, koju je angažovala odbrana, Nedeljke Bilić, prigovorilo nalazu i mišljenju iste, iz razloga što je ista **prekoračila** naredbu za vještačenje. Naime, naredbom nije bilo određeno da vještak utvrđuje ko je trebao isplatiti eventualno neisplaćene plaće, a što je vještakinja utvrđivala, već je traženo da na bazi iste dokumentacije koju je koristio vještak Tužilaštva, da samo svoj nalaz o visini neisplaćenih plaća. Pored toga, Tužilaštvo je prigovorilo da je došlo do prekoračenja naredbe za vještačenje i time što je vještakinja komentarisala i provjeravala način na koji je izvršeno vještačenje vještaka Tužilaštva – dakle, vještakinja odbrane je na svojevrsan način vršila supervještačenje nalaza vještaka Tužilaštva, što nije bilo u opisu naredbe.

Vještakinja je odgovorila da je naredbom bilo određeno da koristi cjelokupnu dokumentaciju iz sudskog spisa. Analizirala je i dokumenta vještaka kako bi utvrdila iz kojeg izvora je kolega dobio određene iznose, dakle analizom tog spisa, radi utvrđivanja materijalne istine je pregledala osnovnu dokumentaciju i utvrdila da sve podatke nije utvrdio vještak, niti mu je bilo naloženo, nego je te finansijske podatke preuzeo iz predmeta tj. izvještaja o rezultatima provedene finansijske istrage.

U pogledu prigovora Tužilaštva na prekoračenje nalaza vještaka odbrane, Sud ističe da pomenuti nalaz (DO.2-12) Sud svakako nije cijenio, u dijelu u kojem Tužilaštvo istom prigovara. Sud je, prilikom donošenja odluke, koristio samo neznatan dio nalaza vještaka Nedeljke Bilić, i to samo kao potkrepljujući, a nikako odlučujući dokaz. Razlog tomu je taj što samo Tužilaštvo svojim dokazima nije uspjelo izdići osnovanu sumnju u počinjenje krivičnog djela, do stepena čija ozbiljnost bi graničila sa standardom dokazanosti *van razumne sumnje* i koja bi time iziskivala potpuno i sistematično sučeljenje sa dokazima odbrane u cilju razjašnjenja pravne stvari.

4.2. Prigovor autentičnosti faktura koje čine dokaz DO 2.14.1.

Na ročištu održanom dana 30.01.2019.godine, prilikom ulaganja dokaza odbrane drugooptuženog (O.2-14, 77 faktura), Tužilaštvo je prigovorilo zakonitosti načina pribavljanja ovih faktura, iz razloga što originalnu fakturu može imati onaj ko je primio novac, dakle niti Milan, niti Božo Vučenović nisu mogli imati u arhivi original fakture. Odbrana je demantirala ovakav navod ističući da tu ne može biti ograničenja, naročito ako je optuženi avansno plaćao. Tužilaštvo je insistiralo na primjeni odredbe člana 10. ZKP BiH. U nastavku ročišta, Tužilaštvo je ustvrdilo da ove fakture nisu pribavljene zakonito, i da njihov sadržaj nije tačan. Što se tiče firme OKRA INTERPRISES LIMITED, Tužilaštvo tvrdi da direktor koji je upisan na fakturi, Agiron Vasilski, nije mogao u vrijeme na koje faktura glasi niti potpisati, niti ovjeriti pečatom firme, iz razloga što je od 02.12.2009. godine prestao raditi u firmi i biti direktor firme. U tom periodu je direktor bio Jan Tejor, što potkrepljuje tvrdnju Tužilaštva da odbrana na zakonit način nije mogla doći do ovih dokaza, s pečatom i potpisom osobe koja u to vrijeme nije bila direktor firme.

Nadalje, na istom ročištu i u kontekstu istih faktura koje je odbrana ulagala kao dokaze, Tužilaštvo je prigovorilo da na fakturama ZENITH ACTIVITY LIMITED, PACIFIC COSMO LIMITED, HIGH FLY INVESTMENT LTD, SPENGAR TRADE,S.A., nema navedenog imena, ko je potpisnik fakture, koje je ime i svojstvo potpisnika. Na ovu primjedbu odbrana je ustvrdila da je potpisnik ovlašteno lice, a da prevodilac nije grafolog kako bi mogao utvrđivati potpise.

Braniteljica Halilagić je navela kako je suvišno pitati suvlasnika jedne firme na koji način je pribavio dokumentaciju svoje firme. Nema mjesta pitanju u pogledu zakonitosti. Zakon jeste regulisao zakonitost pribavljanja dokaza na strani Tužilaštva, ali na strani odbrane to nije slučaj. Optuženi Milan Vučenović objasnio je sa ekonomskog aspekta, da kod avansnog plaćanja, fakturu može sačinjavati i lice koje vrši plaćanje, u kojem pogledu ne postoje ograničenja u međunarodnom platnom prometu.

Nakon što je izvršilo uvid u dokaz DO2.14.1., odnosno 77 faktura preduzeća Cedale Holding &Co, Okra Interprises Limited, Firmwide limited, Expert precision Limited, Expert Activity Limited, Pacific Cosmo Limited, High Fly Investment limited i Spengar Trade s.s, Vijeće je utvrdilo da Tužilaštvo nije uspješno pobilo vjerodostojnost ovih dokumenata koji svjedoče o poslovnim aktivnostima koje su se odvijale između navedenih pravnih lica i optuženih Milana Vučenovića i Bože Vučenovića, kao i lica Srpko Vučenović. Naime, originalne fakture su prezentovane na grafoskopu u sudnici na ročištu održanom dana 30.01.2019.godine, fakture sadrže pečat i potpis ovlaštenog lica, iste su prevedene od strane ovlaštenog sudskog tumača za engleski jezik, pa su u tom smislu formalno uredni i razumljivi akti. Navod Tužilaštva kojim se ukazuje da originalnu fakturu nisu mogli posjedovati optuženi, da na pojedinim fakturama nije naznačeno svojstvo potpisnika, kao i navod kojim se ističe da u datom periodu direktor Okra interprises limited, nije moglo biti lice koje je potpisano na fakturama, za Sud nisu relevantni, imajući u vidu da je po ovakvim fakturama banka očigledno postupila, što proizilazi i iz dokumentacije koju je Tužilaštvo uložilo u spis ovog predmeta, te u konačnici iz nalaza i mišljenja vještaka finansijske struke Šerifa Isovića, DT-134, u kojem je načinjen pregledan tabelaran prikaz transakcija optuženih Bože i Milana Vučenovića sa ovim pravnim licima, a koje su se odvijale po istim osnovama kao što je navedeno na fakturama. Sud je razmatrao dokaze Tužilaštva uložene na ove okolnosti, naročito dokaz DDT-21, koji predstavlja izvod iz registra preduzeća Okra Enterprises limited, pribavljen putem internet stranice. Iz navedenog izvoda zaista proizilazi da je direktor ovog pravnog lica od 02.12.2009.godine bilo lice Ian Taylor, što je neusklađeno sa potpisima na fakturama koje datiraju iz 2010.godine, a na kojima je kao direktor navedeno lice Argyrou Vasiliki, koji je bio prethodni direktor pravnog lica. Međutim, Sud je uzeo u obzir činjenicu da se i adresa pravnog lica naznačena na fakturama (Level 5, 369 Queen Street, Auckland, New Zeland), razlikuje po broju od adrese naznačene u izvodu iz registra koji je Tužilaštvo dostavilo (1504 B, 363 Queen Street, Auckland), te da se i sam naziv pravnog lica naveden na fakturama (Okra Interprises Limited), u određenoj mjeri razlikuje od naziva lica o čijim zvaničnim podacima svjedoči dostavljeni izvod iz registra (Okra Enterprises Limited). S obzirom na ovakvo stanje stvari, Sud nije mogao van razumne sumnje utvrditi da je izvod iz elektronskog registra koji je Tužilaštvo uložilo kao svoj dodatni dokaz (DDT-21) zvanični izvod iz registra za pravno lice koje je nalogodavac po fakturama uloženi od strane odbrane u okviru dokaza DO.2.14.1, odnosno nije pouzdano utvrđeno da se radi o istom pravnom licu. Neovisno od toga, Sud naglašava da argumenti i dokazi Tužilaštva svakako nisu doveli u razumnu sumnju originalnost pečata i potpisa koji su otisnuti na fakturama, tim prije što očigledno ni za banku autentičnost ovih faktura nije bila upitna, jer su temeljem istih neometano vršeni transferi velikog iznosa novca.

4.3. Prigovor na korištenje kao dokaza zapisnika o saslušanju svjedoka Tužilaštva

Na ročištu održanom dana 27.02.2019.g, Tužilaštvo je prigovorilo dokazima odbrane prvooptuženog – zapisnicima o ispitivanju osumnjičenih, odnosno formularima popunjenim u imigracionom centru u Azerbejdžanu (DO1-1. – DO1.-36.). Naime, Tužilaštvo je stava da ovakav način ulaganja dokaza nije zakonit, iz razloga što najveći broj svjedoka (svi osim 3 svjedoka čiji iskazi su pročitani) nije svjedočilo u sudnici. Od svih svjedoka Tužilaštva koji su svjedočili u sudnici, jedino su dvojici svjedoka predloženi zapisnici iz istrage, radi verifikacije potpisa (Marić Gojko i Kadrić Armin). Nijednom drugom svjedoku zapisnik iz istrage nije predložen. Vezano za izjave isprintane iz baze OSCE-a, iako su korištene na glavnom pretresu, to nisu izjave iz istrage, da bi se na ovakav način mogle uvoditi kao dokaz odbrane. Nijedan svjedok Tužilaštva nije odstupio od onoga što je naveo u zapisniku u istrazi.

Tužilaštvo dakle tvrdi da nisu ispunjeni uslovi da se po članu 273. stav 1. navedeni dokumenti uvedu kao dokazi odbrane. Kada se neki zapisnik želi uvesti kao dokaz, taj se zapisnik predloži svjedoku da potvrdi jesu li to njegovi iskazi, i onda mu se predloži ako je nešto u koliziji s onim što je rekao u istrazi. To je urađeno samo u 2 navedena slučaja. U ostalim ne. Oba puta svjedocima je prezentiran ovaj zapisnik od strane advokata Zubaka. U odnosu na ostale svjedoke nikome nije predložen zapisnik da ga verifikuje, a to je osnovni uslov da bi se nešto uvelo.

Pri tome, Tužilaštvo naglašava da ne osporava zakonitost sadržaja samih zapisnika, već spori način na koji odbrana po članu 273. želi da uvede ove dokaze, a da nisu proveli proceduru koja je potrebna. Odbrana želi da prikaže da su svi svjedoci Tužilaštva, odstupali od svojih izjava. Uloga Tužilaštva je da brani svoje dokaze i da brani zakonitost uvođenja dokaza.

U odgovoru na ovaj prigovor, braniteljica Vučinić istakla je da je tužilac prilikom ispitivanja svjedoka morao koristiti ove zapisnike iz istrage. Odbrana je do istih došla iz tužilačkog spisa. Odbrana tvrdi da je obaveza tužioca bila da ih nakon ispitivanja uloži u spis. Dakle, tužilac sam spori svoje dokaze. Nadasve, braniteljica ističe da iako odbrana neke svjedoke nije striktno pitala da li su to njihovi potpisi, ipak su postavljali pitanje koje glasi: „Tačno je da ste vi dana...davali svoj iskaz u SIPA-i ili Tužilaštvu?“ , svjedoci su potvrdili, pa je potom odbrana tražila razlike, ili potvrđivala nešto što je svjedok rekao.

Branilac Jokić je naveo da se radi o pogrešnoj interpretaciji člana 273. Taj član govori o korištenju dokaza iz istrage prilikom unakrsnog ispitivanja, a ne predloženju. ZKP ne kaže da će se koristiti iskazi iz istrage koji su predloženi svjedoku, nego koji su korišteni prilikom unakrsnog ispitivanja. U odnosu na izjave, one su ušle u spis na CD-u.

Tužilaštvo je nadalje prigovorilo da izjave koje odbrana namjerava uložiti kao dokaz u spis iz baze OSCE-a, to nisu iskazi iz istrage. Iz tih razloga se protivi uvođenju tih iskaza, jer to nisu iskazi po članu 273. ZKP BiH, a odbrana se poziva na taj član.

U odnosu na pomenute prigovore Tužilaštva, Sud ističe da su isti osnovani kada je riječ o zapisnicima o saslušanju svjedoka u istrazi, a koji svjedoci nisu ispitani neposredno na glavnom pretresu i kojima nisu predloženi njihovi iskazi iz istrage. Naime, smisao odredbe člana 273. ZKP BiH je u omogućavanju uvođenja kao dokaza zapisnika iz istrage u situaciji kada su svjedoci dovedeni u koliziju, na šta je nedvosmisleno ukazano na glavnom pretresu na način da je svjedok suočen sa iskazom koji je prethodno dao. Paušalno podsjećanje svjedoka da je u istrazi davao iskaz, protivno navodima odbrane, nije postupak koji se cijeni kao korištenje iskaza iz istrage, te samim tim nije dovoljan za uvođenje istog u sudski spis. Kada je riječ o izjavama koje su svjedoci davali OSCE-u, iste svakako nemaju značaj u krivičnom postupku, zbog čega ih Sud nije cijenio niti kao dokaze Tužilaštva, niti kao dokaze odbrane, a za šta su detaljniji razlozi dati u odjeljku 3.4 ove presude. Stoga Sud nije cijenio zapisnike iz ove grupe dokaza odbrane (DO1-1. – DO1.-36.), izuzev onih zapisnika čiji sadržaj je eventualno pročitao na glavnom pretresu u dijelu u kojem postoji nesaglasnost (dokaz DO 1-14 i DO 1-36), a što će biti predmetom ocjene dokaza u nastavku presude.

4.4. Prigovor na autentičnost fotografija uložениh kao dokaza

Prilikom ulaganja dokaza odbrane koji se sastoje od fotografija smještaja i radnika u Azerbejdžanu, Tužilaštvo je prigovaralo autentičnosti ovih dokaza, s obzirom da iz sadržaja fotografija nije vidljivo kada su sačinjene niti na koji način su iste pribavljane.

U odnosu na prigovore koje se tiču porijekla fotografija, Vijeće ističe da je sve fotografije koje su tokom glavnog pretresa prezentovane bilo svjedocima Tužilaštva, bilo svjedocima odbrane, uzelo u obzir prilikom donošenja odluke, ali samo u granicama u kojima su sadržaji fotografija potvrđeni od strane ovih svjedoka. Dakle, fotografije koje su svjedocima bile nepoznate i na kojima su se nalazile osobe ili objekti nepoznati svjedocima, Sud nije uzeo u obzir. Naime, bez obzira na činjenicu da porijeklo, tačan datum ili autora fotografija u nekim slučajevima nije bilo moguće zasigurno utvrditi, Sud je uzimao u obzir iskaze svjedoka koji se tiču samih fotografija, s obzirom da su svjedoci pojašnjavali kontekst fotografija pred ovim Sudom i to nakon što su položili zakletvu. Sud na ovom mjestu upućuje na odredbu člana 20. tačke n) i o) ZKP BiH, u skladu sa kojima original fotografije uključuje negativ i sve kopije. S obzirom da se priroda fotografije kao dokaza, razlikuje od pisanih akata čiju originalnost uvijek potvrđuju potpis i pečat, to je

kopiju fotografije opravdano smatrati originalom, naročito u situaciji kada svjedoci potvrde sadržaj iste. Stoga je Sud odbio prigovor Tužilaštva kao neosnovan.

4.5. Prigovor vjerodostojnosti/relevantnosti grupe dokaza koji se odnose na poslovanje preduzeća „Milan M“

Na ročištu održanom dana 27.02.2019.godine, prilikom ulaganja dokaza broj O1.51 – ugovor od 16.04.2003. godine između d.o.o. EKS Kluba i d.o.o. Milan M, O1.52 – Ugovor od 20.04.2006. godine, O1.52.1 (ovjereni prevod ugovora s ruskog), O1.52.2, O1.52.3, O1.52.4. (aneksi uz isti ugovor o najmu od 20.04.2006. godine s popisom i specifikacijom), Tužilaštvo je prigovorilo na ovaj set dokaza zbog vjerodostojnosti istih, a prije svega na dokaz broj DO1.51. Naime, Tužilaštvo je izvelo svoje dokaze pod brojem 95.4 i 95.9 iz kojih je jasno vidljivo da u Ruskoj federaciji prema podacima inspekcije Federalne poreske uprave, Milan Vučenović nije registrovan kao rukovodilac bilo kakvog privrednog subjekta registrovanog na teritoriji Moskve. Postoje samo podaci o obavljanju djelatnosti u d.o.o. Žilkom en. Iz dokaza 95.9 proizilazi da je Interoblasna inspekcija federalne poreske uprave Rusije navela da u skladu sa podacima iz baze podataka jedinstvenog državnog registra pravnih lica, raspolaže se podacima da se Milan vodi kao osnivač i da se ne vodi kao rukovodilac niti jednog pravnog lica. To znači da podaci koji su navedeni u ugovoru (DO.1.51) da je Milan direktor d.o.o. Milan-M, nisu tačni, odnosno da su suprotni dokumentaciji koja je zvaničnim putem pribavljena na ove okolnosti iz Ruske federacije. Kako je ovaj ugovor iz 2003 godine, a ostali proizilaze iz njega, onda netačnost, odnosno nevjerodostojnost takvog ugovora povlači za sobom i sve ostalo što povlače plodovi otrovne vočke u odnosu na sve ostale ugovore.

U odgovoru na ovaj prigovor, optuženi Milan Vučenović i braniteljica Vučinić istakli su da je upravo Milan direktor firmi. Optuženi, naime, posjeduje i posjedovao je više od 10 firmi u Ruskoj federaciji. Optuženi objašnjava da je neko očigledno napravio grešku prilikom ustupanja takvih podataka. Tačno je da su njegove firme, i on je bio generalni direktor.

Uvidom u dokaze odbrane uložene pod brojevima DO.1-51 do DO.1-52.4, Sud je najprije utvrdio da su isti uloženi u originalu, odnosno u notarski ovjerenj kopiji, te da su prevedeni od strane ovlaštenog tumača za ruski jezik. Stoga isticanje bilo kakve sadržajne nepodudarnost ovih dokaza sa dokazima Tužilaštva, bez ukazivanja na nepravilnosti u pogledu načina nastanka dokumenata, ne može dovesti u sumnju vjerodostojnost takvih dokumenata.

Kada je riječ o relevantnosti ovih dokaza, u kontekstu dokaza Tužilaštva koji su ukazivali na suprotno stanje stvari, Sud ističe sljedeće. Tužilaštvo je ispravo tvrdilo da iz dokaza DT-95.4., koji predstavlja Potvrdu Ministarstva unutrašnjih poslova Ruske Federacije,

proizilazi da Milan Vučenović „*nije registrovan kao rukovodioc bilo kakvog privrednog subjekta, registrovanog na teritoriji Moskve, postcje samo podaci o obavljaju cjelatnosti u d.o.o.Žilkoms N*“. Međutim, datum izdavanja ove potvrde je 24.10.2013.godine, a korišteno glagolsko vrijeme u tekstu dokumenta je sadašnje. S druge strane, Ugovor o prodaji opreme zaključen između d.o.o.“EKS-klub“ i d.o.o. „Milan-M“, uloženi kao dokaz DO.1-51, sačinjen je 16.04.2003.godine. Stoga je nastojanje Tužilaštva da dokazom kojim se negira registracija rukovodioca privrednog subjekta u 2013.godini, opovrgne dokaz koji ukazuje na registraciju istog rukovodioca u 2003.godini, neosnovano. Dakle, MUP Ruske Federacije svojim aktom nije naveo da optuženi Milan Vučenović nikada nije bio registrovan kao rukovodilac privrednih subjekata na teritoriji Moskve, već je ukazao na stanje stvari kakvo je postojalo u datom trenutku, i to prema podacima Inspekcije Porezne uprave. Stoga je Sud cijenio kako ovaj, tako i ostale dokaze odbrane iz ove grupe dokaza na koju je Tužilaštvo prigovaralo, a o čijoj dokaznoj vrijednosti će biti riječi kod ocjene dokaza.

4.6. Prigovor zakonitosti i autentičnosti platnih lista radnika

Na ročištu održanom dana 13.03.2019.godine, Tužilaštvo je prigovorilo na platne liste radnika preduzeća Serbaz, uloženi kao dokazi odbrane prvooptuženog. Naime, na platnim listama nema pečata firme. Postoji poveznica da je firma dostavila platne liste, ali se ne vidi da su to upravo te platne liste. Stoga, kako je to tužiteljica istakla na narednom ročištu, održanom 27.03.2019.g., prigovara se zakonitosti i vjerodostojnosti ovih platnih lista.

Braniteljica Halilagić istakla je kako platne liste ne moraju imati pečat, te da su te liste došle uz akt firme.

Branilac Jokić istakao je da je samo Tužilaštvo u spis uvodilo platne liste koje nemaju pečat, te je nejasno zašto sada prigovara istovrsnim dokazima odbrane.

Tužilaštvo je napomenulo da su sadržaj i autentičnost platnih listi uloženi od strane Tužilaštva, potvrdili sami svjedoci na koje se liste i odnose i kojima su iste predočene. Međutim, kod lista odbrane, ne postoji garant vjerodostojnosti.

U tom smislu, tužiteljica navodi primjer platne liste za radnika Vilić Milana gdje postoji razlika između liste koju je sam svjedok predao i one koju je odbrana (putem firme) dostavila, i ta razlika postoji za 2009.godinu. Tužilaštvo tvrdi da se radi o potpuno različitim platnim listama, iako bi lista koju dobije radnik i koju posjeduje kadrovska služba, morale biti identične. Razlika se ogleda u imenu, u listi koju prilaže odbrana navedeno je ime Vilić Milan, a ne Vilić, te postoji inverzija dana i mjeseca (04.03.2009., a ne 03.04.2009.g.).

U odgovoru na prigovor, braniteljica Halilagić je istakla da azerbejdžanci prvo navode mjesec, pa dan, dok je optuženi Milan Vučenović ustvrdio kako je iznos isplate jednak.

Sud najprije konstatuje da je u spis ovog predmeta pod dokazom O2-15 uložena velika količina (1702) platnih lista radnika preduzeća Serbaz. Uvidom u dokaz O.2-15.1 koji predstavlja odgovor preduzeća Serbaz na molbu Milana Vučenovića za dostavu spiska radnika ovog preduzeća sa područja Balkana u periodu od 2007. do 2009.godine, Sud uočava da je preduzeće optuženom u prilogu ovog dopisa dostavilo kako spisak radnika, tako i „*potvrde o dobijenim zaradama (platni listovi za zaradu)*“. Tužilaštvo je ispravno primijetilo da u samom aktu preduzeća Serbaz nisu taksativno pobrojane platne liste koje se dostavljaju, međutim prema stanovištu Suda ovakva omaška u konkretnom slučaju ne dovodi u pitanje autentičnost platnih listi uložene u spis ovog predmeta. Naime, iz samog akta preduzeća Serbaz vidljiva je intencija dostavljanja upravo onih platnih lista koje glase na imena radnika sa spiska, a s obzirom da je spisak od 1702 radnika dostavljen zvanično uz akt preduzeća, o čemu svjedoči poseban uvez ovog priloga i pečat preduzeća Serbaz, to je odbrana učinila vjerovatnim da su uložene platne liste radnika dostavljene upravo od preduzeća Serbaz. Tačno je da na platnim listama nema pečata preduzeća, međutim, ni na platnim listama koje je Tužilaštvo ulagalo kao svoje dokaze, također ne postoji pečat. Očigledno je da je preduzeće izdavalo platne liste u ovoj formi, stoga takva primjedba Tužilaštva ne dovodi u pitanje autentičnost ovih dokumenata. Upravo se na primjeru platne liste radnika Milana Vilića na koju je Tužilaštvo prigovaralo, može uočiti suštinska vjerodostojnost ovih dokumenata, s obzirom da je i Tužilaštvo kao svoj dokaz uložilo primjerak platne liste uručene radniku Milanu Viliću, a koji primjerak je isti dobrovoljno predao SIPA-i (DDT-15). Unatoč manjim razlikama koje se odnose na datumsku inverziju i način unosa afrikata u dokumentu, a koje razlike su očigledna posljedica računarskih postavki, kao i razlike u broju taksativnih unosa primanja s obzirom da obračun plate koji je dostavilo preduzeće Serbaz obuhvaća širi vremenski period rada, usljed čega je i ukupan iznos primanja različit, ipak su osnovne stavke platnih listi jednake. Uočljivo je da je radnik za jednake datume primao jednake iznose plaća i naknada za ishranu za svaki mjesec. U odnosu na depozit, iz liste dostavljene od strane preduzeća uočljivo je da je isti vraćen radniku prilikom odlaska kući i to u jednakom iznosu koji je u formi manjka prikazan u parcijalnim listama koje je radnik predao službenicima SIPA-e. U ostale detalje platnih lista Sud se svakako neće upuštati s obzirom da nisu od odlučnog značaja za donošenje odluke o glavnoj stvari.

4.7. Prigovor zakonitosti i autentičnosti na dokaz O2-18.1.

Na ročištu održanom dana 22.05.2019.godine, Tužilaštvo je prigovorilo zakonitosti dokaza odbrane O.2.18.1, odnosno zakonitosti pribavljanja ovog *navodnog* izvoda iz registra, jer ne postoji niti jedan zahtjev niti podnesak o načinu na koji je isti pribavljen.

U odgovoru na ovaj prigovor, optuženi Milan Vučenović je istakao da je on lično dokumente preuzeo iz državnog registra, te da je sve uredno ovjereno kod Notarijusa. Braniteljica Halilagić je istakla da je na posljednjoj strani ovog akta navedeno kako svaki građanin može preuzeti podatke iz državnog registra, te da taj protok informacija ne ide preko Suda, u skladu sa tamošnjim procedurama.

Tužilaštvo je dodatno istaklo da je dokaz odbrane O.2.18 samo Tužilaštvo već izvelo kao svoj dokaz T.95.9, kojeg je pribavilo putem međunarodne pravne pomoći od Federalne poreske uprave Rusije, gdje je navedeno da je Milan Vučenović vlasnik samo jednog preduzeća „Zilkoms N“ i da se ne vodi kao rukovodilac niti jednog pravnog lica, a da u odnosu na dionička društva, ta porezna uprava ne raspolaže podacima da se tu vodi drugi registar. Dakle, Tužilaštvo prigovara zakonitosti i vjerodostojnosti sadržaja ovog akta koji se odnosi na registar preduzeća, jer je odbrana od iste porezne uprave iz istog jedinstvenog registra dostavila sada spisak preduzeća (koji se razlikuje od informacije koju je Tužilaštvo dobilo zvaničnim putem) ne potvrđujući na koji način je to dobiveno.

Braniteljica Halilagić je navela kako Tužilaštvo nije na ispravan način zatražilo informaciju od Registra, na šta je Tužilaštvo odgovorilo da to nije tačno, te da je Registar uputio da se za podatke o dioničkim društvima obrate drugom registru, a odbrana i Tužilaštvo su izvodili podatke o d.o.o.

Uvidom u dokaz O2-18.1, Sud je utvrdio da isti predstavlja notarski ovjerenu kopiju izvoda o registraciji na osnovu podataka iz Jedinstvenog državnog registra (JDR) za pravna lica u Moskvi, a koji izvod svjedoči o suvlasničkim udjelima optuženog Milana Vučenovića u pravnim licima registrovanim u Moskvi. Unatoč činjenici da je ovakav izvod iz registra dostavljen u kopiji i da ne sadrži pečat i potpis lica ovlaštenog za izdavanje izvoda, Sud je donio odluku o odbijanju prigovora Tužilaštva. Naime, odbrana je ispravno ukazala da iz dokaza O2-18 (kopija dokaza DT-95.9 na čiji sadržaj i autentičnost Tužilaštvo nije imalo prigovora) proizilazi regulativa koja se tiče načina dobijanja informacija o učešću fizičkih lica u djelatnosti pravnih lica. Iz ovakve regulative vidljivo je na koji način fizička lica mogu ostvariti pristup informacijama o evidenciji poreskog organa grada Moskve i to putem *'udajenog pristupa regionalncj bazi podataka'*. Dakle, očigledno je da je u skladu sa regulativom Ruske Federacije, odbrana imala mogućnost samostalnog pristupa navedenom izvodu iz registra, kao i notar. Sud naglašava da je Izvod iz registra (O2.18.1), zajedno sa prevodom na srpski jezik, dostavljen u formi notarski ovjerene kopije, sa pečatom i potpisom čija autentičnost nije osporavana od strane Tužilaštva, niti je ista na

bilo koji drugi način dovedena u sumnju. S obzirom na to da je izvjesno postojanje elektronskog sistema pomenutog registra kojem je i sam notar, kao vršilac javne službe, očigledno imao pristup, imajući u vidu da je pečatom pružio garant originalnosti dokumenta, to za ovaj Sud nije sporna autentičnost, niti zakonitost ovog dokaza. Činjenica da se sadržaj ovog izvoda razlikuje od sadržaja dokaza Tužilaštva T.95.9, ne može sama po sebi dovesti do drugačije odluke Suda u pogledu autentičnosti dokaza.

4.8. Prigovor autentičnosti i zakonitosti avio karata i pozivnica za radnike

Na ročištu održanom dana 27.03.2019.godine, Tužilaštvo je istaklo prigovor zakonitosti uloženi avio karata (uloženi na ročištu održanom 13.03.2019.g). Naime, niti jedan dokaz nije izveden na okolnost načina pribavljanja avio karata. Samim tim, Tužilaštvo je prigovorilo i na vjerodostojnost ovih dokaza. U istom kontekstu, Tužilaštvo je na ovom ročištu prigovorilo i zakonitosti i vjerodostojnosti pozivnica za radnike. Nije jasno na koji način su pozivnice pribavljene, te na istima ne postoji pečat ovjere. Očigledno se ne radi o originalu, sadržaj je na engleskom jeziku, a oznaka „godine“ je na BHS jeziku, što izaziva sumnju u njihovu vjerodostojnost. Svjedoci koji su saslušani nisu spominjali pozivnice, a kada su svjedocima odbrane pokazane nije im bilo poznato na kojem su jeziku.

U odgovoru na ovaj prigovor, braniteljica Halilagić je istakla da je optuženi Milan Vučenović službenim putem tražio da mu se izlistaju platne liste, avio karte i pozivnice, te da su to podaci iz baze podataka firme. Braniteljica je istakla da je odbrana prezentirala dopis kojim se optuženi obraćao firmi za dostavu ovih podataka, na šta Tužilaštvo odgovara da je prezentovan dopis kojim se traže platne liste, ali ne i ostali akti.

U kontekstu ovog prigovora, Tužilaštvo je na ročištu održanom 22.05.2019.godine, kao dodatni dokaz tužilaštva br. 14 uložilo e-mail zastupnika iz ureda zastupnika BiH pred Evropskim Sudom za ljudska prava u prilogu kog je dostavljena apelacija Zoletić i dr., te e-mail prevodioca Ivica Bošnjaka uz prevod ove presude Sabail Okružnog suda Azerbejdžan sa engleskog na BHS jezik. To je ista presuda koju je odbrana izvela kao svoj dokaz, s tim što je Tužilaštvo naglasilo da je predstavnik tužene na pretresu pred tim sudom izveo kao dokaz pismo firme „Serbaz“ od 07.10.2010. godine u kom pismu je navedeno da su organi kompanija „Akora Biznis“ uzeli osnivačke akte kompanije „Serbaz“, ugovor o slanju stranih radnika zaključen između tih kompanija kao i neka druga dokumenta firme „Serbaz“, da ih nisu vratili, pa da je s tim u vezi firma „Serbaz“ gubitak dokumenata objavila u novinama „Vergiler“ od 28.07.2010. godine, a što jasno upućuje na zaključak da odbrana od firme „Serbaz“ u ovom postupku nije mogla dobiti onu dokumentaciju koju je izvodila kao dokaz odbrane na glavnom pretresu.

Advokat Dragiša Jokić istakao je kako iz pisma firme „Serbaz“ od 07.10.2010. godine vidljivo je da su organi kompanije „Agora biznis Ipd“ uzeli osnivačka akta kompanije „Serbaz“ i ugovor o slanju stranih radnika zaključen između tih kompanija, kao i neka druga dokumenta i da ih nisu vratili. U vezi s tim, kompanija „Serbaz“ je objavila gubitak dokumenata, a na osnovu toga odgovarajuća služba Ministarstva za poreze Azerbjedžana dostavila je zvanične kopije tih dokumenata. Tu se tačno navode osnivački akti i navodi se da su izdate valjane kopije ovih dokumenata.

Nakon analize navedenih prigovora, Vijeće je najprije utvrdilo da dokaz O.2-15.1 predstavlja odgovor preduzeća Serbaz na molbu Milana Vučenovića za dostavu spiska radnika ovog preduzeća sa područja Balkana u periodu od 2007. do 2009.godine. Preduzeće je optuženom u prilogu ovog dopisa dostavilo kako spisak radnika, tako i „*potvrde o dobijenim zaradama (platni listovi za zaradu)*“. Tužilaštvo ispravno primjećuje da ne postoji trag u spisu da su uz pomenuti dopis preduzeća Serbaz dostavljene i avio karte i pozivnice za radnike. Međutim, prigovor Tužilaštva kako preduzeće Serbaz, sudeći po presudi u predmetu Zoletić i dr., nije moglo posjedovati pomenute dokumente, nije osnovan, s obzirom da je odbrana pravilno ukazala na činjenicu da iz pomenute sudske odluke proizilazi da je odgovarajuća služba Ministarstva za poreze Azerbjedžana dostavila zvanične kopije tih dokumenata.

Dakle, postojala je vjerovatnoća da je odbrana pomenute pozivnice za radnike i avio karte pribavila upravo od preduzeća Serbaz, međutim ova grupa dokaza svakako nije bila od značaja prilikom donošenja ove odluke, zbog čega se Sud nije dalje upuštao u ocjenu vjerodostojnosti i zakonitosti istih. Naime, sami svjedoci su opisivali da su prilikom dolaska u Azerbejdžan koristili avio prevoz, sporno je bilo pitanje da li je preduzeće u cjelosti ili djelomično finansiralo isti, ali saznanja o ovoj činjenici se svakako ne mogu crpiti iz samih avio karata. Kada je riječ o pozivnicama za radnike, ovi dokumenti također nisu bili od značaja prilikom donošenja odluke, jer nisu mogli doprinijeti razjašnjenju eventualnog postojanja elemenata bića krivičnog djela koje se optuženima stavlja na teret.

5. RELEVANTNE ODREDBE MATERIJALNOG PRAVA I ODLUKA O PRIMJENI BLAŽEG ZAKONA

U Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine (*“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, brcj: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10*), relevantne odredbe glase:

Član 250. Organizovani kriminal: "(1) Ko učini krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine kao pripadnik grupe za organizirani kriminal, ako za pojedino krivično djelo

nije propisana teža kazna, kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine. (2) Ko kao pripadnik grupe za organizirani kriminal učini krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine za koje se može izreći kazna zatvora pet godina ili teža kazna, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža kazna, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina. (3) Ko organizira ili bilo kako rukovodi grupom za organizirani kriminal koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom. (4) Ko postane pripadnik grupe za organizirani kriminal koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža kazna, kaznit će se kaznom zatvora najmanje jednu godinu. (5) Pripadnik grupe za organizirani kriminal iz stava 1. do 4. ovog člana koji otkrije tu grupu, može se osloboditi od kazne.”

Član 1. tačka 20.: "Grupa za organizirani kriminal je grupa od tri ili više lica koja postoji u izvjesnom vremenskom periodu i koja djeluje sporazumno s ciljem izvršenja jednog ili više krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora preko tri godine ili teža kazna, a radi sticanja materijalne koristi.”

Član 186. Trgovina ljudima: „(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili utjecaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi se postigla privola lica koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice, u svrhu iskorištavanja prostitucije drugog lica ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilnog rada ili usluga, ropstva ili njemu sličnog odnosa, služenja, odstranjivanja dijelova ljudskog tijela ili drugog izrabljivanja, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi dijete ili maloljetnika, radi izrabljivanja iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ko organizira ili bilo kako rukovodi grupom ljudi radi činjenja krivičnog djela iz stava (1) ili (2) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(4) Bez utjecaja je na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima okolnost da li je lice pristalo na izrabljivanje iz stava (1) ovog člana”.

Član 209. Pranje novca: „(1) Ko novac ili imovinu za koju zna da su pribavljeni učinjenjem krivičnog djela primi, zamijeni, drži, njima raspolaže, upotrijebi u privrednom ili drugom poslovanju, ili na drugi način prikrije ili pokuša prikriti, a takav je novac ili imovina veće vrijednosti ili to djelo ugrožava zajednički ekonomski prostor Bosne i Hercegovine ili ima štetne posljedice za djelatnosti ili finansiranje institucija Bosne i Hercegovine, kaznit će

se kaznom zatvora od jedne do osam godina. (2) Ako je počinitelj djela iz stave (1) ovog člana istovremeno i počinitelj ili saučesnik u krivičnom djelu kojim je pribavljen novac ili imovina iz stave (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina. (3) Ako vrijednost novca ili imovinske koristi iz stava 1. ovog člana prelazi iznos od 200.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od najmanje tri godine. (4) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz st. 1. i 2. ovog člana učinilac postupio nehatno u odnosu na okolnost da su novac ili imovinska korist pribavljeni krivičnim djelom, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. (5) Novac i imovinska korist iz st. 1. do 4. ovog člana će se oduzeti."

Radnje izvršenja krivičnih djela Organizovani kriminal i Trgovina ljudima opisanih u optužnici Tužilaštva BiH, obuhvataju period od početka 2007. godine do mjeseca septembra 2009. godine, dok radnje izvršenja krivičnog djela Pranje novca koje se stavlja na teret optuženima Boži Vučenoviću i Milanu Vučenoviću, obuhvataju period od novembra 2008.godine do decembra 2011.godine.

Prema opštim pravilima vremenskog važenja krivičnog zakona, *na učinioca krivičnog djela primjenjuje se zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela. Ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primjenit će se zakon koji je blaži za učinioca.*

Vijeće je utvrdilo da su poslije učinjenja svih krivičnih djela koja se optuženima stavljaju na teret, krivični zakoni izmjenjeni u ovom dijelu, zbog čega je u odnosu ista djela bilo nužno razmotriti pitanje primjene blažeg zakona (*lex mitior*).

Zakonodavac nije propisao pravila koja trebaju da daju odgovor na pitanje koji je zakon blaži odnosno povoljniji za učinioca u slučaju sukcesije zakona, zbog čega se primjenjuju kriteriji utvrđeni u teoriji i sudskoj praksi.

Osnovno polazište je da se pitanje izbora povoljnijeg zakona ne rješava *in abstracto*, već *in concreto*, tj. ne uopštenim upoređivanjem starog i novog ili novih zakona, već njihovim upoređivanjem u odnosu na dati, konkretni slučaj. Pri tome je potrebno utvrditi sve okolnosti koje mogu biti relevantne za navedenu ocjenu, pa shodno tome izvršiti procjenu, primjena kojeg zakona bi predstavljala istinski *povoljniji ishod za učinioca, koji zakon daje veće mogućnosti za povoljniju odluku* u konkretnom slučaju (*načelo konkretnosti*). Za siguran odgovor nije dovoljno jednostavno upoređivanje tekstova zakona na konkretni slučaj, zbog čega je potrebno utvrditi sve okolnosti koje mogu biti relevantne u izboru blažeg zakona, zakona koji je povoljniji za učinioca. Pri tome valja imati u vidu da nije bitno koji od ova dva zakona daje veće mogućnosti za povoljniju presudu, već koji od njih uistinu daje povoljniji ishod u datom slučaju, za datog učinioca.

Pri navedenom upoređivanju zakona treba imati u vidu sve odredbe koje se odnose na kažnjavanje: odredbe o kaznama, njihovom odmjeravanju odnosno ublažavanju, mjere upozorenja itd. Isto tako, potrebno je imati u vidu i to da li novi zakon neku od okolnosti predviđa kao osnov koji u konkretnom slučaju isključuje protivpravnost, krivičnu odgovornost ili kažnjivost, ili s druge strane, proširuje kažnjivost. Stoga nije isključena ni mogućnost da zakon sa težom kaznom bude za učinioca na kraju povoljniji, jer primjena nekih njegovih drugih odredbi dovodi do povoljnijeg rješenja za učinioca. S druge strane, samo postojanje mogućnosti primjene nekog krivičnopravnog instituta povoljnijeg za učinioca, samim tim ne čini novi krivični zakon blažim, već samo onda ukoliko sud nađe da takav institut treba primijeniti. Međutim, ima i mišljenja da sama mogućnost izricanja blaže sankcije čini zakon blažim, bez obzira da li je ta mogućnost realizovana.¹⁴

Upoređivanjem odredbi kojim su propisana predmetna krivična djela¹⁵, Vijeće je u odnosu na krivično djelo Organizovani kriminal utvrdilo da je način na koji je ovo djelo propisano u KZ-u BiH koji je stupio na snagu nakon vremena navodnog počinjenja krivičnog djela, tj. u izmjenama i dopunama KZ-a BiH objavljenim u Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, broj: 08/10, blaži za počinioca u odnosu na KZ BiH koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja krivičnog djela ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07).

Sud je razmatrao terminološku i suštinsku razliku kod ranije važećeg i KZ-a koji je trenutno na snazi, u pogledu definicija grupe kojoj počinilac djela iz člana 250. KZ-a pripada. Tako je ustanovljeno da prema ranijem važećem KZ-u *zločinačka organizacija* predstavlja organizovanu grupu ljudi od najmanje tri osobe, koja postoji neko vrijeme, djelujući u cilju učinjenja jednog ili više krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna, dok je novim krivičnim zakonom određeno da *grupa za organizovani kriminal* predstavlja grupu od tri ili više lica koja postoji u izvjesnom vremenskom periodu i koja djeluje sporazumno s ciljem izvršenja jednog ili više krivičnih

¹⁴ Komentari Krivičnih/kaznenih zakona u Bosni Hercegovini, Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, str. 66 i 67

¹⁵ U vrijeme izvršenja krivičnog djela, krivično djelo Organizovani kriminal iz člana 250. KZ BiH bilo je propisano u Krivičnom zakonu BiH ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07), a nakon izvršenja krivičnog djela, propisano je izmjenama i dopunama Krivičnog zakona objavljenim u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine", broj: 08/10; krivično djelo Trgovina ljudima iz člana 186. KZ BiH bilo je propisano u Krivičnom zakonu BiH ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07), a nakon izvršenja krivičnog djela, propisano je izmjenama i dopunama Krivičnog zakona objavljenim u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine", broj: 08/10 i 40/15; krivično djelo Pranje novca iz člana 209. KZ BiH bilo je propisano u Krivičnom zakonu BiH ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10), a nakon izvršenja krivičnog djela, propisano je izmjenama i dopunama Krivičnog zakona objavljenim u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine", broj: 40/15/.

djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora preko tri godine ili teža kazna, a radi sticanja materijalne koristi. Iz prethodno pomenutog jasno proizilazi da je za oglašavanje nekog lica krivim za počinjenje krivičnog djela u okviru grupe za organizovani kriminal, neophodno dokazati i 'sticanje materijalne koristi', dok ova pretpostavka ne postoji u ranijem važećem KZ-u, te lice može biti oglašeno krivim za počinjenje krivičnog djela u okviru *zločinačke organizacije* bez dokazivanja ovog elementa. Uzevši u obzir da su ostala bitna obilježja bića krivičnog djela Organizovani kriminal iz člana 250 stav 1. i po novom i po ranije važećem Krivičnom zakonu ista, Vijeće je cijeno da je kasniji zakon blaži za optužene u konkretnom slučaju. Pomenuti zaključak Vijeća potkrijepljen je i činjenicom da je u stavu 2. člana 250.KZ-a BiH povećan neophodni minimum propisane kazne zatvora za učinjeno krivično djelo sa tri na pet godina, što također predstavlja pogodnije uslove za utvrđivanje odgovornosti pripadnika grupe za organizovani kriminal.

Dakle, u pogledu krivičnog djela Organizovani kriminal, Sud je primijenio Krivični zakon BiH iz 2010.godine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 8/10), sukladno odredbi člana 4. stav 2. KZ-a BiH.

U odnosu na krivično djelo Trgovina ljudima iz člana 186. KZ BiH, Vijeće je utvrdilo da je izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH za osnovni oblik počinjenja za koji se optuženi i terete, povećan kako posebni minimum, tako i posebni maksimum kazne. Odnosno, kazna koja je za ovo djelo propisana KZ-om BiH koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja djela, bila je *od jedne do deset godina*, dok se zapriječena kazna zatvora izmjenama i dopunama KZ-a BiH preinačila na kaznu zatvora od *najmanje tri* (Sl.gl.08/10) odnosno *najmanje pet godina* (Sl.gl.40/15). Stoga je Sud u odnosu na ovo krivično djelo primijenio Krivični zakon BiH koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja djela (Sl.gl.61/04).

Kada je riječ o krivičnom djelu Pranje novca iz člana 209. Krivičnog zakona BiH, Vijeće je utvrdilo da naknadna izmjena krivičnog zakona ne može biti okarakterisana kao povoljnija po učinioce. Naime, iako je evidentno da je poslije učinjenja krivičnog djela izmjenjen krivični zakon, ocjena Vijeća je da se ne radi o suštinskim izmjenama. Tako je krivično djelo *Pranje novca* iz KZ BiH izmjenjeno u definiciji (proširena je opisna inkriminacija, te je dodan član 6.), ali ne i u sankciji. Uzimajući u obzir istaknute okolnosti, Vijeće je zaključilo da izmjena zakona ne doprinosi povoljnijem kažnjavanju, zbog čega je primjenjen zakon koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja krivičnih djela (Sl.gl.08/10).

Vijeće ističe da je u odnosu na ovo krivično djelo primijenjen zakon koji je važio u vrijeme kada su djela dovršena. Naime, prema zauzetim stavovima¹⁶, kod *složenih konstrukcijskih modela*, odnosno krivičnih djela čiji su zakonski modeli sastavljeni od više radnji ili djela, ili čije protivpravno stanje može da traje određeno vrijeme (trajna,

¹⁶ Ibid, str. 70

kolektivna ili složena krivična djela), ako je u toku izvršenja tih djela došlo do izmjene zakona, primjenjivaće se onaj zakon koji je važio u vrijeme kada je to djelo dovršeno. Pri tome nije bitno da li je novi zakon blaži ili strožiji.

6. DOKAZI I OCJENA DOKAZA

6.1. TAČKA 1 PRESUDE

Tačkom 1. predmetne optužnice, optuženima Boži Vučenoviću, Radetu Ljubičiću, Safetu Turanoviću, Rasimu Turanoviću, Zoranu Dmitroviću, Zoranu Kalajdžiću, Nedeljku Vučenoviću i Miroslavu Vučenoviću stavljeno je na teret da su počinili krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. i 3. u vezi sa krivičnim djelom trgovina ljudima iz člana 186. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH).

S obzirom da je pretpostavka postojanja krivičnog djela organizovani kriminal, počinjenje drugog krivičnog djela iz KZ-a BiH, to će Sud analizom dokaza dati obrazloženje iz kojih razloga nije našao dokazanim da su optuženi počinili krivično djelo trgovina ljudima iz člana 186. KZ BiH, čime je i formiranje i djelovanje navodne grupe za organizovani kriminal u cilju počinjenja tog djela, također ostalo nedokazano.

Bitna obilježja krivičnog djela trgovina ljudima iz člana 186. KZ BiH, a koja se u konkretnom slučaju optuženima stavljaju na teret, su: 1) vrbovanje obmanom i zloupotrebom položaja bespomoćnosti (teškog materijalnog stanja) i organizovanje prevoza do odredišta i 2) radno eksploatisanje (držanjem u položaju zavisnosti, smještanjem u neuslovne kolektivne smještaje, iskorištavanjem položaja udaljenosti od doma, nepoznavanja jezika, neposjedovanja dokumenata, egzistencijalne zavisnosti od preduzeća, vršenjem pritiska novčanim i fizičkim kažnjavanjem i ograničenjem slobode kretanja).

Sud najprije ističe da je provedenim dokazima nesporno utvrđeno da su svi optuženi koji se terete po ovoj tački optužnice, bili na neki način angažovani na radu u okviru preduzeća Serbaz. Ova činjenica je bila nesporna među strankama, izuzev optuženog Bože Vučenovića, u odnosu na koga je odbrana tvrdila da isti nije bio niti direktor niti uposlenik preduzeća Serbaz, već kooperant. Međutim, ocjenom svih provedenih dokaza, Sud je utvrdio da je optuženi Božo Vučenović imao barem djelimično nadređen položaj u okviru preduzeća Serbaz u odnosu na druge radnike i da je bio faktički involviran u rukovodstvo preduzeća, iako takvo njegovo svojstvo nije bilo formalnopravno regulisano. Naime, većina svjedoka je prilikom opisivanja uslova rada u Azerbejdžanu i identifikovanja osoba koje su doživljavali kao svoje nadređene, navela upravo Božu Vučenovića kao jednog od glavnih nadređenih lica. Tako je svjedok Nedeljko Gligorić naveo da je Božo Vučenović

bio direktor preduzeća, svjedok Milan Vilić opisao je Božu Vučenovića kao „gazdu“, svjedok Mevludin Belkić je istakao da mu nije bilo poznato ko je direktor firme Serbaz, ali je spominjan neki Božo, svjedok Elvis Kurta je također naveo da je Božo bio vlasnik preduzeća, kao i svjedok Fuad Begović. Svjedok Almir Varka je naveo: *„Božo je bio direktor, Rade je bio kao zamjenik direktora, a Lipovac Saša je bio zadužen za srještaj ljudi“*, dok je svjedok Dragan Golić naveo da prepoznaje u sudnici kao direktora Vučenović Milana, te je istakao da su poslije njega u hijerarhiji bili Božo ili Rade, nije siguran. Svjedok Ostoja Borjanović opisuje Božu Vučenovića kao lice koje je saopćilo radnicima da su prestala finansiranja od Azera, svjedok Ostoja Savić opisuje Božu Vučenovića kao osobu koja je udarila jednog radnika, svjedok Zdravko Antonić kao direktora Serbaza navodi Milana i Božu Vučenovića, svjedok Jovo Mikać ističe da je Božo Vučenović platio vize radnicima, kao i 150 dolara stan po radniku.

Sud je uzeo u obzir i navode svjedoka odbrane, kao npr. svjedoka Muje Džafića koji je istakao da je u okviru firme Serbaz bila neka proizvodnja aluminijskih profila, proizvodnja elemenata, stolarije, i da je svu tu dodatnu djelatnost vodio Božo Vučenović kao kooperant. Međutim, isti svjedok je u daljem toku svjedočenja naveo: *„Božo je bio jedan vid poslovođe, kretao se u toku radnog vremena, obilazio radnike, gledao da li se posao radi kvalitetno.“* Potom je istakao da mu nije poznato ko je bio direktor firme za koju je radio, niti ko je bio vlasnik iste, nije se interesovao za to. Svjedok Jasminko Kozić je naveo da je odlazak na rad dogovorio tako što je Božu nazvao telefonom, pitao ima li posla za njega, što je Božo potvrdio. Na pitanje braniteljice Vučinić upućeno svjedoku Željku Lukiću šta je Božo Vučenović radio u Azerbejdžanu u firmi Serbaz, svjedok ističe da je Božo bio tehničko lice kojem su se obraćali, većina ih nije znala ruski jezik i njemu su se obraćali za bilo koji problem. On je obavljao određenu komercijalu, tehničke poslove, kontrolisao njih kao radnike, dok je direktor firme bio Azerbejdžanac, Babek R., navodi svjedok.

Iz navedenih iskaza svjedoka Tužilaštva i odbrane, uočljivo je najprije da radnici uglavnom nisu znali precizno ko je u preduzeću Serbaz imao kakvu formalnu ulogu, niti su se mnogo interesovali za to, međutim, jasno je da su svi saglasni s tim da je Božo Vučenović bio nadređeno lice koje je ili rješavalo ili produkovalo probleme u organizaciji posla. Stoga Sud nalazi dokazanim da je optuženi Božo Vučenović nastupao u svojstvu faktičkog rukovodioca barem u odnosu na određeni sektor ili dio radnika u okviru preduzeća Serbaz. Ova činjenica ne poništava njegovo svojstvo kooperanta preduzeća, a na koje će se Sud osvrnuti u nastavku presude.

Prvi element krivičnog djela Trgovina ljudima koji Tužilaštvo stavlja na teret optuženima je vrbovanje radnika. Pri tome, Tužilaštvo optužnicom navodi da su optuženi **iskorištavajući** status nezaposlenosti i teške materijalne situacije, te **lažnim prikazivanjem činjenica**, kod državljana Bosne i Hercegovine, R. Srbije i R. Makedonije,

stvarali pogrešnu predstavu o okolnostima boravka i rada u R. Azerbejdžan, obećavši im dobre zarade, odlične uslove smještaja i rada, dobru ishranu na gradilištima, organizovanje prevoza i naknadu troškova za vize, plaćene troškove ishrane tokom neradnih dana, zdravstveno osiguranje i regulisan rad i boravak u R. Azerbejdžan, vrbujući na takve načine lica za odlazak na rad u navedenu državu.

Analizom svih provedenih dokaza, kako Tužilaštva, tako i odbrane, Sud nije mogao van razumne sumnje zaključiti da su optuženi preduzeli radnju vrbovanja opisanu u dispozitivu optužnice. Kada je riječ o **obmani**, iz provedenih dokaza se nije dalo zaključiti da su optuženi lažno prikazivali činjenice koje se tiču radnih uslova u preduzeću Serbez. Iskazi svih svjedoka saglasno govore o tome da je radnicima rečeno za koje preduzeće će raditi, gdje će se odvijati rad, koju vrstu rada će obavljati, kako će se organizovati prevoz do Azerbejdžana i nazad, ko će snositi troškove prevoza, pri čemu im je nagoviještena i okvirna satnica od 5 do 7 dolara uz mogućnost povećanja. Radnici su uglavnom potvrdili da su navedena obećanja i ispunjena, uz rijetke izuzetke koji su spomenuli pretjeran prekovremeni rad (24-36 sati), odnosno uz izuzetak plaćanja u 2009.godini koje je kasnilo, te umanjenja plata na ime depozita i novčanih kazni. Neki od svjedoka koji su spominjali pretjeran prekovremeni rad su Almir Varka, Mile Vukadin, Dragan Golić, Dragan Gajić, Ostoja Borijanović i Zdravko Antonić.

Svjedok Almir Varka je prilikom direktnog ispitivanja naveo da je jedne prilike radio 12 sati, a da je čuo da su neki radnici radili i po 36 sati, međutim na pitanje odbrane da li je svjedok bio prisiljavan na rad ili mu je neko prijeto, isti je to negirao. Svjedok Mile Vukadin je izjavio da je radio prekovremeno, jednom je radio 24 sata, a prilikom unakrsnog ispitivanja od strane odbrane, naveo je da ga niko nije prisiljavao na rad. Svjedok Dragan Golić je naveo da se radilo prekovremeno, te da je jednom radio i 24 sata, na zahtjev Nenada Tatića, što nije mogao odbiti. Prilikom unakrsnog ispitivanja, ovaj svjedok ističe da je prekovremeni rad bio plaćen jednako kao redovni, a što je saglasno sa iskazima ostalih svjedoka. Svjedok Dragan Gajić naveo je da se nekada radilo i po 24 h, "*a bilo je ,judi kcji su ostajali i po 3 dana*", međutim ovakav navod je paušalan, s obzirom da takvi radnici koji su navodno radili po 3 dana nisu imenovani, zbog čega Sud, imajući u vidu i faktičku nemogućnost ovakvo dugog kontinuiteta rada, kao i činjenicu da je ovakav iskaz protivan iskazima ostalih radnika, nije mogao prihvatiti iskaz svjedoka u ovom dijelu. I ovaj svjedok je naveo da je za prekovremeni rad bio plaćen jednako kao za redovni rad. Svjedok Ostoja Borijanović je naveo da je radio prekovremeno, i do 24 sata, a da prekovremeni rad nije nikada odbio, jer mu je bilo u interesu da što više zaradi. Svjedok Zdravko Antonić je prilikom direktnog ispitivanja naveo da je radio prekovremeno i do 24 sata, ističući da prekovremeno rad *nije plaćen više od redovnog rada*, te da takav rad nije mogao odbiti. Međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja svjedok navodi da *misli* kako nije mogao odbiti prekovremeni rad. Dakle, očigledno je da nije ni pokušavao odbiti takav rad, te da je, kako su to i ostali svjedoci naveli, bio motivisan zaradom.

S druge strane, svjedok Tužilaštva Zoran Valjan (čiji iskaz je pročitao), naveo je da je radio po 11 sati dnevno, svjedok Tužilaštva Kenan Hodžić naveo je da prvih mjesec dana radio 14 sati dnevno, a ostalih 5 mjeseci po 12 sati, svjedok Tužilaštva Joviša Pejičić naveo je da je prilikom odlaska na rad bio upoznat s tim da će radno vrijeme biti 10-12 sati dnevno, a da je u praksi ono iznosilo 10-15 sati dnevno, svjedok Nikola Savić (čiji iskaz je pročitao) naveo je da je bio upoznat s tim da će radno vrijeme iznositi 12 sati, te je isto u praksi i trajalo toliko, dok bi u slučaju betoniranja *“morali raditi toliko dugo dok se posao ne bi završio”*, svjedok Tužilaštva Amir Julardžija naveo je da nije radio prekovremeno niti nedjeljom.

Svjedoci odbrane Nermin Bošnjak, Branislav Tomić, Besim Saiti, naveli su da je radno vrijeme trajalo 12 sati, sa dobrovoljnim i plaćenim prekovremenim radom, i sa slobodnom nedjeljom.

Dakle, očigledno je da je u okviru preduzeća Serbaz postojala praksa prekovremenog rada, te je moguće da je bilo situacija kada je takav rad trajao i 24 sata, međutim Sud nije mogao zaključiti da je takav rad bio pravilo, niti je mogao zaključiti su radnici bili prisiljavani na takav prekovremeni rad, već se posmatrajući sve dokaze u cjelini, nameće zaključak da su radnici nastojali prekovremenim radom dostići veću zaradu i unapređenja, jer je isti bio plaćen. Ovo potvrđuju odgovori svjedoka Tužilaštva na unakrsna pitanja odbrane da li su bili prisiljavani na rad i da li im je neko prijetio. Radnici su očigledno bili nezadovoljni činjenicom da za prekovremeni rad nisu bili plaćeni više nego za redovni rad, međutim takva činjenica ne utiče na položaj optuženih u krivičnom postupku koji se vodi za krivično djelo Trgovina ljudima. Dakle, činjenica da je postojala praksa prekovremenog rada, koji je bio dobrovoljan i plaćen, ne može predstavljati obmanu u pogledu predstavljanja radnih uslova.

U odnosu na **radne dozvole** u Azerbejdžanu, iz iskaza svjedoka Sud je zaključio da isti nisu bili prevareni vezano ni za ovaj segment radnopravnog statusa. Naime, radnicima očigledno nije ni bila bitna formalna strana administrativnog uređenja njihovog statusa u Azerbejdžanu, što se da zaključiti po njihovom indiferentnom odnosu prema ovom pitanju ispoljenom i tokom svjedočenja, pa tako je npr. svjedok Mile Vukadin prilikom direktnog ispitivanja istakao da mu Miroslav Vučenović prilikom dogovaranja oko odlaska u Azerbejdžan nije rekao ništa u vezi regulisanja boravka, radnih dozvola i viza, a da on nije postavljao neka posebna pitanja, jer ga je zanimalo samo da *“ode i zaradi”*. Pri tome je Sud cijenio i iskaze svjedoka koji su ustvrdili da im je bila obećana radna dozvola, kao npr. svjedok Mevludin Belkić, međutim isti ovaj svjedok je, saglasno iskazima ostalih svjedoka, na pitanje odbrane da li je on ili bilo ko drugi morao dokazivati ikome zakonitost svog boravka u Azerbejdžanu, odgovorio negativno. Dakle, jasno je da radnici nisu bili obmanjeni u ovom pogledu, s obzirom da bi bilo kakva obmana u kontekstu trgovine ljudima morala biti motivisana izrabljivanjem, što bi u konkretnom značilo da bi poslodavci

morali uskraćivati radne dozvole radnicima s ciljem zastrašivanja i uspostave kontrole. Iz iskaza svjedoka kao ni iz materijalnih dokaza uložениh u spis ovog predmeta, ne proizilazi da je bilo ko od nadređenih u preduzeću Serbaz radnicima prijetio stavljanjem u izgled deportacije ili prijave nadležnim organima R.Azerbejdžana, niti proizilazi da su radnici na bilo koji način strahovali od progona nadležnih organa, niti se takav progon ikada desio. U tom smislu je npr. Svjedok Tužilaštva Seudin Zoletić naveo da nikada policiji nije morao dokazivati zakonitost svog boravka u Azerbejdžanu. Stoga se Sud nije dalje upuštao u ispitivanje postojanja radnih dozvola, s obzirom da dokazi nisu ukazali da bi eventualni propust u obezbjeđivanju istih bio motivisan izrabljivanjem radnika i da bi rezultirao uspostavom kontrole nad istima, a što će detaljnije biti pojašnjeno u nastavku.

Tužilaštvo nije dokazalo ni to da su radnici bili obmanjeni u vezi **plaća**. Naime, većina svjedoka Tužilaštva je išla na rad u preduzeće Serbaz tokom 2009.godine, kada su i nastupili problemi u vezi finansiranja preduzeća, zbog čega je jasno da su plaće kasnile. Međutim, nijedan radnik nije naveo da nikako nije bio isplaćen za svoj rad, naprotiv, plate koje su dobili po okončanju rada većinom ukazuju na nezanemarljivu lukrativnu dimenziju rada. Jedini problem u vezi isplata tokom 2009.godine je bilo njihovo **kašnjenje**, ali sami svjedoci tvrde da su na kraju bili isplaćeni, i to uglavnom od strane Azerbejdžanaca, što dodatno ukazuje na to da optuženi Božo Vučenović nije mogao uticati na tok niti visinu isplate plaća. Drugi razlog problematiziranja isplata su bili **odbici na ime depozita, troškova agencije i novčanog kažnjavanja**.

Svjedocima su uglavnom bile obećane satnice u rasponu od 5 do 7 dolara, što proizilazi između ostalih, i iz iskaza svjedoka Tužilaštva Slaviše Ristića, Nedeljka Gligorića, Milana Vilića, Milana Vujnovića, Mevludina Belkića, Fuada Begovića, Amir Julardžija, Almir Varka, Mile Vukadin, Igor Bajić, Miroslav Radonjić, Marka Tamindžije, Zdravka Antonića.

Da su radnici dobili zarađene plaće, proizilazi ne samo iz iskaza svjedoka odbrane, već i iz iskaza svjedoka Tužilaštva. Tako je npr. svjedok Tužilaštva Dragan Gajić naveo da je za 2 boravka u Azerbejdžanu (po 6 mjeseci) dobio oko 20.000 dolara. Nadalje, svjedok Ostoja Borijanović, koji se u pogledu uslova rada u Azerbejdžanu izrazio koristeći termin "robijaški" uslovi, ističući da nije dobio nijednu platu, prilikom unakrsnog ispitivanja ipak je naveo da je na kraju dobio ukupno 10.700,00 dolara. Svjedok Tužilaštva Milan Vilić je naveo da se smatra oštećenim za iznos plate od 1.800 dolara, a da su mu tu posljednju isplatu izvršili Azerbejdžanci koji su preuzeli firmu i koji mu nisu isplatili sukladno zarađenim satnicama. Ovaj svjedok je odlazio na rad 2 puta, te je problem sa isplatom istakao samo u odnosu na drugi odlazak u Azerbejdžan, kada su ga obračunali i isplatili Azerbejdžanci, kako i sam ističe.

Svjedok Tužilaštva Milan Vujnović je također išao na rad u Azerbejdžan tokom 2009.godine, te je naveo da se smatra oštećenim za iznos od preko 4.000 dolara.

Međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja, isti najprije utvrđuje da je pogrešno obračunao razliku u isplati, a potom priznaje kako su tu posljednju isplatu izvršili Azerbejdžanci, a da Božo Vučenović tada više nije bio u preduzeću. Svjedok Tužilaštva Mevludin Belkić naveo je da je obećana satnica bila 5 dolara, te da mu je toliko i isplaćivano, svaki prekovremeni sat je bio isplaćen.

Svjedok Tužilaštva Elvis Kurta je naveo da mu je prije odlaska u Azerbjedžan obećana satnica od 7 do 12-13 dolara, međutim za razliku od većine ostalih radnika, ovom svjedoku je takva obećanja davao izvjesni Adis iz Živinica, a ne neko od optuženih lično, dok su drugi radnici koji su informacije dobijali direktno od optuženog Miroslava Vučenovića i Rasima Turanovića uglavnom navodili da im je obećavana realna satnica, kakva se i provodila u praksi. Ista situacija se javlja i na strani svjedoka Almira Varke, koji je od strane uposlenika u agenciji u Živinicama saznao da je početna satnica 7 dolara. Sud je uzeo u obzir i iskaz svjedoka Gavre Bijelovića koji je naveo da mu je Miroslav Vučenović obećao satnicu od 8 dolara, a da je bio isplaćen po satnici od 5 dolara. Međutim ovakvi izuzeci su rijetki, isplaćena satnica se uglavnom podudarala sa obećanom, a čak i tamo gdje nije bilo tako, Sud nije mogao utvrditi namjeru optuženih da obmanu radnike, s obzirom da su temeljna obećanja u vezi osnovnih uslova rada, boravka u Azerbejdžanu i povratka u BiH ispunjena, i to u granicama mogućnosti optuženih, pri čemu Sud ima u vidu finansijske poteškoće preduzeća Serbaz koje su nastupile 2009.godine.

Svjedok Tužilaštva Fuad Begović naveo je da mu je bila obećana satnica od početnih 5 dolara, a da mu je bila isplaćivana satnica od najprije 5, a potom 6 dolara, dakle, isplata je odgovarala datim obećanjima. Pored toga, važno je napomenuti da je ovaj svjedok odlazio u Azerbjedžan u 2 navrata, 2008. i 2009.g., te je istakao da je isplata 1.put bila uredna, kada su ga uredno isplaćivali optuženi Božo Vučenović i Rade Ljubičić, a da su se problem javili tokom 2009.godine, kada su ga isplatili Azerbejdžanci i kada uopće nije primio platu sve do polaska kući.

Svjedok Tužilaštva Amir Julardžija istakao je da je za posao u Azerbejdžanu saznao preko optuženog Rasima Turanovića, te mu je rečeno da je satnica 5 dolara za obične radnike, a da je veća za majstore. Iako je i ovaj svjedok imao određena potraživanja na ime umanjениh plaća, naveo je da su u posljednjem periodu preduzeće Serbaz preuzeli Azerbejdžanci.

Svjedok Tužilaštva Mile Vukadin naveo je da je za rad u Azerbejdžanu saznao preko prijatelja, koji ga je odveo do Miroslava Vučenovića. Obećana satnica je bila od 5 do 8 dolara, a svjedoku je isplaćivana satnica od 5 dolara. Bio je nezadovoljan jer je očekivao satnicu od 7 do 8 dolara. Iz iskaza ovog svjedoka uočljivo je da je isti bio isplaćivan u skladu sa obećanom satnicom, ali njegova subjektivna očekivanja su bila veća.

Svjedok Tužilaštva Igor Bajić naveo je da mu je Miroslav Vučenović obećao satnicu od 5 do 7 dolara, a da mu je isplaćeno 5 dolara, što opet ukazuje na isplatu u okviru obećane satnice.

Svjedok Tužilaštva Miroslav Radonjić naveo je kako je u 2 navrata odlazio na rad u preduzeće Serbaz, tokom 2007.godine i 2009.godine. Obećana satnica mu je bila 6-8 dolara. Prvi put je zaradio oko 9 hiljada dolara, sve mu je isplaćeno, samo su mu odbili 250 dolara za troškove agencije, drugi put ne zna koliko mu je isplaćeno, ali su mu odbijeni troškovi 250 dolara i 1000 dolara „štrafova“.

Svjedok Tužilaštva Marko Tamindžija istakao je da je od prijatelja koji su već bili u Azerbejdžanu saznao za rad u Serbaz, pa je preko njih došao do Miroslava Vučenovića. Obećana mu je satnica od minimalnih 5 dolara, a svjedok tvrdi da niko od radnika nije dobio više. Prema toj satnici, svjedok je trebao zaraditi 3.000 dolara, a na samom odlasku je primio iznos od 2.551 dolara. Svjedoku je poznato da je krajem avgusta mjeseca vlada Azerbejdžana preuzela poslove koje je započeo Serbaz, te navodi da je jedne prilike Zoran Kalajdžić na gradilištu Expo pojasnio da vlada Azerbejdžana nije platila novac za plate i da će to biti regulisano za par dana. Dakle, ovaj svjedok je radio za preduzeće Serbaz od 14.08.2009. do sredine novembra iste godine, prema vlastitoj izjavi, te i iz njegovog iskaza proizilazi da su tokom 2009.godine nastupile finansijske potreškoće u preduzeću.

Svjedok Tužilaštva Zdravko Antonić istakao je da je saznao za rad u preduzeću Serbaz nakon čega je sa Safetom Turanovićem dogovorio uslove rada, kada mu je obećana satnica od 4 dolara i više. Na rad u preduzeće Serbaz je odlazio 2 puta, prvi put je otišao 24.04.2008.g., ostao 6 mjeseci, a drugi put je otišao nakon dva mjeseca, i to na period od 6 do 7 mjeseci. Prvi put je svjedok dobijao platne liste i sve mu je plaćeno. Tada je za 6 mjeseci dobio 8.864,00 dolara. Međutim drugi put je svjedok primio oko 7.000 dolara.

Svjedoci Ognjen Cvišić i Joviša Pejičić saznali su za rad u preduzeću Serbaz od poznanika, nakon čega su kontaktirali optuženog Miroslava Vučenovića raspitujući se o uslovima rada u Azerbajdžanu, kada im je rečeno da je satnica od 5 do 8 dolara. Svjedok Tužilaštva Nikola Barudžija, koji je radio u preduzeću Serbaz od jula 2009 do 5-og ili 6-og novembra 2009.g., je opisao da je za rad u Azerbejdžanu saznao na istovjetan način kao i prethodno navedeni svjedoci, te je u pogledu stvarne isplate ostao kod tvrdnje da je samo jednom dobio 100 dolara, a kada je krenuo iz Azerbejdžana dobio je negdje oko 3600-3700 dolara. Prilikom davanja iskaza u SIPA-i je rekao da je dobio 3400 dolara, a u upitniku koji mu je predložen naveo je da nije dobio ništa. Dakle, svjedok je bio nesiguran u svom iskazu, te je očigledno da je na kraju bio isplaćen za obavljeni rad. Svjedok Tužilaštva, Kuruzović Miodrag, koji je bio angažovan na radu u preduzeću Serbaz, saznao je za ovu mogućnost preko komšije koji ga je povezo sa optuženim Miroslavom

Vučenovićem. Radio je tamo u 2 navrata, od 13.02.2008.g. do novembra te godine, a drugi put se odmah nakon mjesec dana vratio nazad, dakle u decembru je već bio u Azerbejdžanu. Za vrijeme prvog perioda rada u Azerbejdžanu svjedok je redovno primao platu, u drugom periodu rada isplaćivan je redovno do maja 2009.g., *od maja mjeseca nije bilo plate*. Svjedok Tužilaštva Jovo Mikać je 3 puta odlazio na rad u preduzeće Serbaz, za koje je saznala njegova majka, pa su tražili broj Miroslava Vučenovića kako bi zamolili da ide tamo. Problemi su nastali za vrijeme trećeg boravka u Azerbejdžanu, ne sjeća se kad je to tačno bilo, možda 2008.g. Ovaj svjedok navodi da ne poznaje nikoga ko je htio da se vrati u BiH, a da mu to nije bilo dozvoljeno.

Svjedok Tužilaštva Tomica Krejić naveo je da se obratio Miroslavu Vučenoviću za odlazak na rad u preduzeće Serbaz, te da smatra da je ukupan dug preduzeća prema njemu 2300 dolara. Nakon što je saslušan od službenika SIPA-e, 28.04.2013. godine pisao je izjavu za potrebe vođenja postupka u Azerbejdžanu, gdje je naveo da mu firma duguje 3700 dolara, a svjedok kaže da se ne sjeća da je to izjavio, tvrdeći prilikom saslušanja na glavnom pretresu da je dug 2300 dolara. Također tvrdi da nije novčano kažnjavao, te tvrdi da u izjavi koju je dao za potrebe vođenja postupka u Azerbejdžanu nije rekao da je kažnjen sa 500 dolara. U slučaju da se neko htio ranije vratiti od zarade bi mu se odbilo 1800 dolara, tako je svjedok čuo, ali mu nije poznato da se to nekome desilo. Iz navedenog proizilazi da je svjedok bio nesiguran kako u vezi visine potraživanja koje ima prema preduzeću Serbaz, tako i u vezi odbitaka na ime ranijeg povratka iz Azerbejdžana, s obzirom da nije mogao imenovati nijednog radnika koji se našao u takvoj situaciji.

Svjedok Tužilaštva Gojko Marić naveo je da je jednom kažnjen od strane „bijelog šljema“ sa 500 dolara, te ne zna da li mu je to odbijeno od plate. Ako se neko vratio kući nakon tri mjeseca, svjedok kaže da nije uopšte dobijao platu jer su se plaćali troškovi puta, **ali ne može se sjetiti kome se to desilo**. Ovaj svjedok također nije bio uvjerljiv u ovom dijelu iskaza, s obzirom da ne zna da li je navodno deklarirana novčana kazna i realizovana niti zna da se ikome desilo da se vratio kući bez plate, iako je najprije ustvrdio da su se dešavale takve situacije.

Dakle, određeni svjedoci su bili nesigurni u pogledu navođenja stvarnog iznosa plate koji su primili, međutim Sud je uvažio navode svjedoka Tužilaštva kojima se tvrdilo da su bili uskraćeni u jednom dijelu plata tokom 2009.godine na ime umanjenja satnice, kao i dijela plata u periodu od 2007. do 2009.godine na ime novčanih kazni ili eventualnih drugih odbitaka poput depozita ili troškova agencije, jednako uvažavajući i navode svjedoka koji se tiču kašnjenja plata u 2009.godini. U odnosu na naknade za ishranu nedjeljom, koja je bila neradni dan, većina svjedoka je isticala da su primali takve naknade u iznosu od po 50 dolara, barem u period rada prije 2009.godine. Sud je cijenio i iskaze svjedoka Tužilaštva koji su negirali da su primali takve naknade, međutim, ista činjenica,

posmatrana u kontekstu predmetnog djela, a s obzirom na visinu takvih naknada, nema odlučujući značaj, zbog čega se Sud istom nije detaljnije bavio.

Naime, iz dokaza DT-88.2 koji predstavlja Odgovor Ministarstva omladine i sporta RA prokuratoru Distrikta Nasimi, grad Baku, od 18.01.2012.g., prozilazi da je Ministarstvo sa firmom Serbaz Ltd., zaključilo više ugovora o građevinskim radovima, među kojima se navode gradilišta Heydar Aliyev, restauracija Marriage palače i rekonstrukcija sporsko-olimpijskog centra „Kur“ (Mingečaur). U prilogu su dostavljene notarski ovjerene kopije pregleda novčanih iznosa isplaćenih preduzeću Serbaz Ltd. Iz ovog dokaza je uočljivo da je preduzeće Serbaz Ltd. zaista primalo sukcesivne uplate novčanih sredstava od strane Ministarstva omladine i sporta R.Azerbejdžan, međutim tokom 2009.godine dinamika takvih uplata je osjetno oslabila. Tako je u pregledu uplata evidentirano da je dinamika uplata Ministarstva za restauraciju Palače za vjenčanja Marriage Palace bila sljedeća: August 2007., maj 2008., juni 2008., august 2008., septembar 2008., decembar 2008., juni 2009., juli 2009., august 2011. (očigledna greška u oznaci godine, s obzirom da se zbir uplata u ovom podioku odnosi na 2009.godinu), novembar 2009., oktobar 2010. Dinamika uplata za Olimpijsko-sportski centar „Kur“ u Mingečauru bila je sljedeća: Oktobar 2007.godine, ponovno Oktobar 2007.godine, Decembar 2007.godine, April 2008.godine, Maj 2008.godine, Juni 2008.godine, Septembar 2008.godine, Novembar 2008.godine, Decembar 2008.godine, Juni 2009.godine, Novembar 2009.godine, Mart 2010.godine i August 2010.godine. Iz prikazanog stanja uplata jasno je uočljivo da period od decembar 2008.godine do juna 2009.godine nije bio pokriven uplatama finansijera – Ministarstva omladine i sporta R:Azerbejdžan, te da su i uplate koje su uslijedile nakon juna 2009.godine bile rijetke, sa velikim međusobnim razmacima. Stoga se argument odbrane kojim su se isticali problemi u vezi finansiranja preduzeća Serbaz u spornom periodu tokom 2009.godine, podudara sa uloženom materijalnom dokumentacijom koja svjedoči o finansiranju radova preduzeća Serbaz u R.Azerbejdžanu. Pored toga, svi svjedoci su saglasno navodili kako su znali da su tokom 2009.godine nastupili problemi u preduzeću, o kojim problemima su neki bili više, a neki manje informisani, međutim očigledno je da je postojala i svijest radnika o tome da uzrok reduciranih isplata plaća i drugih naknada radnicima, leži u finansijeru preduzeća.

Kada je riječ o odbicima od plata na ime novčanog kažnjavanja, depozita i troškova agencije, Sud je utvrdio da su takvi odbici zaista postojali u određenom dijelu. Naime, nekolicina svjedoka – radnika izjavila je da su ili oni sami bili novčano kažnjavani ili da im je poznato da su drugi radnici bili kažnjavani na taj način. Pored toga, Sud je kako iz platnih lista radnika, tako i iz iskaza ovih svjedoka, zaključio da su isti polagali određeni depozit u iznosu od 200 dolara, međutim, među stranama u postupku je bilo sporno da li je takav depozit i vraćan radnicima prilikom povratka kući. Slična situacija je bila i u vezi određenih troškova agencije. Tako je npr. svjedok Tužilaštva Elvis Kurta naveo da mu je odbijeno 200 dolara od plate na ime depozita, a koji depozit mu nikada nije vraćen. S

druge strane, svjedok odbrane Dragan Šiljak u odnosu na depozit naveo je da je isti bio vrsta štednje, s obzirom da se znalo desiti kod dosta radnika da sav novac potroše za vrijeme dok su u Azerbejdžanu i da nemaju ništa kada krenu kući. Međutim, svjedok tvrdi da su depoziti uredno bili vraćani prilikom povratka, kao i da isti nisu bili prinudni, odnosno nije se radilo o prinudnoj štednji, iako je praksa bila da se ostavlja depozit. Depozit se nakon polaganja, mogao uzimati nazad u bilo kom trenutku, te svjedok poznaje osobe koje su koristile to pravo, kao npr. Marić Milorada. Oba vještaka finansijske struke, Šerif Isović i Nedeljka Bilić, također su utvrdili, shodno platnim listama i ostaloj dokumentaciji iz spisa, da je radnicima zaista odbijano po 200 dolara na ime depozita, međutim kako to vještak Bilić ističe, nije bilo moguće utvrditi da li su isti depoziti zaista vraćani radnicima, a koje mišljenje je Sud uvažio. Iskazi svjedoka u ovom pogledu se mimoilaze, stoga Sud nije mogao utvrditi da li su depoziti zaista vraćani radnicima ili pak pojedinim radnicima jesu vraćani, dok je kod drugih takva uplata izostala usljed oskudijevanja u finansijama.

Bez obzira na to da li su takvi troškovi naposljetku bili vraćani radnicima, Sud nije mogao zaključiti da je priroda niti visina takvih odbitaka cjelokupan status i položaj radnika u Azerbejdžanu mogla učiniti bespomoćnim i njihov rad obilježiti eksploatatorskom karakteristikom.

Kada je riječ o odbicima na ime novčanih kazni, Sud će kao primjer navesti to da je svjedok Tužilaštva Mile Vukadin čuo da je bilo novčano kažnjavanje, ali da on sam nije kažnjavao, svjedok Seudin Zoletić je naveo da nije nikada novčano kažnjen niti je prisustvovao takvom kažnjavanju bilo kojeg drugog radnika, svjedok Miroslav Radonjić naveo je da je „*štrafovanje*“ (novčano kažnjavanje) uvedeno tek kada je drugi put otišao u Azerbejdžan, 2009.godine, i tada je 2 puta kažnjen zbog konzumiranja alkohola. Iz iskaza svjedoka Marka Tamindžije uočljivo je da je isti za vrijeme rada u Azerbejdžanu kažnjen dva puta, jednom navodno zbog nepospremljenog kreveta, a drugi put kada nije prošao alkotest. Međutim, iz iskaza ovog svjedoka vidljivo je da je isti po dolasku u Azerbejdžan upoznat sa novčanim kažnjavanjem, rečeno mu je da se kažnjava zbog zastoja u radu, a Miroslav Vučenović mu je na početku naglasio da se alkohol ne smije konzumirati, što je također čuo i od poznanika koji su se vratili iz Azerbejdžana i od kojih je saznao za posao. Također, iz iskaza svjedoka Tužilaštva Ostoje Borijanovića uočljivo je da su radnici prije odlaska u Azerbejdžan bili upoznavani sa uslovima rada, kao i sa zabranom konzumiranja alkohola, što je naveo i svjedok Tužilaštva Ognjen Cvišić, o čemu su, među ostalima, svjedočili i svjedoci Zoran Vajan i Nikola Savić, koji su istakli da su radnici prije odlaska u Azerbejdžan popunjavali upitnik koji je između ostalog, sadržavao pitanja o tome da li radnici konzumiraju alkohol, drogu i sl.

Radnici su dakle bili unaprijed obaviješteni o uslovima rada i o povredama radne discipline, te su znali ili pretpostavljali, kakve sankcije povlači kršenje tih pravila. Naime,

očigledno je da su umanjenja plata na ime novčanih kazni imala za cilj disciplinovanje radnika koji su angažovani na rizičnim poslovima građevine u kojima je trezvenost i odgovornost u radu iznimno važna po sigurnost samog radnika, ali i po opću sigurnost gradilišta i budućih korisnika objekata u nastajanju, naročito imajući u vidu i internacionalnu dimenziju rada koja je nalagala naročit oprez kada je riječ o eventualnim neredima uzorkovanim ponašanjima radnika, zbog zakonske regulative R.Azerbjedžana i primjene međunarodnog prava. Stoga Sud iz provedenih dokaza nije mogao zaključiti da su odbici od plata radnika imali za cilj njihovo izrabljivanje ili dovođenje u bespomoćan položaj, već se naprotiv, jasno nazire intencija poslodavca da uspostavi i održi dosljednu radnu disciplinu i sigurnost na radu. O opravdanosti novčanih odbitaka zbog takvih kršenja radne discipline, dalo bi se eventualno raspravljati u nekom drugom postupku koji bi za pravni okvir imao radnopravno zakonodavstvo. Međutim, u krivičnom postupku koji se vodi zbog krivičnog djela trgovine ljudima, ovakvi novčani odbici, načinjeni u opisanim okolnostima u kojima su radnici bili plaćeni za obavljeni rad i imali slobodu odlučivanja o nastavku svog radnog angažmana, ne ukazuju na umišljaj optuženih da izrabljuju radnike, a bez kojeg umišljaja nema ovog krivičnog djela.

Vezano za navodnu obmanu radnika u vezi **uslova boravka i regulacije rada i boravka, kao i slobode kretanja**, Sud nije našao dokazanim ni ovaj aspekt krivičnog djela. Radnici su saglasno istakli da su predavali svoje pasoše Saši Lipovcu prilikom dolaska u Azerbejdžan, međutim kada bi im putne isprave zatrebale, dobijali su ih na korištenje. Potreba za pasošima se javljala samo iz razloga slanja novca porodici, te preduzeće nije uskraćivalo putne isprave. Za potrebe kretanja po gradu, radnici su dobijali azerbejdžanske lične karte u svrhu dokazivanja identiteta, te niko nije imao problema sa nadležnim organima zbog svog boravka i kretanja u Azerbejdžanu. U tom smislu, svjedok Tužilaštva Dragan Golić je naveo da su pasoše dobijali kada su htjeli poslati novac kući, a pasoše nisu smjeli držati kod sebe, dok je prilikom unakrsnog ispitivanja istakao da su dobili vizu, ne zna na koliko i da li je produžavana, dobili su azerbejdžanske lične karte, pominjao je da su jednom prilikom slavili Novu godinu u gradu, gdje je „ispala tuča“. Iz iskaza svjedoka Tužilaštva Mileta Vukadina proizilazi da svjedok nije imao problema u Azerbejdžanu zbog boravka, *niko ga nije kontrolisao, izlazio je u grad bez papira*. Svjedok Tužilaštva, Dragan Gajić, opisivao je kako je zadobio opekotine u Azerbejdžanu dok je bio na moru, što dodatno slabi tezu Tužilaštva da su radnici bili uskraćeni za slobodu kretanja. Svjedok Tužilaštva, Ostoja Borijanović, naveo je da su pasoši stajali u ofisu zbog njihove bezbjednosti. Svjedoku nije trebao pasoš, a pretpostavlja da ne bi imao problem da ga dobije u posjed da mu je isti zatrebao. Svjedok Tužilaštva Mevludin Belkić je naveo da kada je tražio pasoš da izađe da kupi sendvič i da pošalje novac kući, nije ga dobio do polaska kući. Iz preduzeća su mu rekli da je pasoš zadržan zbog viziranja. Slično je izjavio i svjedok Seudin Zoletić, koji nije dobio pasoš na zahtjev, a koji mu je bio potreban za podizanje novca. S obzirom da je većina ostalih svjedoka navela da nije imala problem

sa dobijanjem pasoša po potrebi, očigledno je da uskraćivanje zatraženog pasoša nije bilo pravilo, te Sud daje mogućnost da je svjedok Belkić zaista tražio pasoš u trenutku kada je isti bio u određenoj proceduri organa uprave, dok je kod svjedoka Zoletića potrebno uzeti u obzir da je bio u Azerbejdžanu u periodu od polovine augusta do polovine novembra 2009.godine, kada je preduzeće bilo u krizi, što može biti objašnjenje i za situaciju kojoj je isti bio izložen. Svjedok Tužilaštva Amir Julardžija naveo je da se pasoši nisu mogli uzeti kada se htjelo i nije se moglo ranije vratiti kući od unaprijed dogovorenog vremena, međutim prilikom unakrsnog ispitivanja tvrdi da on sam nije ni tražio pasoš niti je tražio odobrenje za raniji povratak kući. S druge strane, svjedok Tužilaštva Fuad Begović istakao je kako mu je poznato da su neki radnici tražili pasoše i da su ih *odmah dobili*. U pogledu mogućnosti dobijanja pasoša, svjedok Tužilaštva Zdravko Antonić na glavnom pretresu pojašnjava da su radnicima koji bi tražili pasoš prijetili i galamili riječima: „šta hoćeš“, „šta ćeš“. Pored toga, svjedok naprije tvrdi da nije mogao dobiti pasoš, a potom ističe da ga nikada nije ni tražio.

Iz navedenog proizilazi da radnicima pasoši nisu ni bili potrebni u svakodnevnim aktivnostima, te da je preduzeće Serbaz iz sigurnosnih razloga držalo pasoše u uredu, kako se isti ne bi izgubili, jer je najbliži konzulat BiH bio u Istanbulu, te su se nastojale prevenirati administrativne teškoće koje su bile izvjesne u slučaju gubitka pasoša. Također, iz provedenih dokaza jasno proizilazi da je preduzeće obezbijedilo radnicima Azerbejdžanske lične karte kako bi im omogućilo slobodu kretanja, što su potvrdili i svjedoci Tužilaštva, a što je uočljivo i iz uloženi materijalnih dokaza kao npr. DO.8-5, DO.8-6, DO-8.7 i DO-8.8, koji dokazi predstavljaju azerbejdžanske lične karte za radnike – svjedoke odbrane, Mladena Kulundžiju, Mirka Švraku i Aleksandra Vujatovića. Svjedoci Mirko Švraka i Aleksandar Vujatović su na glavnom pretresu potvrdili autentičnost ovih ličnih karti (koje su svakako uredno ovjerene od strane općinskog organa u Gradišci), svjedočeći da su se sa istima mogli slobodno kretati svuda po gradu, te da su upražnjavali različite slobodne aktivnosti, potkrepljujući to i fotografijama, a da ih pri tome niko nije zaustavljao u kretanju ili ometao u svakodnevnim aktivnostima. Slična situacija je i sa svjedokom odbrane devetoptuženog, Milivojem Bojićem, koji je na glavnom pretresu izjavio da je za vrijeme boravka u Azerbejdžanu od vlasti Azerbejdžana dobio ličnu kartu čiji rok važenja je bio godinu dana. Taj dokument je imao ogroman značaj za svjedoka, jer se s istim mogao slobodno kretati, niko ga nije ugrožavao. Svjedok Tužilaštva Seudin Zoletić, saglasno većini ostalih svjedoka, istakao je da za vrijeme boravka u Azerbejdžanu nije imao problema sa policijom zbog njegovog boravka.

Pored toga, o generalnoj slobodi izražavanja radnika svjedoči i činjenica da su isti imali slobodu organizovanja štrajka, na što upućuju i iskazi svjedoka Tužilaštva, kao npr. svjedoka Ostoje Borijanovića koji je naveo kako su uslovi rada u Azerbejdžanu bili robijaški, kako nije primao plaće, međutim radnici su se organizovali u *štrajk*, kada im je

Božo Vučenović objasnio da isplata ovisi o vladi Azerbejdžana, što se na kraju ispostavilo tačnim, jer je radnik dobio zarađene plaće i to upravo od Azerbejdžanaca. Svjedok Tužilaštva Joviša Pejičić je također naveo da su radnici organizovali štrajk, navodeći i da je prilikom jednog smrtnog slučaja preduzeće platilo prevoz posmrtnih ostataka radnika.

Pojedini svjedoci Tužilaštva spomenuli su da je određena porodica imala problema sa kretanjem u Azerbejdžanu i da su bili zatvoreni od strane tamošnjih nadležnih organa. Međutim, odbrana je provedenim dokazima otklonila sumnje koje se tiču ove situacije.

Naime, odbrana je provela dokaz saslušanjem svjedokinje Mile Švrake, koja je bila u Azerbejdžanu sa djetetom i suprugom. Za vrijeme boravka u Bakuu, doživjela je jednu neprijatnost, krenula je u grad sa suprugom i djetetom, ali je zaboravila dokumente, koje inače nije nosila sa sobom jer je sve bilo blizu. Kada su krenuli, njen muž je telefonom fotografisao neke automobile, ali nisu znali da je tu bila Američka ambasada, policajac koji je stajao ispred ambasade ih je zaustavio, nisu imali dokumente, pa ih je odveo do prve policijske stanice, gdje im je prišao neki drugi policajac i tražio da mu pokažu telefon i slike. U telefonu je bilo 50ak fotografija koje je trebalo izbrisati jer su snimljene oko ambasade. Njen suprug je imao bradu, pa je bio sumnjiv. Odveli su ih kombijem u neki prostor koji nije ni policijska stanica ni zatvor, policajci su uzeli njihove telefone, držali su ih neka 3 sata, poslije čega su svjedokinji vratili telefon jer nije imao kamere. Ona je nazvala brata da mu kaže da su u pritvoru, brat je nazvao firmu, pa je nju nazvao Saša Lipovac da provjeri jesu li zaista zatvoreni. Tu su proveli nekih 6,5 sati. Potom je došao Saša Lipovac sa još dva Azerbejdžanca iz firme, koji su donijeli neke dokumente, za koje vrijeme je njen brat bio vani u taxiju i čekao. Nakon 5 minuta, u prostoriju je ušao neki čovjeka u odijelu, izgalamio se na njih i rekao da ih odmah puste, pa su tako pušteni. Saša je rekao da budu zahvalni Milanu Vučenoviću što su ih pustili. Objašnjenje što su ih zadržali je to što su mislili da je on bio jedan od vehabija. Vratili su se poslije u Beograd, tamo ih je dočekao Saša Krivošija, neka NVO je navodno tražila da daju izvještaj da su bili u pritvoru, da tuže braću Vučenović. Svjedokinja nije htjela ni da razgovora o tome, jer smatra da su ona i muž zapali u takvu situaciju sopstvenom greškom. Tamo im je bilo odlično, navodi da nigdje nije bilo boljih uslova. Dakle, razlog zbog kojeg je radnica Mila Švraka imala problem u Azerbejdžanu nije bio povezan sa neposjedovanjem radne dozvole, vize ili pasoša, već nedozvoljeno fotografisanje Američke ambasade. Taj problem je vrlo brzo riješen i to upravo uz pomoć lica optuženih u ovom predmetu.

Vezano za uslove rada u preduzeću Serbaz, odbrana je prilikom unakrsnog ispitivanja svjedoka Tužilaštva, istima predočavala određene fotografije iz Azerbejdžana, traživši od svjedoka da se izjasne da li su boravili u objektu prikazanom na fotografijama. U tom smislu su svjedoci Almin Varka, Miroslav Radonjić i Dragan Gajić potvrdili da su objekti prikazani na fotografijama uloženi kao dokaz D.O.1-38 objekti u kojima su radnici

boravili i provodili vrijeme u Njevče bazi. Na ročištu održanom dana 18.02.2015.godine, svjedok Almir Varka potvrdio je da je živio u hotelu prikazanom na fotografijama, istakavši da na slikama nedostaje još teretana. Na dodatno pitanje tužiteljice da li se mogao kupati u bazenu koji je prikazan na fotografiji, jer je isti prazan, svjedok je odgovorio da je u bazenu inače bilo vode, ali je stajala duže vrijeme, pa se iz tog razloga nije kupao. Nakon izvršenog uvida u pomenute fotografije, uvažavajući iskaze navedenih svjedoka koji su potvrdili njihove sadržaje, Sud je našao da su navodi iz optužnice kojima se ukazuje na *neuslovne smještaje* dodatno relativizirani i dovedeni u ozbiljnu sumnju. Naime, vanjski izgled tzv. Hotela, kao i njegova unutrašnjost, odaju dojam urednog i prostranog smještaja, dok prikazano dvorište ispred hotela, sa popločanim šetalištima, bazenom, sportskim terenima i sl., ukazuju na to da je struktura ovog smještaja prilagođena i sportsko-rekreativnim potrebama radnika koji su tu boravili, zbog čega se ne može govoriti niti o neuslovnom smještaju, niti je logično pretpostaviti da je postojao neumoljiv režim kontrole nad kretanjem radnika ili nekom vidu eksploatacije istih.

U odnosu na iskaz svjedoka Igora Bajića koji je negirao da je bio smješten u objektu prikazanom na fotografiji, ustvrdivši da je živio u određenom 'golubarniku', Sud je uzeo u obzir mogućnost da su pojedini radnici bili smješteni u drugim smještajima, međutim Tužilaštvo nije dokazalo kakvi su to eventualno smještaji bili, koji parametri uslovnosti nisu odgovarali određenim standardima za kolektivni smještaj radnika, koji su to standardi za smještaj radnika koji se primjenjuju u konkretnom slučaju kada radnici obavljaju rad u inostranstvu, niti je u konačnici, Tužilaštvo dokazalo da je smještanje radnika u takve uslove predstavljalo manifestaciju iskorištavanja radnika. Pored toga, Sud naglašava da je upravo svjedok Igor Bajić na pitanje odbrane koliko dugo je bio smješten u tzv.golubarniku, odgovorio da je tamo proveo 3-4 mjeseca, nakon čega je prešao u stan sa svojim šefom, pojašnjavajući da kada su nastali problemi, većina radnika je napustila preduzeće i tražila da ide kući, pa kad su svi otišli, ostalo je njih ukupno 4, šef ih je pozvao u taj stan „*jer ima grijanje i da ne budu sami*“. Iz ovog iskaza uočava se najprije da su radnici koji su iskazali želju da se vrate kući, neometano realizovali tu namjeru, a potom i to da je svjedok Tužilaštva koji je postavio imovinskopravni zahtjev zbog loših radnih uslova u Azerbejdžanu i iskorištavanja od strane nadređenih, bio pozvan od strane šefa da živi sa njim u stanu i to iz sasvim humanih pobuda. Stoga Sud ni iz iskaza ovog svjedoka nije mogao nedvosmisleno utvrditi elemente iskorištavanja radnika na strani optuženih.

S druge strane, iz fotografija koje su prezentovane svjedocima odbrane uočljivi su uslovi smještaja koji se ne doimaju problematičnim niti izgleda da se isti razlikuju od uobičajenih, prosječnih uslova smještaja, a što i sami svjedoci potvrđuju. Također, fotografije ukazuju na slobode kretanja i druženja radnika, čime su pobijeni navodi Tužilaštva kojima se ističe suprotno. Tako je naprimjer, Sud izvršio uvid u 4 fotografije prezentovane svjedoku Željku Lukiću (D.O.1-37), koji je svojim iskazom dao kontekstualno pojašnjenje uslova u kojim

su iste nastale, iz čega jasno proizilazi da je svjedok tokom rada u preduzeću Serbaz odlazio na svadbe, primao posjete od strane drugih radnika u stanu u kojem je boravio, gdje su konzumirali alkohol, da je sa drugim radnicima izlazio u grad, te da je imao uslovan smještaj. Navod ovog svjedoka kojim ističe da je fotografisao spavaću sobu nakon što je čuo priče o lošim uslovima smještaja u Azerbejdžanu, kako bi dokumentovao svojoj porodici realne uslove u kojima živi, Sud je cijenio vjerodostojnim i logičnim. Pri tome je Sud uzeo u obzir cjelokupnu sliku svjedokovog iskaza, uvažavajući činjenicu da je isti veoma dugo boravio u Azerbejdžanu, u odnosu na većinu ostalih svjedoka (od 2007.godine do 2010.godine), usljed čega je i mogao biti motivisan da dokazuje svojoj porodici uslove u kojima radi i boravi, kao i činjenicu da je iskaz dat nepretenciozno, ne prešućujući činjenice da su određeni radnici bili nezadovoljni, zbog čega su ranije odlazili u BiH, odnosno da su tokom 2009.godine kasnile isplate. Također, iz fotografija prezentovanih svjedoku odbrane Ranku Škrbiću proizilazi istovjetan zaključak koji se tiče slobode kretanja i upražnjavanja slobodnih aktivnosti, s obzirom da fotografije prikazuju radnike preduzeća Serbaz na zajedničkom okupljanju, večeri, potom roštiljanje radnika i odlazak na utakmicu. Tužilaštvo je nastojalo opovrgnuti kredibilitet svjedoka Ranka Škrbića ukazujući na činjenicu da je isti i sam bio bijeli šljem, po navodima Nenada Tatića, kao i na to da se družio sa optuženima i navodno pripremao odbranu sa istima. Ovakvi navodi Tužilaštva nisu doveli u sumnju autentičnost fotografija predloženih svjedoku Škrbiću, naročito kada se uzme u obzir da je svjedok u sudnici imenovao svjedoka Tužilaštva, Milana Vilića, koji je prikazan na jednoj fotografiji kako roštilja u društvu drugih radnika, a koju tvrdnju Tužilaštvo nije ni pokušalo opovrgnuti.

Fotografije uložene u okviru dokaza D.O.1-39, a koje je dobrovoljno predao svjedok Jasminko Kozić i koje su istom predložene u sudnici, također ukazuju na slobodu druženja i kretanja, te na zadovoljstvo radnim uslovima i primljenim plaćama. Tužilaštvo je nastojalo diskreditovati i iskaz ovog svjedoka, navodeći da je isti bio šef, te da je imao povoljniji položaj u odnosu na ostale radnike. Međutim, činjenica da je lice imalo višerangiranu poziciju u odnosu na druge radnike, ne diskredituje njegov iskaz kao svjedoka. Pored toga, na fotografijama prezentovanim svjedoku Koziću nalaze se i druga lica za koja svjedok tvrdi da su radnici, tokari, a koja su prikazana u različitim društvenim okupljanjima. Kako Tužilaštvo nije pobijalo navode svjedoka da se na fotografijama nalaze radnici preduzeća Serbaz, to su navedene fotografije poslužile kao dodatni, potkrepljujući dokaz odbrane o slobodama kretanja radnika i o adekvatnim uslovima smještaja.

Kada je riječ o ostalim uslovima rada i boravka u Azerbejdžanu, Sud će se kratko osvrnuti na navode u vezi **regulisanja zdravstvene zaštite, posjedovanja zaštitne opreme na radu, uslove smještaja i ishrane**. Svjedok Tužilaštva Dragan Gajić je naveo da je imao opekotine od vrućine za vrijeme rada u Azerbejdžanu i pružena mu je ljekarska pomoć,

a opekotine je zadobio dok je bio na moru. Također je istakao da je imao zaštitna sredstva na radu. U pogledu uslova smještaja i ishrane, svjedok Tužilaštva Milan Vilić naveo je da je prvo bio smješten u Mingečauru, gdje se nalazilo puno ljudi u jednoj kući, a potom na Badandaru, gdje je također bilo smješteno mnogo ljudi, bilo je klimatizovano. Imali su jedno kupatilo do kojeg se teško moglo doći, pa su postavljeni tuševi vani, te dnevni boravak u koji je moglo stati malo ljudi. Svjedok je bio zadovoljan ishranom. Sud nalazi važni spomenuti da je svjedok 3 puta dolazio na rad u preduzeće Serbaz, a prilikom prvog odlaska u Azerbejdžan, sam je sebi plaćao stan jer nije bio zadovoljan uslovima kolektivnog smještaja, što je naveo prilikom direktnog ispitivanja. Dakle njegov položaj bespomoćnosti i finansijske ovisnosti o preduzeću Serbaz je upitan. Nadalje, svjedok Tužilaštva Milan Vujnović je naveo da nije bio zadovoljan smještajem, niti ishranom, a imao je mogućnost da kupuje hranu u trgovini. Svjedok nije kažnjavan, jer se pridržavao pravila, a bilo je nekih incidenata, o kojima je svjedok samo čuo. Na upite članova sudećeg vijeća svjedok je **potvrdio da je hrane bilo dovoljno**, da su se vjerovatno mogli uzimati *repeti*, ali da on tu mogućnost nije koristio. Svjedok nije pokušao tražiti pasoš, tvrdi da ga ne bi dobio, ali da je postojala mogućnost da se prijavi da ide kući. Svjedok Tužilaštva Kenan Hodžić je prilikom unakrsnog ispitivanja naveo **da je hrana bila srednjeg kvaliteta, mogao je kupovati u trgovini**. Neki radnici su konzumirali alkohol i izazivali su tuče, svjedok nije konzumirao alkohol, niti ga je neko fizički maltretirao. **Imao je zaštitnu opremu**. Svjedok Tužilaštva Halid Vuković istakao je da je smještaj bio loš, u početku je bilo dovoljno vode, kasnije ne. **Domar je čistio, ali nije prao veš**. Postojala je mogućnost da se iznajmi stan, ali svjedok nije mogao doći na red. Svjedok Tužilaštva Fuad Begović naveo je da je bio smješten u kući na Badendaru 1, kuća je imala par etaža, bilo je mnogo ljudi, imali su domara koji je održavao objekat, ali nije prao veš. Prvi put je bilo 100 do 120 ljudi, a drugi put je bilo više, preko 130 ljudi. **Prekovremeni rad se plaćao. Imali su opremu za rad. Za šestomjesečni period je primio 12.961,00 dolara, što je 19.440,00 KM**. Svjedok Tužilaštva Amir Julardžija istakao je da je **hrana u Azerbejdžanu bila loša**, te da je jedne prilike nije mogao kupiti potrebne tabele. Prilikom unakrsnog ispitivanja naveo je da je hrana bila lošija po dolasku Azerbejdžanaca u preduzeće, te da uprkos opisanim uslovima, nije tražio da se ranije vrati kući. Svjedok Tužilaštva Mile Vukadin opisujući smještaj u kojem je boravio, naveo je da je kuća bila ograđena zidom, bilo je oko 80 ljudi, a u sobi gdje je svjedok boravio bilo ih je 14, **u jednoj sobi je bilo 22 čovjeka**. Kuća je imala 2 etaže, bilo je 5 soba za spavanje i 4 kupatila, nije bilo dovoljno tuševa. U početku je svjedok bio **zadovoljan ishranom**. Imali su prevoz do gradilišta. Iako je svjedok Dragan Golić izjavio da je radnike na gradilištu liječio veterinar, isti je naveo **kako mu je poznato da su bila dva momka povrijeđena na gradilištu, jedno vrijeme su bili na liječenju, a poslije su ih poslali kući**. Dakle, zdravstvena zaštita je bila obezbijedena u određenoj mjeri, a u slučaju da se oporavak nije mogao osigurati u Azerbejdžanu, radnici su neometano slani kućama.

Sud je cijenio i iskaz svjedoka Tužilaštva Mevludina Belkića koji je naveo da **radnici nisu imali zaštitnu opremu na radu**, već ono što bi ponijeli od kuće. Prema navodima ovog svjedoka, radnici su morali kupovati sebi lijekove, ako su imali novac, te nije bilo obećane zdravstvene zaštite. Za vrijeme boravka u Azerbejdžanu svjedok je imao povredu na radu, kada je prešao na drugo radilište u Mingečauru, povrijeđena mu je desna ruka – tetiva, a pojavio se i drugi problem, jer svjedok nije imao novca za lijekove, drugi dan nakon povrede svjedok je morao ići raditi jer nije imao novca za hljeb-hrana je bila organizovana samo za one koji rade, tako da je radio bez obzira na povredu. Prilikom unakrsnog ispitivanja ovaj svjedok je potvrdio da ga **niko nije prevario u vezi sa lokacijom na koju ide, za koju će firmu raditi, niti za posao koji će raditi**. Nije vidio da je neko u Azerbejdžanu dokazivao zakonitost svoga boravka. **Svaki radni sat je plaćen, prekovremeni i rad nedjeljom, imali su tri obroka dnevno**. U vezi povrede koju je pretrpio, svjedok se po dolasku u BiH nije javio doktoru, niti mu je konstatovano umanjenje radne sposobnosti. Dakle, kada se uzme u obzir činjenica da je svjedok potvrdio kako su svi odrađeni sati bili plaćeni, da su imali 3 obroka dnevno, a što je konzistentno i svim ostalim provedenim dokazima, Sud zaključuje da ni ovaj radnik nije bio u bespomoćnom položaju niti se može zaključiti da je isti izrabljivan. Isticanje svjedoka da je imao određenu povredu ruke sa kojom je faktički bio prisiljen raditi, ne može dovesti do zaključka o izrabljivanju radnika, naročito ako se uzme u obzir da se radnik ni po povratku u BiH nije obraćao ljekaru zbog te povrede, iz čega proizilazi da ista nije bila trajnog karaktera ili to nije dokazano. Povrh svega, iz svih provedenih dokaza proizilazi da radnici nisu bili nezaštićeni kada je riječ o zdravstvenoj njezi, jer je ista pružena određenim radnicima. Stoga, čak i ako su postojali određeni propusti u apsolutnom obezbjeđenju zdravstvene zaštite radnika, takva činjenica sama po sebi ne može dovesti do zaključka o bespomoćnom položaju ili izrabljivanju radnika.

Svjedok Tužilaštva Gavro Bijelović prilikom direktnog ispitivanja naveo da je imao problema sa radnom obucom, pa je molio da nosi patike, što mu je omogućeno, a zbog toga ga je Rasim Turanović zaustavljao i „maltretirao“. Zdravstvena zaštita je bila loša, što svjedok argumentuje time da mu je jedne prilike fosna pala na nogu, otkinula mu nokat i radnici su mu rekli da ne ide doktoru jer bi bio kažnjen s obzirom da je odbio nositi radne cipele, tako da je svjedok 10 dana radio sa povrijeđenom nogom. Iz navedenog iskaza najprije proizilazi da je radna oprema bila obavezna, te da je, između ostalih, optuženi Rasim Turanović brinuo o tome da radnici oblače radnu opremu, što je očigledno bilo motivisano obezbjeđenjem adekvatne zaštite na radu. Svjedok Bijelović je odbio nositi radne cipele kao dio HTZ opreme, zbog čega je pretrpio povredu noge, a doktoru se nije obratio iz razloga što je čuo od drugih radnika da bi bio kažnjen. Dakle, ovom svjedoku nije uskraćena ni zdravstvena zaštita, niti radna oprema, naprotiv, tjeran je da koristi istu u svrhu sopstvene zaštite, što je odbio. Pored toga, ovaj svjedok je prilikom unakrsnog ispitivanja naveo da su **neki povrijeđeni radnici odvedeni u bolnicu**, što

dodatno potkrepljuje navode odbrane o regularnoj zdravstvenoj zaštiti radnika u Azerbejdžanu. Vezano za ovog svjedok, Sud napominje i da je isti na pitanje branioca Jokića da li je svjedok imao problema sa Rasimom Turanovićem, odgovorio potvrdno. Na dalje pitanje da li su ti problemi prestali nakon što se svjedok požalio Zoranu Dmitroviću, svjedok je također potvrdio. Iz ovog primjera, kao i brojnih drugih iskaza svjedoka, uočljivo je da se položaj radnika ne može okarakterisati kao bespomoćan, da isti nisu bili obespravljeni ili masovno nipodaštavani. Dakle, imali su mogućnost da stavljaju primjedbe na uslove kojima su bili nezadovoljni, o čemu govore i svjedoci koji su opisivali štrajkovanje.

Također, svjedok Tužilaštva Seudin Zoletić naveo je da je **imao povredu glave**, imao je 4-5 konaca na glavi, **odvezli su ga do doktorice, koja je ustvari medicinska sestra, u jednoj improvizovanoj ustanovi na radilištu Centar, tu je došao doktor specijalista koji je zašio svjedoku glavu. Dobio je 3 dana bolovanja. Svjedoka nisu vodili u bolnicu**, što je svjedok molio želeći da snimi glavu, jer se nije dobro osjećao, ali mu molbu nisu uvažili. Nakon tri dana počeo je ponovo da radi sa velikim bolovima, **dali su mu neke tablete**, većinu je kupio. Prilikom unakrsnog ispitivanja **svjedok ističe da su imali su zaštitnu opremu i odijelo**. Vezano za povredu glave, pojasnio je da je to bio nesretni slučaj kada je izlazio s gradilišta i **promijenio šljem za kačket**. Svjedok nije pretrpio zlostavljanje, izuzev navedenog incidenta sa liječenjem. **Intervenciju na glavi svjedoka izvršio je doktor i to svjedok nije platio, već samo neke lijekove**. Dakle, iz navedenog je ponovno vidljivo da su radnici imali zaštitnu opremu na radu, a da su određene povrede nastajale kod radnika koji se ne bi pridržavali pravila nošenja opreme. I ovom svjedoku je obezbijeđena neophodna zdravstvena zaštita i medicinska intervencija čije troškove je snosilo preduzeća, osim troškova lijekova, što ne ukazuje na bilo kakvu povredu prava iz oblasti zdravstvene zaštite, a naročito ne na elemente krivičnog djela trgovina ljudima.

Svjedok Tužilaštva Ostoja Borijanović koji je pri direktnom ispitivanju naveo kako su uslovi bili „robijaški“, pri unakrsnom ispitivanju navodi da je **na gradilištu gdje je svjedok radio bio doktor**, tu je svjedok povremeno mjerio pritisak, te mu je poznato da su neki ljudi koristili bolovanje, ali ne zna jesu li za to vrijeme primali platu.

Svjedok Tužilaštva Zdravko Antonić opisao je kako je jedne prilike imao povredu noge, koja je bila u kritičnom stanju, tražio je liječenje ili da ga vrate kući, koga god od nadležnih je upitao galamili su i rekli da može ići kući, ali će mu odbiti kartu i hranu „i sve što je trošio“. Svjedok je poslije tri dana otišao na pregled, platio je tetanus, jedno vrijeme mu je ljekar dolazio u smještaj davati injekcije, a kasnije je svjedok išao do ljekara. Svjedok je bio na bolovanju 20 dana, jedan dio troškova platio je on, a jedan dio firma. Za vrijeme bolovanja nije imao hranu. Iz iskaza ovog svjedoka uočljivo je da istom bilo obezbijeđeno

bolovanje, zdravstvena zaštita koju je preduzeće (su)finansiralo, te da isti nije bio onemogućen u namjeri da se vrati kući zbog povrede koju je doživio, ali da bi takav prijevremeni povratak povlačio novčane redukcije s obzirom da se isti obavezao na rad u ugovorenom intervalu. Sud ni u ovoj situaciji ne pronalazi elemente krivičnog djela koje se optuženima stavlja na teret, unatoč navodu svjedoka da nije imao obezbijeđenu ishranu za vrijeme bolovanja.

Svjedok Tužilaštva Slaviša Ristić koji je u Azerbejdžanu boravio 6 mjeseci, naveo je da se **jednom razbolio, dobio je bruh, a firma mu je ponudila da se operiše u Azerbejdžanu ili u BiH, svjedok se opredijelio za BiH, rekli su mu da će mu pripremiti kartu, a u međuvremenu mu je firma nabavila pojas.** Međutim, ovaj svjedok je u pogledu ovog, ali i nekoliko drugih navoda bio doveden u koliziju, kada mu je tužilac prezentirao zapisnik o njegovom saslušanju iz istrage, (DT-10). Naime, u istrazi je svjedok izjavio da je tražio da mu firma nabavi pojas, ali da se to nikada nije desilo, zbog čega je sav novac koji je zaradio u Azerbejdžanu, po povratku kući morao potrošiti na operacije. Nadalje, na glavnom pretresu je svjedok izjavio da je bio smješten u objektu Badendar 1, bilo je 90 ljudi, nekada čak 100 ljudi i više, a sa svjedokom u sobi je bilo oko 10, 12, 18 ljudi, zavisi (u istrazi izjavio da je bilo 22 ljudi u njegovoj spavaoni). Svjedoku je nuđen stan, što nije prihvatio radi troškova, te je potvrdio da su na gradilištu imali tri obroka dnevno, a nedeljno su dobivali po 50 dolara za hranu, koju su kupovali kad ne bi radili. U istrazi je svjedok također rekao da su imali 3 obroka i to 6 radnih dana, a da je im je za nedjelje obećano po 50 dolara mjesečno, ali da taj iznosa nikada nisu dobili. **Tokom unakrsnog ispitivanja** svjedok je opisao kuću u kojoj su bili smješteni u Bakuu, potvrđujući da je to kuća od 1000 kvadrata, sa 4-5 etaža, gdje su prostorije bile opremljene i klimatizovane, sa tuševima, pri čemu je bilo problema sa snabdjevanjem vodom, imali su domara.

Nakon analize navedenih iskaza i dovođenjem istih u vezu sa svim drugim provedenim dokazima, Sud je odlučio da pokloni vjeru iskazu koji je svjedok dao na glavnom pretresu. Sud je pri tome imao u vidu dokaz Tužilaštva DDT-1 koji predstavlja presudu Suda BiH donesenu na osnovu sporazuma o priznanju krivnje protiv optuženog Slaviše Ristića, zbog krivičnog djela Davanje lažnog iskaza, koji iskaz je dat upravo u ovom postupku. Međutim, takva presuda ne može u odlučnoj mjeru uticati na stav ovog Vijeća kada je riječ o ocjeni iskaza svjedoka. Naime, Vijeće je iskaz ovog svjedoka cijenilo pojedinačno, kao i u vezi sa svim ostalim provedenim dokazima. Takvi dokazi nisu bili na raspolaganju sudiji za prethodno saslušanje prilikom donošenja odluke o prihvatanju sporazuma o priznanju krivnje. Vijeće ističe da je iskaz svjedoka Ristića sa glavnog pretresa dat uvjerljivo i sigurno, pri čemu nije primijećena pristrasnost u iskazu, s obzirom da je svjedok potvrdio da je bilo novčanog kažnjavanja, te je i sam jedne prilike kažnjen zbog pokvarene hidraulične bušilice, kada mu je odbijeno od plate 100 dolara. Navodi iz istrage koji čine

razliku u odnosu na iskaz sa pretresa, a tiču se zdravstvene zaštite i plaćanja nedjeljnih obroka, objašnjeni su uticajem Marka Tamindžije na svjedoka. Sud na ovom mjestu napominje da je tokom analize provednih dokaza utvrdio da je svjedok Tamindžija već u istrazi pokazao pristrasnost i očiglednu zainteresovanost za određeni ishod sudskog postupka, dostavljanjem neautentičnog nalaza ljekara i čvrstim pozivanjem na isti kroz svoj iskaz, zbog čega njegovom iskazu Sud nije mogao pokloniti vjeru, što će u nastavku bit obrazloženo. Kako je upravo Marko Tamindžija lice koje je prikupljalo izjave od radnika na okolnost loših uslova u Azerbejdžanu, sve u cilju pokretanja postupka protiv optuženih i ostvarivanja prava na naknadu štete, a kako je utvrđeno da je isti tokom takvog postupka bio pristrasan, pri čemu se i pozivao na neautentičan dokument, to se logičnim nameće zaključak da je isti imao interes da utiče na svjedoka u pravcu davanja izjave koja bi mu omogućila ostvarenje željenog cilja.

Pored toga, Sud ističe da čak i kada bi se prihvatio iskaz svjedoka iz istrage, isti sam po sebi ne bi bio dostatan za donošenje drugačije odluke.

Vezano za **zaštitnu opremu na radu**, svjedok odbrane, Željko Lukić, naveo je da je veći dio perioda koji je proveo na radu u preduzeću Serbaz, radio u centralnom skladištu i svjedok je **lično izdavao drugima tu zaštitnu opremu**. Svaki radnik, sa naših prostora ili azerbejdžanac dobijao je zaštitne cipele, kombinezon ljetni sa bretelama i zimski s dugim rukavima, zavisi koje je godišnje doba, majicu, rukavice i šljem. To je osnovna oprema. Specijalisti npr. varioci dobijali kožne rukavice za varenje, dobijali zaštitne naočale, oni koji su radili neka štemanja gdje „*kamerije frca*“ dobijali su druge naočale za zaštitu i maske za lice, ako se radilo u prašini.

Sud na ovom mjestu naglašava da su iskazi svjedoka odbrane bili saglasni u pogledu radnih uslova u preduzeću Serbaz, pa su tako svi svjedoci saglasno izjavili da bili plaćeni po obećanoj satnici; da su imali neometanu slobodu kretanja i druženja u Azerbejdžanu, a što je u mnogim slučajevima potkrijepljeno i fotografijama uloženim u spis; da su imali azerbejdžansku ličnu kartu sa kojom su se mogli kretati i da nikada nisu imali problema sa policijom i dokazivanjem svog identiteta i svrhe boravka u R.Azerbejdžanu; da su se mogli vratiti kući kada god bi poželjeli; da su imali zdravstvenu zaštitu kao i radnu opremu; da su imali redovne obroke (3 obroka dnevno) koji su bili „kao kod kuće“ kako su to pojedini svjedoci opisali, dakle količinski i kvalitetom zadovoljavajući; u pogledu smještaja radnici su mogli birati da li će biti u kolektivnim smještajima ili u privatnim stanovima u kojem slučaju bi im firma plaćala 150 dolara za stan, a radnici ostatak razlike; da su imali naknadu za ishranu nedjeljom u iznosu od po 50 dolara mjesečno, a da je pogoršanje svih opisanih uslova rada nastupilo po preuzimanju preduzeća od strane Azerbejdžanaca, kada optuženi više nisu imali ovlasti za regulisanje radnih uslova.

Kada je riječ o fizičkom kažnjavanju radnika od strane nadređenih u preduzeću Serbaz tj. optuženih lica, većina svjedoka Tužilaštva nije mogla imenovati nijednog radnika koji je navodno bio fizički maltretiran, dok se iz iskaza svjedoka koji su imenovali takva lica ili čak sebe identifikovali kao fizički zlostavljana lica, primjećuje da cilj eventualnih fizičkih obračuna sa radnicima nije bio uspostava kontrole u svrhu radne eksploatacije, već jednako kao kod novčanog kažnjavanja, regulisanje radne discipline.

Tako je svjedok Tužilaštva Kenan Hodžić naveo je kako **nije bio fizički zlostavljan**, iako nije bilo ništa neobično kada bi se to desilo, nije lično vidio da je neko udaren, ali je bio slučaj da su odveli neke njegove prijatelje koji su se u gradu potukli „*rečeno im je da imaju sreće što je 8. mart te da će biti deportovani*“. Ovaj svjedok je naveo da su se fizički kažnjavali agresivni radnici. Svjedok Tužilaštva Mevludin Belkić naveo je da ga **niko nije kaznio niti fizički zlostavljao**, odrađivao je posao korektno. Svjedok Tužilaštva Halid Vuković istakao je da mu je po izjavama ljudi poznato da je bilo i fizičkog kažnjavanja, npr. Kokić Vernes iz Jajca je rekao da je odveden na radilište Centra u prostoriju 4x4 , za udaranje neposlušnih. Kokić Vernes je rekao da je dobio batine od Bože i nekog Mehe, a svjedok ne poznaje Mehu. Prilikom unakrsnog ispitivanja svjedok navodi da njega niko nije fizički zlostavljao, niti je vidio da je neko fizički zlostavljan, rad je bio dobrovoljan, niko ga nije prisiljavao, niti mu je priječeno. Svjedok Almir Barka naveo je da ga niko nije fizički zlostavljao, niti je vidio da je neko tako zlostavljan, samo je čuo od kolega da je bilo toga, npr. **ako je neko pod dejstvom alkohola**, da su dovođeni u smještaj, traženi po diskotekama itd. Svjedok Tužilaštva Mile Vukadin naveo je da nije pretrpio fizičke napade, ali je čuo da ih je bilo, ne sjeća se tačno na koga. Svjedok Tužilaštva Dragan Golić opisao je da su jedne prilike, kada su slavili novu godinu u kafiću, predstavnici firme došli pokupiti neke momke, bilo je fizičkog kontakta, jedan momak je bio pritvoren i prespavao je na gradilištu u centru. Na tom gradilištu je bila jedna soba koja je služila kao pritvor za neposlušne. U tom kažnjavanju je prednjačio Lipovac jer je bio odgovoran za smještaj. Prilikom unakrsnog ispitivanja, svjedok je odgovorio da **nikada nije vidio prostoriju u koju su zatvarani radnici**.

Iskaz svjedoka Tužilaštva, Ostoje Savića, Sud je cijenio unatoč prigovorima odbrane da se isti odnosi na vremenski period koji je u datom procesnom trenutku izlazio van okvira optuženja. Naime, svjedok je davao iskaz na okolnost boravka u Azerbejdžanu u periodu od januara do jula 2007.godine, a prvobitna optužnica, koja je u trenutku davanja iskaza svjedoka bila na snazi, glasila je na period od augusta 2007.godine do novembra 2009.godine. Međutim, Sud je uzeo u obzir činjenicu da je optužni akt podlijegao izmjena, pa je tako posljednjom izmijenjenom i samim tim, referentnom optužnicom u ovom predmetu, vremenski period počinjenja krivičnog djela trgovina ljudima proširen na period od početka 2007.godine do septembra 2009.godine. Odbrana je imala mogućnost kako priikom unakrsnog ispitivanja ovog svjedoka, tako i u fazi izvođenja dokaza odbrane,

pobijati iskaz ovog svjedoka, zbog čega analiza iskaza svjedoka Ostoje Savića po ocjeni ovog Vijeća nije sporna niti se iskaz *a priori* može oglasiti irelevantnim.

Svjedok Tužilaštva, Ostoja Savić, naveo je da je u preduzeću Serbaz bilo fizičkog zlostavljanja, ističući da je Božo udario jednog momka, koji je pao niz stepenice. Momak mu je prišao i rekao da je radio mjesec i po dana, te je tražio da ide kući, ne treba ništa platiti samo da mu vrate pasoš, a Božo ga je udario. Kasnije su došli policajci ili neko sličan, svjedok ne zna šta se dalje dešavalo. Prilikom unakrsnog ispitivanja, svjedok nije osporavao da je prijetio najprije šefu Mehi, koji mu je rekao da nije on umanjio platu, a zatim je prijetio „Debelom“ jer mu je umanjena satnica. S obzirom na ovu činjenicu, kao i na to da je ovaj iskaz protivan većini iskaza drugih svjedoka i Tužilaštva i odbrane koji su isticali da nisu imali problem ako bi se htjeli vratiti kući ranije, ili da su eventualno, tada bili obavezni naknaditi putni trošak, Sud nije mogao pokloniti vjeru iskazu ovog svjedoka kojim se tvrdi suprotno. Navedeno stanje stvari ukazuje na vjerovatnu subjektivnost i motivisanost svjedoka da pogorša procesni položaj optuženih usljed nezadovoljstva platom ili iz drugih, ličnih motiva.

Svjedok Tužilaštva Zdravko Antonić naveo je da nije vidio da je iko fizički kažnjavan, ali je od „jednog Vilića“ čuo da je odveden u „pritvor“ i da ga je Božo tukao, pričalo se o tome.

Svjedok Tužilaštva Ognjen Cvišić istakao je kako nikada nije fizički zlostavljan, niti je kažnjavan. Nije prisustvovao nečijem kažnjavanju. Također, svjedok Tužilaštva Mitar Jeftić naveo je da nije pretrpio fizičko zlostavljanje. Svjedok Tužilaštva, Nikola Barudžija, također je potvrdio da nije fizički i psihički zlostavljan, te nije vidio da je neko drugi zlostavljan.

Svjedok Tužilaštva, Miodrag Kuruzović, istakao je prilikom direktnog ispitivanja da on lično nije fizički kažnjavan, ali je čuo da je bilo fizičkog nasilja, šamaranja i sl., da je jedan radnik dobio 3 šamara od Vučenović Bože, **svjedok je bio prisutan kada ga je udario**. Svjedok Tužilaštva Gavro Bijelović naveo je kako je čuo da su pojedinci hodali po gradu, pili i tukli se, za što je bilo kažnjavanja i maltretiranja. Potvrđuje da je u istrazi rekao da je čuo za dva brata iz Živinica, koji su bili sa svjedokom u kući, da je Debeli jednog odveo u ofis gdje je maltretiran, svjedok to nije vidio, ali je to čuo od brata tog momka što je odveden. Prilikom unakrsnog ispitivanja svjedok ističe da **nikada nije vidio fizička zlostavljanja radnika**.

Svjedok Tužilaštva, Ćiro Gvozdrenović, opisao je kako je jedne prilike jednog momka, Gajića, koji je radio na gradilištu Centar, domar prijavio da pravi nered, što nije bilo tačno, potom je došao „*Turalić Rasim i još jedan čovjek i dvcjica Azera*“ i odveli su tog Gajića u

Centar. **Svjedok je pojasnio da ga je poslije domar Zvezdan udario, što je svjedok lično vidio, Gajić je jednom možda glasno pričao, domar mu je rekao da ne galami i onda ga je udario šakom u glavu**, potom su ga „pokupili i odveli“ i to Turalić Rasim i još jedan momak i 2 Azera. Prilikom unakrsnog ispitivanja, svjedok navodi u vezi fizičkog zlostavljanja Gajić Dragana da je moguće da je to bilo u junu 2009.g., po njega je došao Turalić Rasim. Svjedok tvrdi da je lično vidio zlostavljanje Gajić Dragana i negira da je to bilo negdje drugo i u drugom smještaju, već lično pred njim. O ovom događaju, svjedočio je i sam svjedok Dragan Gajić koji je na glavnom pretresu potvrdio da je znao da se alkohol ne smije konzumirati, ali je on ipak smatrao kako je to u redu vikendom. **Zbog toga se i potukao sa domarom, kada je bio u alkoholiziranom stanju**. Tada je zatvoren 24 sata, iako je tužiocu prethodno izjavio da je to zatvaranje trajalo 2 dana. Dakle, dovodeći navedene iskaze svjedoka u vezu, Sud zaključuje kako je svjedok Dragan Gajić očigledno prinudno odveden na otrežnjenje, što je rezultat svjesnog i namjernog nepoštovanja pravila radne discipline. Sam svjedok je na glavnom pretresu naveo da nije ozbiljno shvatao pravilo o zabrani konzumiranja alkohola, unatoč ozbiljnosti posla koji je obavljao i rizicima koji isti nosi sa sobom. Stoga Sud zaključuje kako je rukovodstvo poseglo za izvjesnim vidom prisile isključivo iz razloga otrežnjenja radnika koji je već sutradan trebao da se vrati na radno mjesto. U pogledu fizičkog napada vidljive su kolizije u iskazima svjedoka, te Sud, cijeneći činjenicu da je svjedok, prema sopstvenim navodima, bio u alkoholiziranom stanju, poklanja vjeru iskazu svjedoka datom na glavnom pretresu, a kojim se ističe da se isti potukao sa domarom. Ovakav navod je u neraskidivoj logičkoj povezanosti sa drugim navodima istog svjedoka, te je kompatibilan iskazima većine drugih svjedoka, koji su negirali da su doživjeli nasilje od strane rukovodstva.

Svjedok Tužilaštva, Jovo Mikač, naveo je da se jedne prilike posvađao s Božom, te navodi da ga je Božo tada optužio da je počeo neku zavjeru protiv njega. Tada je u kancelariju **ušao „Vučko“, prišao svjedoku s leđa i udario ga u predjelu rebra**. Došlo je do preprike, usljed čega je svjedok tražio da ide kući, što mu je i udovoljeno i što je riješeno u roku od 24 sata, kako to svjedok navodi odgovarajući na pitanja branioca Jokića. Svjedok je na glavnom pretresu istakao da je za vrijeme čekanja na odlazak osjećao strah za vlastitu sigurnost, s obzirom da nije imao pasoša, međutim očigledno je da je takav strah bio neopravdan, s obzirom da ga niko nije ni pokušao prevariti ili mu uskratiti putne isprave i onemogućiti mu povratak kući. Pored toga, svjedok je naveo da mu je ovom prilikom optuženi Božo uzeo dva mobilna telefona, gledao poruke i slike, te rekao da će ih zadržati, za šta je svjedoku dao „400 ili 600 dolara“. Dovodeći ovaj navod u vezu sa navodom svjedoka da je izvjesni Jovo Jovanić napisao da su njih dvojica opljačkali stan Bašić Gorana, s kojom izjavom je raspolagao optuženi Božo Vučenović, Sud nalazi postojanje vjerovatnoće da je do rasprave između svjedoka i optuženih došlo zbog sumnje na određena nepoštivanja radne discipline i kršenja zakona R.Azerbejdžana od

strane svjedoka. Tim prije što iz opisanog postupka optuženog Vučenovića ne proizilazi eksploatatorska namjera, jer je isti oduzeo mobilne telefone kako bi vršio uvid u njihove sadržaje, za šta je materijalno oštećio svjedoka. Pored toga, Sud naglašava da je svjedokovom zahtjevu za vraćanje kući odmah udovoljeno. Dakle, čak i ako se navod svjedoka Mikač Jove o tome da ga je optuženi Dmitrović udario, uzme kao tačan, isti ne konstituše elemente krivičnog djela Trgovina ljudima, imajući u vidu opisane okolnosti u kojima se takav događaj odvio. Pri tome Sud napominje da takve anomalije u radnom okruženju ne predstavljaju obrazac regularnog odnosa niti Sud nalazi opravdanim bilo kakav oblik fizičkog kažnjavanja radnika, međutim okolnosti konkretnog slučaja ne ukazuju na uznemiravanje radnika u svrhu prisilnog rada ili izrabljivanja, niti je dokazano da su radnici generalno, kao ni ovaj radnik, imali značajna ograničenja sloboda u okviru preduzeća Serbaz. Sud dodatno naglašava da je ovaj svjedok naveo kako su u Azerbejdžanu boravili i ujak i ujna svjedoka, njihovo dvoje djece, a poslije je došla i svjedokova majka. Za prva dva puta kada je radio u Serbaz, zaradio je oko 20.000,00 dolara, i bio je zadovoljan. Iz svih pomenutih okolnosti, Sud ne može zaključiti da je svjedok bio u bespomoćnom položaju niti da je bio izrabljiv.

Svjedok Tužilaštva, Tomica Krejić, naveo je da je bilo i fizičkog kažnjavanja u Azerbejdžanu. Opisao je da je jedne prilike sa Marić Gojkom otišao u grad, navodeći da je Marić trebao ići kući i htio se slikati na pojedinim mjestima, te su prošetali gradom i u povratku su svratili u restoran, popili sok, kafu i sl, te su zakasnili nekih 15-tak minuta u smještaj. Po dolasku, domar je pozvao Lipovac Sašu, došlo je do prepirke između Marić Gojka i domara, nije bilo tuče ni vrijeđanja, došli su Lipovac Saša i „azerbejdžanac“, te su odvezli svjedoka i Bojić Zorana u jednom vozilu, a Marić Gojka u drugom vozilu, na gradilište Centar. Svjedok je naveo da je sa Bojić Zoranom ostao na kapiji gradilišta, a da su **Marić Gojka odveli u neku portirnicu, svjedok kaže da se čula galama, lupanje, kao da je stolica razbijena, čuo je da je Gojko jauknuo, onda su ga izveli, svjedok nije vidio gdje su ga dalje odveli.** Opisujući navedeni događaj, svjedok je rekao da su tada on i Zoran Bojić razgovarali sa Božom, a tu su bili Saša, Rade i Samir. Svjedok je morao tu sjediti na betonu do jutra, upozorili su ga da ne smije zaspati, o tome su brinuli portiri. Ujutro je došao Lipovac Saša taksijem i odvezeni su u smještaj. Gojka Marića je svjedok vidio u smještaju tek po povratku s posla, i tada mu je Gojko rekao je da su ga tukli, da su ga neka trojica odveli negdje gdje je bio do jutra, pokazivao je modrice po stomaku i po glavi. Prilikom unakrsnog ispitivanja, svjedok navodi da se ne sjeća kojeg datuma je bio incident sa Marić Gojkom, obilazili su grad, ne sjeća se u koji objekat su svratili. Domar s kojim se posvađao Marić Gojko je Rade Vitković i on je pozvao Lipovac Sašu. U smještaj je došao Samir, još neki azerbejdžanci, i Saša. Rekli su svjedoku, Mariću i Bojić Zoranu da moraju poći da razgovaraju sa Božom na gradilište Centar, te su oni krenuli, nisu se smjeli buniti. Prvo je krenuo Gojko u vozilu, a u drugom vozilu svjedok i Zoran Bojić. Svjedok se tek na glavnom pretresu sjetio da kaže da je čuo da se

slomila stolica i da je Gojko jauknuo, u istrazi nije smatrao da treba to da kaže. U pogledu ovog događaja, svjedočio je i sam Gojko Marić, koji je **tvrdio da mu je te prilike Božo psovao i udario ga u glavu, svjedok je pao, kom prilikom je polomio stolicu, Božo je vikao, svjedoku su zavrnuili ruku i izveli ga u prostoriju gdje drže „neposlušne“.** Svjedok je od jednog domara tražio da mu donese vode, jer je bio krvav, domar mu je donio vodu. Kao svjedok odbrane, na ove okolnosti je svjedočio Slobodan Marić, brat svjedoka optužbe Gojka Marića. Slobodan Marić je potvrdio da ga je brat iz Azerbejdžana nazvao i rekao da je usljed konzumiranja alkohola psovao Božo, zbog čega ga je ovaj tukao. **Poslije je brat opovrgao da je bio tučen, i svjedok Slobodan mu ne vjeruje da je ikad bio tučen jer je brat sklon alkoholu,** te isti nema povjerenja u njega. Imajući u vidu iskaz ovog svjedoka odbrane, kao i nesigurnost svjedoka Tomice Krejić koji je naveo kako ranije nije smatrao važnim istaći da je čuo Gojkovo jaukanje, te dovodeći sve navedeno u vezi sa pročitanim iskazom trećeg sudionika događaja, Zorana Bojića, koji je naveo da je tom prilikom njemu i Tomici prišao Božo i udario im nekoliko šamara, što se kosi sa iskazom Tomice Krejića, koji je negirao da ga je Božo udario, Sud nije mogao pouzdano zaključiti da je svjedok Gojko Marić bio fizički maltretiran niti da su iskazi svjedoka optužbe na ovu okolnost kompatibilni. Opisani dokazi su ukazali na vjerovatnost da je svjedok Marić zbog neprimjerenog ponašanja bio sankcionisan na neki način, međutim Sud nije poklonio vjeru iskazu svjedoka Marića u pogledu obima i prirode tih sankcija. Za dokazivanje krivičnog djela koje se optuženima stavlja na teret, bilo je neophodno dokazati van razumne sumnje da je svako eventualno kažnjavanje imalo za cilj izrabljivanje radnika, što se ni iz ovog događaja sa svjedokom Marićem ne može zaključiti, već se naprotiv, zaključuje da je isti usljed konzumiranja alkohola bio sankcionisan.

Svjedok Tužilaštva Milan Vilić opisao je situaciju u kojoj je čekao na odlazak kući u jednoj prostoriji 3 dana, gdje je ležao na podu, sa dušekom, bez pokrivača, te je nekoliko puta išao na saslušanje. Jednom su ga u toj prostoriji vidjeli i „gazda“ Božo, Safet Turanović i još jedan čovjek, ali nisu ništa poduzeli. Svjedok je pojasnio da je tu čekao da bude isplaćen i tada mu je uzeto 500 dolara kazne. Međutim, iz daljeg iskaza ovog svjedoka proizilazi da je isti kupio određenu količinu alkohola kako bi počastio kolege zbog odlaska kući, usljed čega je uslijedilo ovo novčano kažnjavanje. Svjedok je pri unakrsnom ispitivanju naveo da je još 2 puta bio kažnjen zbog konzumiranja alkohola, kada ga je neko snimio na druženjima, međutim isti je negirao da je konzumirao alkohol. Stoga Sud iz opisanog događaja ne vidi elemente fizičkog kažnjavanja niti eksploatacije radnika. Razlozi čekanja na odlazak kući su očigledno bili povezani sa obračunom i isplatom zarađene plaće, dok je umanjeње plaće koje je uslijedilo bilo rezultata nepoštivanja pravila koja su se vjerovatno odnosila na zabranu konzumiranja alkohola. Čak i ako se iskaz svjedoka uzme kao istinit, te se pođe od pretpostavke da isti nije konzumirao alkohol, jasno je da je rukovodstvo primalo prijave o takvom ponašanju svjedoka, te da

su sankcije prema radniku rezultat istog, i da nisu proizašle iz namjere optuženih da izrabljuju radnika ili ga onemoguće u osnovnim pravima i slobodama čovjeka i radnika.

Slučajevi fizičkog nasilja su, kako to proizilazi iz elaboriranih dokaza, bili sporadični, te je zapravo sporno ko je takve fizičke konflikte izazivao – da li sam radnik ili nadređeni. Također, iz sadržaja svih provedenih dokaza, Sud nije mogao doći do zaključka da su čak i te sporadične situacije fizičkih nasrtaja na radnike, koje su pojedini svjedoci opisivali, imale za svrhu izrabljivanje radnika ili dovođenje istih u podređen položaj ili u stanje bespomoćnosti, niti su takve aktivnosti stvarno rezultirale bespomoćnim stanjem radnika.

Iz svih opisanih dokaza jasno proizilazi da radnici preduzeća Serbaz nisu bili vrbovani od strane optuženih za odlazak na rad u Azerbejdžan, s obzirom da **nije dokazano da su bili obmanjeni u pogledu radnih uslova niti je iskorišten njihov položaj bespomoćnosti**, kako se to optužnicom tvrdi. Sud još jednom podsjeća da je većina svjedoka kako Tužilaštva, tako i odbrane, navela da su za rad u preduzeću Serbaz saznawali preko komšija, prijatelja i sl., te su se samoinicijativno raspitivali kako da dođu do rukovodilaca ovog preduzeća u cilju stvaranja uslova za odlazak na rad. Tako je svjedok odbrane Mihajlo Latinčić opisao kako je preko kuma saznao za rad u Serbaz, koji ga je uputio da se javi Miroslavu Vučenoviću, koji mu je dao da popuni određeni obrazac. Svjedok odbrane Svetkoslav Špirić otišao je prvi put 2008 godine, tako što je njegov brat Jovo Spirić kontaktirao Miroslava, pa je svjedok pričao sa Miroslavom, popunio upitnik, upisao svoje zanimanje. Miroslav je svjedoka upoznao s tim koliku satnicu će imati, 5 dolara je bila početna satnica. Svjedok odbrane Nando Miklavčić naveo je da je za rad u preduzeću Serbaz saznao od prijatelja koji je došao na odmor, nije nikome plaćao da ode tamo da radi. Otišao je 27.01.2007.g., prvi put je proveo tamo 4 mjeseca. Bio je ukupno 4 puta u Azerbejdžanu. Izašao je 2009.godine iz Azerbejdžana, 4 puta je dakle dolazio kući na odmor. S njim bila i supruga, radila je za istu firmu. Svjedok odbrane Dragan Šaula je također za rad u Serbaz saznao od ljudi koji su već radili tamo. Svjedoci Tužilaštva su navodili jednake načine saznanja za mogućnost rada u preduzeću Serbaz. Tako je svjedok Milan Vilić istakao da je za rad u Azerbejdžanu saznao preko komšije Savić Drage, da ima otvoreno gradilište i da se može ići raditi. Savić Drago je svjedoku preporučio da se javi kod Turanović Safeta, što je svjedok i učinio, te je otišao kod Turanović Safeta i prijavio se, s njim je razgovarao o plati i smještaju, rečeno mu je da će satnica biti 5 dolara uz mogućnost povećanja. Svjedok Tužilaštva Milan Vujnović slučajno je čuo za ovaj posao preko prijatelja, stupio je u kontakt sa Vučenović Miroslavom, s kojim je razgovarao o satnici, rekao mu je da je satnica 6 dolara i više, informisao se o smještaju i hrani, potpisao je neki obrazac, te otputovao u Azerbejdžan u junu 2009.g. Svjedok Tužilaštva Hodžić Kenan potvrdio je da je 2009.g. radio u Azerbejdžanu, za koji posao je saznao od prijatelja koji su već tamo bili, prijavio se za odlazak u nekoj agenciji u Živinicama, gdje je potpisao neki papir. Slična situacija je bila

i sa svjedocima Mevludinom Belkićem i Elvisom Kurtom, koji su u Azerbejdžan otišli preko agencije u Živinicama. Svjedok Tužilaštva Mile Vukadin je od prijatelja saznao za mogućnost rada u Azerbejdžanu, u Brčkom se sastao sa osobom koja je radila u Azerbejdžanu i koja ga je odvela do Vučenović Miroslava u Gradišku. Svjedok Tužilaštva Dragan Golić je za ovaj posao saznao od kolege, koji je došao u kontakt sa Vučenović Mirkom, s kojim se sastao u Laktašima. Slično je izjavio i svjedok Tužilaštva Seudin Zoletić, koji je čuo u gradu da postoji mogućnost da se ode na privremeni rad, te je dobio broj telefona Miroslava Vučenovića. Saglasan ovom iskazu je i iskaz svjedoka Tužilaštva Igora Bajića.

Dakle, većina radnika je za mogućnost rada u preduzeću Serbaz saznavala preko trećih lica, bivših radnika istog preduzeća, koji su očigledno bili zadovoljni uslovima rada, pa su preporučivali drugim radnicima odlazak u Azerbejdžan. Izuzetak je manja grupa radnika, saslušanih svjedoka, koji su se za rad u Serbazu prijavljivali preko agencije u Živinicama. O osnivanju i djelovanju te agencije svjedočili su svjedoci Tužilaštva Armin Kadrić, Meris Hajdarević i Adis Zukić. Iz iskaza svjedoka Kadrića prozilazi da je preko ove agencije u Azerbejdžan otišlo ukupno oko 30-45 ljudi. Svjedok i njegov prijatelj radili su te poslove od jeseni 2008. godine do proljeća 2009. godine i to u dogovoru sa Safetom Turanovićem. Na poseban upit predsjednika vijeća, svjedok je pojasnio da su nakon prvog sastanka sa radnicima na kojem je bio Safet, **imali informacije za radnike da je zarada u Azerbejdžanu do 1000 dolara mjesečno i da ima nekih odbitaka za avionsku kartu.** Dakle, svjedok je potvrdio da je postojala i određena agencija za posredovanje u slanju radnika u Azerbejdžan, međutim djelovanje iste se nije protezalo kroz cijeli inkriminisani period, dok je iz iskaza svjedoka uočljivo da su informacije koje su preko ove agencije davane radnicima bile tačne. Dakle, niti osoblje agencije niti optuženi Turanović koji je u okviru iste agencije pružao informacije budućim radnicima preduzeća, nisu obećavali plate koje su u bitnom odstupale od plata kakve su uslijedile. Pored toga, svjedok Tužilaštva Meris Hajdarević naveo je kako je bio angažovan da prikuplja podatke o radnicima koji su zainteresovani da rade u Azerbejdžanu, **a ne da nađe te radnike, radnici su dolazili sami.** Stoga Sud ni postojanje ovakve agencije za posredovanje u odlasku radnika, ne nalazi bitnim u pogledu dokazivanja vrbovanja, jer iz dokaza proizilazi da su se radnici sami obraćali agenciji za dobijanje informacija o odlasku u Azerbejdžan i da su im tom prilikom prezentovani ulosvi rada koji su odgovarali stvarnim uslovima zbog čega se ne može govoriti o bilo kakvoj obmani.

Svjedok Tužilaštva Amir Julardžija istakao je kako je za posao u Azerbejdžanu čuo od Turanović Rasima, koji je nudio ljudima mogućnost rada u Azerbejdžanu, sa njim se sastao u kući prijatelja, rečeno mu je da će satnica biti 5 dolara za obične radnike, a za majstore veća, da imaju smještaj i sl. Dakle, ovo je jedan od rijetkih svjedoka koji je potvrdio da je od optuženih čuo za rad u preduzeću, međutim iz njegovog iskaza ne može

se doći do zaključka da je isti bio obmanut niti da je zloupotrijebljen njegov položaj bespomoćnosti, usljed čega radnja optuženog kojom je isti upoznao svjedoka sa radom u Serbaz u ili mu ponudio posao, ne predstavlja vrbovanje. Naime, tokom unakrsnog ispitivanja svjedok Julardžija je potvrdio da mu je Rasim Turanović rekao za uslove rada i nije prevaren u pogledu loakcije i prirode posla, otišao je dobrovoljno u Azerbejdžan, niko mu nije prijetio. Bili su plaćeni troškovi prevoza, izuzev puta do Beograda. U vezi sa tvrdnjom da nisu imali pasoše, svjedok je rekao da on lično nije tražio vraćanje pasoša, ali je vidio da su drugi ljudi tražili i nisu dobili. Nije bio zlostavljan, samo im je Turanović Rasim jednom zabranio odlaske u wc, moglo se otići samo jednom, a kasnije je ukinuta ta zabrana. Vršena su alkotestiranja radnika, ali svjedok ne zna ko je to vršio. Nije radio prekovremeno, niti nedjeljom. Dakle, svjedok ne opisuje vlastiti položaj bespomoćnosti niti bilo koji segment prevare ili obmane u pogledu uslova rada u preduzeću Serbaz, zbog čega se ni ovaj iskaz ne može posmatrati u kontekstu vrbovanja niti doprinosi dokazivanju krivičnog djela Trgovina ljudima.

Sud na ovom mjestu ističe kako su primjedbe odbrane u vezi nedorečenosti optužnice kada je riječ o vrbovanju radnika iz Makedonije i Srbije, i o njenoj neutemeljenosti na dokazima, osnovane. Naime, logičnim se postavlja pitanje na koji način i kada su optuženi, sa mjestima boravišta ili u BiH ili u Bakuu, mogli vrbovati radnike iz Makedonije i Srbije, s obzirom na geografsku distancu. Jasno je da je u savremenim uslovima napredne tehnologije moguće vršiti uticaje na širu populaciju i u drugim državama, međutim Tužilaštvo se nije bavilo takvim dokazivanjem, pa su navodi iz optužnice da su optuženi „*kod državljanina BiH, R.Srbije i R.Makedonije stvarali pogrešnu predstavu o okolnostima boravka i rada u R.Azerbejdžanu, obećavši im dobre zarade, odlične uslove smještaja i rada...*“ ostali na nivou paušalne konstrukcije. Tako je npr. svjedok Čedo Kiprijanovski iz Kumanova, R. Makedonija, naveo: „*Inače, za rad u Bakuu doznao sam preko lica Stojan N. Iz Kumanova koji me poznao lično, a prethodno je radio u Bakuu za istu firmu i tražio radnike iz Kumanova za montažu. Tom prilikom Stole mi je rekao za uslove rada i da se radi na objektima i to za 7 dolara na sat, da ćemo biti smješteni u stanu gdje će plaćati firma, a ujedno i troškove za hranu kada smo na poslu...Kako nisam bio zaposlen prihvatio sam te uslove...*“ (DT-75.4), svjedok Ljupčo Mitevski, iz Kumanova, R.Makedonija (DT-75.6) naveo je: „*Ja sam slučajno u toku 2008.godine, na ulici Kumanova, preko mog poznanika bio ponuđen da ukoliko prihvatim da idem da radim u Baku Azerbejdžan, rečeno mi je da se plaća 6 dolara na sat sa tri obroka dnevno i sa smještajem, sa putem gdje je plaćen.*“ Pomenuta lica su dakle od nekih trećih lica iz Makedonije, nepoznatih u ovom postupku, saznavala za mogućnost rada u Azerbejdžanu i o uslovima takvog rada, zbog čega je ostalo nejasno na koji način se optuženi u ovom predmetu povezuju sa vrbovanjem ovih lica u Makedoniji. Iz iskaza svjedoka Milenka Galovića iz R.Srbije (DT-76.2) proizilazi da je odlazak u Azerbejdžan zaista dogovorio sa Miroslavom Vučenovićem, međutim nepoznato je kako je uopće saznao za tu mogućnost,

jer svjedok navodi: „*saznao sam za tu vezu za odlazak i čuo sam se telefonom sa Vučenović Miroslavom...*“ Svjedok Milan Rakić iz R.Srbije naveo je: „*U Azerbejdžan sam otišao preko nekih ljudi koji su već bili tamo i ponovo se vratili*“ (DT-76.3). Dakle, ni u ovom slučaju nisu dokazivani čak ni preliminarni elementi vrbovanja, odnosno da li su optuženi, kada i na koji način stupali u kontakt sa radnicima iz R.Srbije i R.Makedonije.

Nadalje, kada je riječ o navodnoj **zloupotrebi položaja bespomoćnosti radnika** i to, iskorištavanjem njihovog položaja udaljenosti od doma, nepoznavanja jezika, neposjedovanja dokumenata i egzistencijalne zavisnosti od firme „Serbaz“, kako je to navedeno optužnicom, Sud nije našao dokazanim ni ovaj, alternativno određeni način izvršenja krivičnog djela. Za dokazivanje ove dimenzije krivičnog djela Trgovina ljudima, bilo je neophodno dokazati da su optuženi koristili ranjivost radnika preduzeća Serbaz, odnosno da su zloupotrebljavali situaciju u kojoj radnici nisu imali drugu stvarnu ili prihvatljivu mogućnost nego se prepustiti takvom iskorištavanju na radu.

Iz provedenih dokaza proizilazi da su svi radnici bili punoljetne, zdrave osobe, muškog spola, te iako su bili nižeg stepena obrazovanja, njihovo radno i životno iskustvo i položaj ni na koji način ne ukazuju na položaj bespomoćnosti. Slučaj svjedoka Tužilaštva, Milana Vilića, može poslužiti kao primjer. Ovaj svjedok je prema vlastitim navodima otišao na rad u preduzeće Serbaz iz razloga što mu je nedostajao novac da završi radove na kući koje je započeo. Također, svjedok Tužilaštva Mile Vukadin, naveo je kako je na rad u Azerbejdžan otišao iz finansijskih razloga, da riješi stambeno pitanje, s obzirom da je bio podstanar. Rješavanje stambenog pitanja u smislu ostvarivanja prava na vlastitu nekretninu nije pokazatelj bespomoćnog stanja niti ugroženosti osnovnih životnih potreba. Svjedok Tužilaštva Seudin Zoletić prilikom unakrsnog ispitivanja navodi da je prije odlaska u Azerbejdžan radio u firmi Aida, odlučio se da ide jer firma nije imala kontinuitet posla i bili su česti prekidi posla. Dobrovoljno je otišao u Azerbejdžan, niko ga nije prisilio. Svjedok Tužilaštva Milan Rakić iz R.Srbije naveo je: „*Ožerjen sam i imam jedno dete i živim sa suprugom i detetom i supruga mi je bila zaposlena. Pre odlaska u Azerbejdžan radio sam neke građevinske poslove kao pomoćni radnik*“ (DT-76.3). Brojni su slični primjeri radnika koji su odlazili na rad u Serbaz kako bi ostvarili veću zaradu od one koju su već imali, ili su u određenim slučajevima radnici imali nestalne poslove, neki su čak netom prije odlaska u Azerbejdžan ostali bez posla, kako navode, međutim ove činjenice na ukazuju na bespomoćno stanje takvih radnika.

Za identificiranje određenog stanja „žrtve“ kao bespomoćnog, neophodno je utvrditi nepostojanje drugog stvarnog ili prihvatljivog izbora i mogućnosti za obezbjeđenje osnovnih životnih potreba. Sud iz provedenih dokaza nije mogao zaključiti da radnici nisu mogli ostvariti zaposlenje u bilo kojem drugom preduzeću kako u BiH, tako i u inostranstvu. U tom smislu, Sud kratko podsjeća da su pojedini radnici isticali kako su

radili u drugim preduzećima na istim ili sličnim poslovima i u drugim državama. Tako je npr. svjedok Dragan Šiljak naveo kako je radio u Azerbejdžanu 2008. godine, te da je radio i u drugim državama, kao npr. u Rusiji, Kataru. Svjedokinja odbrane Mila Švraka navela je da ima jednu sestru u Njemačkoj, a drugu u Francuskoj, te da je bila u obje države i čistila, dakle radila je neprijavljeno, pa usljed toga pravi usporedbu i ističe da su u Azerbejdžanu bili bolji uslovi. Sud također ističe da je svjedok Tužilaštva, Dragan Gajić, prilikom unakrsnog ispitivanja naveo kako je *od prve plate kupio telefon kcji je koštao 900 dolara*, a ostalo je slao kući. Razumnim se nameće zaključak da se profil žrtve trgovine ljudima, koja se nalazi u bespomoćnom položaju usljed čega nema drugu realnu alternativu za obezbjeđenje sopstvene, kao i egzistencije svoje porodice, ne uklapa u opisane statuse i ponašanja radnika u preduzeću Serbaz. Sud podsjeća i na fotografije na kojima su prikazani radnici u situacijama druženja i različitih okupljanja na kojima se konzumirao alkohol, a čiji sadržaji su već opisani, koje podržavaju zaključak Suda da radnici nisu bili lišeni prava i sloboda kretanja i komuniciranja, te da su takva prava i slobode redovno koristili.

Prevoz radnika do Azerbejdžana od strane optuženih lica, nije bio sporan za odbranu, niti je sporan ovom Vijeću. Naime, provedenim dokazima nedvosmisleno je utvrđeno da su optuženi obezbjeđivali radnicima organizovani prevoz Bakua, i to na način da se najprije vršio drumski prevoz od Gradiške ili drugog mjesta do Beograda, odakle su radnici grupno prelazili u avion koji je letio do Beča, odakle se presjedalo do Bakua. Postojale su dvojbe u vezi toga da li je preduzeće Serbaz u cjelosti finansiralo ovakav prevoz, ili su pak radnici jedan dio troškova sami snosili, međutim takvi detalji nisu važni za procjenu postojanja elemenata krivičnog djela koje se optuženima stavlja na teret, zbog čega se Sud istima neće ni baviti.

*„Prevoz kao oblik radnje izvršenja podrazumijeva faktičko premještanje žrtava sa jednog mjesta na drugo, odnosno prevoz iz jednog grada u drugi ili iz jedne države drugu državu. U skladu sa Konvencijom Savjeta Evrope, za postojanje krivičnog djela trgovine ljudima je irelevantno da li žrtve trgovine ljudima ulaze u zemlju legalno ili ilegalno (ako se radi o transnacionalnoj trgovini ljudima), odnosno **bitno je da se vrši prevoz osoba u cijuu njihove eksploatacije**, uz primjenu jednog od alternativno navedenih načina izvršenja, npr. **prevare ili obmane** da će u mjestu odredišta biti radno angažovani u nekom privatnom preduzeću uz adekvatnu novčanu naknadu.“*¹⁷

Kako u konkretnom slučaju nije dokazano da je vršena eksploatacija radnika, niti da su radnici bili obmanjeni ili prevareni u pogledu bitnih elemenata rada, kako je to već obrazloženo, to činjenica da su optuženi radnicima organizovali prevoz do mjesta rada nema značaj u krivičnom pravnom smislu. Naprotiv, dokazivanjem ove činjenice, Tužilaštvo

¹⁷ Sažet prikaz sudske prakse u slučajevima trgovine ljudima, OSCE, novembar, 2015, str. 15.

je samo podržalo tezu odbrane da su stvarni radni uslovi bili u skladu sa obećanim, s obzirom da su svjedoci isticali da im je bio obećan prevoz do Bakua, što je i realizovano, te je prevoz bio plaćen u cjelosti ili djelimično od strane preduzeća.

Sud će se na ovom mjestu ukratko osvrnuti na neke iskaze svjedoka Tužilaštva kojima nije poklonio vjeru.

Kada je riječ o iskazu svjedoka Marka Tamindžije, braniteljica Vučinić je isticala kako isti nije kredibilan, s obzirom da iz dokaza DO 1-36.5 u vezi sa dokazima DO 1-36.4. i DO 1-36, proizilazi da je isti predao falsifikovan nalaz i mišljenje ljekara koji je predočio i dao na fotokopiranje Tužilaštvu u istrazi.

Tužilaštvo je u odgovoru na ove navode istaklo da je tačno da je na zapisniku o ispitivanju navedeno da je predočio nalaz iz KC Banja Luka i da je predočio kopiju. Međutim, jasno je vidljivo da na samom nalazu nema protokola, i da je svjedok naveo da ga je zbog zdravstvenog stanja tetka odvela ljekaru. Provjeravanje protokola je svakako moglo biti negativno, jer na samom nalazu nije bilo broja protokola, jer se „u neka doba“ javio sa tetkom, vjerovatno ljekaru kojeg su poznavali.

Sud je najprije izvršio provjeru da li je sadržaj zapisnika o saslušanju svjedoka od dana 24.01.2012.godine predočen svjedoku na glavnom pretresu, odnosno da li je isti bio suočen sa svojim iskazom iz istrage. S obzirom da je prethodni uslov ostvaren, Sud je zaključio da je ulaganje dokaza DO 1-36 bilo u skladu sa članom 273. ZKP BiH, nakon čega je izvršio uvid u isti. Sud podsjeća da, iako se radi o dokazu koji je uložen u neovjerenoj kopiji, isti je kopiran iz tužilačkog spisa i postupajuća tužiteljica je na ročištu održanom dana 27.02.2019.godine izričito navela kako ne osporava njegovu autentičnost, kao ni autentičnost drugih zapisnika uložениh na isti način. Na strani 3. zapisnika je navedeno: *„Konstatuje se da svjedok predaje na uvid nalaz i mišljenje Kliničkog centra Barja Luka potpisan od strane dr.Milana Subotića, spec.psihijatra, datiran 16.11.2007.g. Svjedok se izjašnjava da 2007.godina ne može biti tačna te da se najvjerovatnije radi o tehničkoj grešci prilikom pisanja nalaza te je to mogla biti samo 2009.godine. Konstatuje se da će se izvršiti kopiranje nalaza nakon saslušanja i kopija će predstavljati sastavni dio zapisnika.“* Na strani 10. Zapisnika konstatovan je odgovor svjedoka Tamindžije na pitanje ovlaštenog službenog lica kako se isti osjećao u vezi cijele situacije koju je opisao, a koji glasi: *„Mislim da najboje o tome govori papir kcji sam vam pokazao i kcji ćete fotokopirati.“*

Uvidom u dokaz DO 1-36.5, nalaz i mišljenje dr.Milan Subotić, spec.psihijatar, koji je očigledno sastavni dio zapisnika o saslušanju svjedoka Tamindžije, Sud uočava da se nalazom konstatuje reakcija svjedoka na težak stres i poremećaj prilagođavanja, a sve

usljed tromjesečnog rada u Azerbejdžanu i izloženosti psihičkoj torturi. Ovaj nalaz je datiran sa 16.11.2007.godine, u kojem periodu svjedok uopće nije bio u Azerbejdžanu (kao ni u periodu koji je prethodio ovom), a koju nepravilnost je isti prilikom predočavanja nalaza u Tužilaštvu pojasnio na način da je došlo do tehničke omaške, jer je trebala stajati 2009.godina. Sumnja u vezi tačnog datuma sačinjavanja nalaza bila bi otklonjena da je isti sačinjen u standardnoj formi nalaza i mišljenja ljekara, odnosno da je isti sadržavao broj protokola i elektronski unesen datum izvršenog pregleda. Umjesto toga, pomenute rubrike nalaza su neispunjene. Kako je odbrana pribavila izjašnjenje Kliničkog centra Banja Luka (DO 1-36.4.) u kojem je navedeno da lice Marko Tamindžija nije liječeno niti pregledano u pomenutoj klinici¹⁸, to je ovakvo stanje stvari ozbiljno dovelo u sumnju sam kredibilitet svjedoka Marka Tamindžije. Naime, svjedok Tamindžija je službenicima Tužilaštva predao nalaz čija autentičnost je osporena dokazima odbrane. Predaja nalaza je izvršena prilikom njegovog saslušanja u Tužilaštvu, dakle sa namjerom da se osnaže i potkrijepe vlastiti navodi koji će uslijediti, a koji se tiču navodne psihičke torture koju je doživljavao na radu u Azerbejdžanu. Ovo se i potvrđuje u nastavku zapisnika o saslušanju, gdje se na stani 10. svjedok u odgovoru na pitanje kako je doživio situaciju u preduzeću Serbaz, poziva na nalaz ljekara koji je upravo predao Tužilaštvu. S obzirom da je autentičnost navedenog nalaza pobijena dokazima odbrane, logičnim se inicira pitanje integriteta cjelokupnog iskaza svjedoka, uključujući i iskaz dat na glavnom pretresu. Naime, svjedok Tamindžija je već u istrazi dostavljanjem neautentičnog nalaza ljekara i čvrstim pozivanjem na isti kroz svoj iskaz, pokazao pristrasnost i očiglednu zainteresovanost za određeni ishod sudskog postupka, zbog čega njegovom iskazu Sud nije mogao pokloniti vjeru u dijelu u kojem inkriminiše optužene.

Slična situacija postoji i na strani svjedoka Nenada Tatić. Iskaz ovog lica iz istrage, u kojoj je isti ispitan kao osumnjičeno lice, najprije je pročitano na glavnom pretresu (DT-122). Potom je isti 03.07.2019.godine saslušan neposredno na glavnom pretresu, i to u svojstvu svjedoka, s obzirom da je u međuvremenu zaključio sporazum o priznanju krivnje sa Tužilaštvom BiH. Ovom prilikom, svjedok Tatić opisivao je pri direktnom ispitivanju različite načine kažnjavanja radnika, ukazujući na postojanje novčanih kazni u slučaju spavanja, odbijanja prekovremenog rada, konzumiranja alkohola, simuliranja bolesti, i sl. Također je naveo da je bilo fizičkog maltretiranja radnika. Prilikom unakrsnog ispitivanja, na pitanje advokata Vučinić ko je od radnika bio prinuđen da odradi 45 dana ili da plati 1.800 dolara za raniji povratak, svjedok je odgovorio da niko nije platio, ali da su radili dodatno. Na dalje insistiranje braniteljice da svjedok imenuje radnike koji su radili dodatno, svjedok kazuje da **ne zna nikoga**. Dakle, iako se svjedok do u detalje sjećao određenih pojedinosti u vezi kažnjavanja i u vezi ličnih podataka radnika, za koje je bio

¹⁸ Iz dokaza odbrane DO 1-36.3. koji predstavlja Zahtjev braniteljice Vučinić za pristup informacijama, vidljivo je da je braniteljica detaljno objasnila spornu situaciju, navela relevantan period za koji svjedok tvrdi da je period nastanka nalaza, tj.2009.godinu, te čak dostavila u prilogu nalaz od 16.11.2007.godine.

pitan pri direktnom ispitivanju, prilikom unakrsnog ispitivanja, suočen sa zahtjevom da imenuje lica koja su podlijegala takvom kažnjavanju, isti ipak navodi da se ne sjeća. Dalje, na pitanje branioca Zubaka da li je Safet imao određenu funkciju, svjedok odgovara je isti imao neodređenu ulogu. Išao je po gradilištima. Svjedok ga je viđao na Centru. Dolazio je na gradilište, obilazio bravare, kažnjavao. Na pitanje advokata Zubaka **da li može reći konkretno ime i prezime čovjeka kojeg je Safet Turanović kaznio, svjedok odgovara da ne može.**

Na pitanje braniteljice Vučinić, svjedok ističe da mu je Božo dva puta udario šamar, da je to bilo 2008. godine (ne zna u kojem mjesecu), na Forumu i na ulazu u gradilište Centar. Na dalje pitanje kada je Božo pretukao Vladimira Starčevića, svjedok ističe da ne zna tačno kad je to bilo, ali je sigurno bila 2008. godina. U vezi s ovim, branilac Jokić postavio je pitanje **kako je moguće da je optuženi Božo Vučenović njemu povjerio da nosi izjave da ljudi potpišu, ako je isti bio u lošim odnosima s njim, ako ga je štrafovao i šamarao.** Svjedok odgovara da je imao navedene konflikte s Božom u Azerbejdžanu, a poslije ta dva šamara normalno je nastavio raditi. Kada bi Božo došao na gradilište, Slaviša Kojić bi mu rekao da se skloni, da se ne sreću. **Božo ga je nazvao 05. ili 06.01.2011. godine da dođe raditi u Gacku, gdje je i radio dok mu njegov sin nije 'polupao auto'.** U odnosu na pitanje reketiranja Bože Vučenovića, svjedok navodi da nije bilo reketiranja, da je to bio dogovor između njega i Ćirića, da ga je *Ćirić zamolio da mu pošalje takve poruke da bi od Bože mogao izvući pare.* Iskaz svjedoka Novaka Ćirića je konzistentan ovom iskazu, te iz istih proizilazi da su ovi svjedoci Tužilaštva – lica koja su zaključila sporazum o priznanju krivnje, bili pristrasni, da su imali određeni interes u ishodu ovog postupka, s obzirom da su prethodno nastojali vršiti pritisak na optuženog u cilju ostvarivanja materijalne koristi. Ovakav zaključak potkrepljuju i ostali sadržaji iskaza ovih svjedoka, pri čemu svjedok Ćirić prilikom unakrsnog ispitivanja potvrđuje da su neki njegovi tadašnji prijatelji pokušali izvršiti ubistvo rođaka optuženog Radeta Ljubičića, kojom prilikom se ovaj optuženi i neprimjereno izrazio u vezi supruge ovog optuženog, dok je optuženi Tatić spomenuo incident sa Božom Vučenovićem koji se tiče oštećenja automobila, kako je to prethodno istaknuto. S obzirom na navedeno, Sud se prilikom donošenja odluke nije oslanjao na iskaze ovih svjedoka.

6.2. Tačka 2 presude

Tačkom 2.Optužnice, Tužilaštvo je optuženima Boži Vučenoviću i Milanu Vučenoviću stavilo na teret da su, u svojstvu faktičkog direktora, odnosno faktičkog vlasnika preduzeća Serbaz, u vremenskom periodu od 2008. do 2011.godine, novac za koji su navodno znali da je pribavljen počinjenjem krivičnog djela iz tačke 1.optužnice, a u čijem počinjenju je učestvovao optuženi Božo Vučenović, držali, transferima na račune fizičkih

i pravnih lica prikrivali porijeklo novca, s istim raspolagali, te ga upotrebljavali u privrednom i drugom poslovanju, a koji iznos novca prelazi 200.000 KM.

Počinjenje ovog krivičnog djela nastojalo se dokazati bankovnim dokumentacijama optuženih, koje su naposljetku bile predmet vještačenja po vještaku ekonomske struke, podoblast finansija, Šerifu Isoviću.

Sud najprije podsjeća na specifičnu prirodu krivičnog djela Pranje novca, koje je u neraskidivoj vezi sa drugim krivičnim djelom iz kojeg novac koji je predmet pranja, zapravo i potiče, te se isti naknadnim finansijskim aktivnostima nastoji ubrizgati u legalne novčane tokove i na taj način iskoristiti i istovremeno, prikriti njegovo stvarno porijeklo.

U tom smislu, tzv.*predikatno djelo* ima karakter prethodnog pitanja s obzirom da je počinjenje istog ili sumnja u počinjenje, neophodna osnova za raspravljanje o biću krivičnog djela Pranje novca.

U konkretnom slučaju, istom optužnicom je obuhvaćeno kako djelo Pranje novca, tako i krivično djelo koje u odnosu na isto ima svojstvo predikatnog djela, tj. Trgovina ljudima. Sud je najprije ispitao da li su radnjama optuženih ostvareni elementi bića krivičnog djela Trgovina ljudima, te je, uz prethodno iznesenu analizu, utvrdio da Tužilaštvo isto nije dokazalo. Na ovaj način Vijeće je, nakon provedenog postupka, otklonilo sumnje da je počinjeno predikatno djelo, što ovaj postupak razlikuje od postupaka koji se vode samo zbog krivičnog djela Pranje novca u čijoj pozadini stoji sumnja na počinjenje predikatnog djela, koje se iz objektivnih razloga ne dokazuje u istom postupku. Dakle, kako je Sud oslobodio optužene za počinjenje krivičnog djela Trgovina ljudima, to dalje ispitivanje finansijskih aktivnosti optuženih sa novcem za koji nije utvrđeno da je pribavljen počinjnjem krivičnog djela, nije bilo neophodno.

Sud napominje da ni nalaz vještaka finansijske struke, Šerifa Isovića, nije bio podoban za dokazivanje krivičnog djela Pranje novca, s obzirom da su polazne osnove ovog nalaza bile izjave svjedoka skenirane na DVD-u koji je uložen kao dokaz DT-49.2.4., a koji dokaz je Sud našao irelevantnim, kako je to prethodno obrazloženo.

Iako, u skladu sa prethodno iznesenim, nije bilo neophodno razmatrati ostale dokaze Tužilaštva i odbrane, u cilju odlučivanja o krivnji optuženih za počinjenje krivičnog djela Pranje novca, Sud će se samo ukratko osvrnuti na dio istih.

Naime, odbrana je uložila dokaz DO.1-51 iz kojeg proizilazi da je Milan Vučenović bio generalni direktor preduzeća „Milan-M“ sa sjedištem u Moskvi, te da je u tom svojstvu 2003.godine zaključio ugovor o kupoprodaji opreme sa pravnim licem „Eks-klub“, kojom

prilikom je kupio veći broj opreme, taksativno pobrojane u specifikacijama uloženim kao dokaz DO.1-51.1. Ovako kupljenu opremu, optuženi Milan Vučenović je u više navrata tokom 2006.godine iznajmljivao optuženom Boži Vučenoviću, kao fizičkom licu, što proizilazi iz dokaza DO.1-52.1, DO.1-52.2, DO.1-52.3 i DO.1-52.4, da bi potom tokom 2007.godine, optuženi Božo Vučenović u više navrata iste mašine davao u najam preduzeću „Serbaz Project and Construction“LLC, čiji generalni direktor je bio Babek Ragimov, što proizilazi iz dokaza DO.1-53, DO.1-53.1, DO.1-53.2, DO.1-53.3 i DO.1-53.4.

Navedeno ukazuje najprije na činjenicu da je optuženi Milan Vučenović djelovao kao privrednik na području Ruske Federacije duže vrijeme prije inkriminisanog perioda, a najmanje od 2003.godine. Ovo potvrđuje i dokaz DO.2-18.1, koji predstavlja *Izvod o registraciji na osnovu podataka iz Jedinственog državnog registra (JDR) za pravna lica u Moskvi*, iz kojeg proizilazi da je optuženi Milan Vučenović učesnik u suvlasničkoj strukturi 7 taksativno pobrojanih pravnih lica registrovanih na teritoriju grada Moskve počevši od 2003.godine, pa nadalje. Stoga se logičnim nameće zaključak da je isti ostvarivao redovne prihode u svojstvu direktora ili osnivača većeg broja preduzeća, a koji prihodi su sasvim realno mogli učestvovati u kasnijim finansijskim transakcijama optuženog kojima Tužilaštvo pripisuje kriminogenu prirodu.

Sud je cijenio i dokaze Tužilaštva uložene na ovu okolnost, te je uzeo u obzir da iz dokaza DT-95.4, koji predstavlja Informaciju MUP-a Ruske Federacije, proizilazi da „*Vučenović M. n. je registrovan kao rukovodioc bilo kakvog privrednog subjekta, registrovanog na teritoriji Moskve, postoje samo podaci o obavljanju djelatnosti u d.o.o. 'Žilkoms N'*“. Slično je navedeno i u Odgovoru na zahtjev Interoblasne inspekcije federalne porezne uprave (DT-95.9, a koji je uložen kao dokaz odbrane DO.2-18), gdje je navedeno: „*U skladu sa podacima iz baze podataka Jedinственog državnog registra pravnih lica regionalnog nivoa kcji, u ovom momentu, raspolože Inspekcija: Vučenović Milan, prema podacima naznačenim u zahijevu, vodi se kao osnivač/učesnik pravnog lica 'Žilmoms N' i ne vodi se kao rukovodilac niti jednog pravnog lica...*“ Dakle, sadržaji dokaza Tužilaštva DT-95.4 i DT-95.9 (tj. DO.2-18) su zaista, na prvi pogled, oprečni sadržaju dokaza odbrane DO.2-18.1. Međutim, pažljivom analizom ovih dokaza, Sud je utvrdio sljedeće. Iz dokaza odbrane DO.2-18.1 proizilazi da je optuženi Milan Vučenović 100%-tni osnivač pravnog lica 'Žilkoms-N' d.o.o., dok u ostalim pravnim licima ostvaruje učešće u osnivačkom kapitalu u određenim procentima, odnosno u jednom pravnom licu od 2010.godine obavlja funkciju zamjenika generalnog direktora. S obzirom da iz dokaza Tužilaštva DT-95.4 i DT-95.9, proizilazi da je MUP Ruske Federacije, odnosno Interoblasna inspekcija porezne uprave, prepoznala svojstvo Milana Vučenovića u pravnom licu 'Žilkoms N', a kako je iz dokaza DO.2-18.1. vidljivo da samo u ovom pravnom licu isti ima 100%-tni

osnivački udio, to je pretpostavka da je obim pretrage kroz sistem bio ograničen na pravna lica u kojima Milan Vučenović ima apsolutni osnivački kapital.

Da je tako, potvrđuje i dokaz DO.1-51, koji predstavlja kupoprodajni ugovor zaključen dana 16.04.2003.godine, između pravnog lica „EKS-Klub“ i „Milan-M“ (sa sjedištem u Moskvi), čiji je generalni direktor bio Milan Vučenović. Ovaj ugovor je uložen u originalu, sa pečatima navedenih pravnih lica i potpisima njihovih direktora, te autentičnost ovog ugovora nije dovedena u pitanje, iako je Tužilaštvo isticalo nemogućnost postupanja optuženog Milana Vučenovića u svojstvu direktora 'Milan-M' s obzirom da MUP nije dostavio takvu informaciju. Sud se dodatno na ovom mjestu poziva i na obrazloženje istaknuto pri odbijanju prigovora Tužilaštva na zakonitost i autentičnost ovog dokaza, ukazujući na to da potvrda MUP-a datira od 2013.godine i pri prezentovanju podataka kojima raspolaže, koristi govor u prezentu, ne tvrdeći da optuženi ranije nije imao svojstvo rukovodioca ili vlasnika drugih pravnih lica, dok je ugovor između pravnih lica zaključen 2003.godine. Dakle, Sud je poklonio vjeru dokazu DO2-18.1, cijeneći da Izvod o registraciji pravnih lica, koji je notarski ovjeren, odražava stvarno stanje relevantnog registra, s obzirom da su notarijati, kao javne službe, univerzalno uspostavljeni od strane država upravo u cilju jačanja pravne sigurnosti. Sud na kraju apostrofira da je u svrhu dokazivanja sporne činjenice, da li se optuženo lice vodi kao vlasnik ili direktor pravnih lica, te ako da, koja su to pravna lica i od kada takvo njegovo svojstvo datira, najrelevantniji dokaz upravo izvod iz registra pravnih lica, koji je odbrana dostavila. Dokazi koje je Tužilaštvo ulagalo na ove okolnosti: Informacija MUP-a i inspekcije porezne uprave, predstavljaju posredne dokaze na ovu okolnost, koji, suočeni sa izvodom iz registra pravnih lica čiji sadržaj se razlikuje, gube na dokaznoj snazi.

S obzirom na to da je Sud utvrdio činjenicu da je optuženi Milan Vučenović bio (su)osnivač/zamjenik direktora 7 pravnih lica na teritoriji Ruske Federacije, počevši od 2003.godine, a da je optuženi Božo Vučenović bio kooperant pravnog lica Serbaz u kojem svojstvu je postupao kao najmodavac mašina prema ovom preduzeću, odbrana je provedenim dokazima uspješno učinila vjerovatnim da su novčane transakcije koje su bile predmet analize vještaka finansijske struke Isovića, imale svoje zakonito porijeklo upravo u opisanom poslovanju optuženih. Dakle, pored toga što je nedokazanost krivičnog djela Trgovina ljudima sama po sebi dovela do nemogućnosti dokazivanja krivičnog djela Pranje novca u konkretnom predmetu, odbrana je provedenim dokazima dodatno opovrgla tezu koju je Tužilaštvo zastupalo, a koju je izrazio i vještak Šerif Isović prilikom unakrsnog ispitivanja, navodeći da su „*novčana sredstva morala odnekud poticati*“ inputirajući time ilegalno porijeklo istih. Odgovor na pitanje porijekla novca, odbrana je ponudila vjerodostojnim i relevantnim dokazima, koje je Sud u tom smislu i cijenio.

U odnosu na ulogu optuženog Milana Vučenovića u preduzeću Serbaz, Sud najprije ističe da je cijenio dokaz Tužilaštva DT-87.2 koji predstavlja dopis MUP-a R.Azerbejdžan upućen zamjeniku glavnog tužioca za grad Baku, u kojem se navodi adresa prebivališta Milana Vučenovića, *direktora preduzeća Serbaz Property*. Međutim, ovakva rečenična konstrukcija očigledna je posljedica načina formulacije upita upućenog od strane tužioca, uzevši u obzir da ovaj akt nije saglasan sa drugim dokazima provedenim na ovu okolnost, kao ni sa samom tvrdnjom iz optužnice, u kojoj se navodi da je optuženi Milan Vučenović *faktički vlasnik*, a ne formalni direktor preduzeća. Sud naglašava da iz dokaza DO.1-53, DO.1-53.1, DO.1-53.2, DO.1-53.3 i DO.1-53.4, nedvosmisleno proizilazi da je u inkriminisanom periodu generalni direktor pravnog lica Serbaz Project & Construction bio Babek Ragimov, a ne optuženi Milan Vučenović. Tako npr. dokaz D.O.1-53 predstavlja notarski ovjerenu kopiju Ugovora o subarendi opreme od 01.06.2007.godine, kojim se Božo Vučenović, kao državljanin ... (dakle, kao fizičko lice), obavezuje da će kao najmodavac ponuditi na privremeno korištenje opremu preduzeću Serbaz Project&Construction LLC, kao subarendaru, a sve za cijenu određenu dodatnim sporazumom. Potpisnik ugovora u ime subarendara je generalni direktor preduzeća Serbaz, Babek Ragimov. Iz dodatnog sporazuma (D.O.1-53.1) proizilazi da je zakupnina za subarendu iznosila 15.000,00 USA dolara, mjesečno. Sud ne spori da je optuženi Milan Vučenović imao određenu ulogu u preduzeću Serbaz, s obzirom da iz dokaza DO.2-11.1 koji predstavlja Statut preduzeća Sebaz, proizilazi da je ovaj akt donesen od strane opšteg punomoćnika pravnog lica Akora biznis ltd., Milana Vučenovića, koje pravno lice je osnivač pravnog lica Serbaz, što proizilazi iz člana 1.8 Statuta. Međutim, odbrana je tokom postupka ispravno ukazivala na činjenicu da je generalni direktor preduzeća Serbaz lice Babek Ragimov, što je vidljivo ne samo iz pomenutih ugovora koje je isti potpisivao u takvom svojstvu, već i iz dokaza DO.2-11.1, koji predstavlja notarski ovjerenu kopiju Odluke upravnika preduzeća Serbaz, Milana Vučenovića, od 06.03.2007.godine, da se za direktora Društva imenuje Babek Ragimov. S obzirom da iz dokaza DO.2-11.1, odnosno Statuta pravnog lica Serbaz, proizilazi da je „*Direktor jedino izvršno telo društva kcje rukovodi trenutnom delatnošću Društva i obavlja sve društvene delatnosti*”¹⁹, to je odbrana pravilno isticala objektivnu nemogućnost optuženog Milana Vučenovića da samostalno upravlja prihodima ovog preduzeća, kao i optuženog Bože Vučenovića da samostalno, ponašajući se kao faktički (generalni) direktor preduzeća, odlučuje o umanjenjima prihoda radnika i njihovom radnopravnom statusu i uslovima rada.

Tužilaštvo je optužnicom tvrdilo da je optuženi Milan Vučenović postupao kao *faktički vlasnik* preduzeća, te da je u tom svojstvu, zajedno sa bratom Božom Vučenovićem, transferisao novac koji je preduzeću isplaćivan od strane Ministarstva omladine i sporta R.Azerbejdžan, na bankovne račune njemu poznatih fizičkih lica iz R.Azerbejdžana, off

¹⁹ Član 5.2.1. Statuta (DO.2-11.1)

shore kompanija iz Paname, Belizea, Hong Konga, Kipra itd, te na vlastiti račun, nakon čega je sav novac ponovno vraćan na račune optuženih Bože i Milana Vučenovića. Sud je obrazložio da su optuženi imali određenu faktičku ulogu u preduzeću Serbaz. Međutim, postavljaju se pitanja: kako bi bilo moguće da generalni direktor Društva, izvjesni Babek Ragimov, koji u skladu sa odredbom člana 5.2.1. Statuta preduzeća, rukovodi djelatnošću Društva i obavlja sve društvene djelatnosti, prepusti optuženima Milanu i Boži Vučenoviću upravljanje kompletnim finansijama preduzeća, bez pisanog ugovora, odobrenja ili sličnog akta; da li je generalni direktor dopustio takvo postupanje svjesno ili su na neki način optuženi Milan i Božo Vučenović bez znanja direktora 'izvlačili' novac iz preduzeća; da li je bilo moguće da generalni direktor preduzeća nije upoznat sa takvim finansijskim malverzacijama kao ni sam investitor; da li u Ruskoj Federaciji postoji sistem interne ili vanjske revizije kojima bi se kontrolisali finansijski tokovi preduzeća i pravovremeno prepoznale eventualne malverzacije. Sve su ovo pitanja na koja bi se prethodno moralo odgovoriti u cilju ozbiljnog upuštanja u razmatranje krivnje optuženih za djelo iz tačke 2. optužnice, a kojim pitanjima se Tužilaštvo nije bavilo niti dispozitivom optužnice niti u dokaznom postupku.

Nadalje, iz dokaza DO.1-55 proizilazi da je Božo Vučenović ugovorom od dana 01.09.2007.godine dao u zakup 31 transportno sredstvo licu Mutuzeva Matanat Junus, državljanki ..., a iz dokaza DO.1-55.1. proizilazi da je ista državljanka ... ugovorom od dana 15.09.2007.godine, ista transportna sredstva dala u zakup preduzeću „Serbaz Project&Construction LLC“, čiji generalni direktor je Babek Ragimov. U vezi ovog zakupa, odbrana je pojasnila kako optuženi Božo Vučenović nije mogao kao državljanin ...uspješno proći administrativne procedure koje se tiču registracije vozila, zbog čega su iste najprije date u zakup državljanki ..., da bi se potom dale u zakup preduzeću Serbaz.

U okviru ovog seta dokaza, od DO.1-54 do DO.1-55, uložen je veći broj originalnih priznanica preduzeća Serbaz o plaćanju na osnovu prethodno navedenih ugovora, a čiji prevodi od strane ovlaštenog tumača za ruski jezik su također uloženi u ovaj spis. Iz ovih priznanica proizilazi da je preduzeće Serbaz od 2007. godine do 2009.godine sukcesivno vršilo uplate više stotina hiljada dolara na račun optuženog Bože Vučenovića i lica povezanih sa njim, a na osnovu ugovora o zakupu opreme i transportnih sredstava. Iz takvog stanja stvari vidljiva je priroda odnosa optuženog Bože Vučenovića sa preduzećem Serbaz, koja je očigledno bila kooperantska, s obzirom da je iz ugovora vidljivo da se zaključuju sa Božom Vučenovićem kao državljaninom ..., dakle sa fizičkim licem odvojenim od preduzeća Serbaz, kao i osnove transakcija koje su se odvijale između ova dva lica, a koje su imale realno i zadokumentovano porijeklo. Ova činjenica je neovisna o faktičnoj ulozi Bože Vučenovića u samom preduzeću Serbaz, a koju je Sud prethodno obrazložio.

Pored navedenih dokaza iz kojih proizilazi da je optuženi Milan Vučenović, kao suvlasnik 7 preduzeća u Ruskoj Federaciji još od 2003.godine, sticao određenu dobit, te da je optuženi Božo Vučenović, kao kooperant preduzeća Serbaz ostvarivao nezanemarljive iznose prihoda, Sud je uzeo u obzir i dokaz odbrane O2.14-1 koji predstavlja 77 faktura preduzeća Cedale Holding &Co, Okra Interprises Limited, Firmwide limited, Expert precision Limited, Expert Activity Limited, Pacific Cosmo Limited, High Fly Investment limited i Spengar Trade s.s. Ove fakture svjedoče o poslovnim aktivnostima koje su se odvijale između navedenih pravnih lica i optuženih Milana Vučenovića i Bože Vučenovića, kao i lica Srpko Vučenović. Naime, originalne fakture su prezentovane na grafoskopu u sudnici na ročištu održanom dana 30.01.2019.godine, fakture sadrže pečat i potpis ovlaštenog lica, iste su prevedene od strane ovlaštenog sudskog tumača za engleski jezik, te Sud podsjeća da je odbio prigovore Tužilaštva na autentičnost istih. Ove fakture su bile osnov za finansijske transakcije opisane nalazom i mišljenjem vještaka Šerifa Isovića, a za koje je Tužilaštvo tvrdilo da imaju kriminogenu pozadinu, međutim takvi navodi su ostali nedokazani. U tom smislu je Sud uzeo u obzir i dokaze Tužilaštva DT.96-4 – DT.96.13, kojima se nastojalo dokazati da preduzeća koja su bila nalogodavci po navedenim fakturama, nisu poslovala u inkriminisanom periodu. Iz dokaza DT-96.13 proizilazi da Nacionalni carinski organ nema podatke o operacijama realizovanim od strane pravnog lica Cedale Holding, Panama, niti prema bankarskim podacima, isto ima neki bankarski račun. Međutim, ovaj i slični dokazi nisu mogli opovrgnuti činjenicu da su optuženi Božo i Milan Vučenović primali novac na bankovne račune upravo od ovih pravnih lica, po osnovu različitih faktura, o čemu svjedoči i sam vještak finansijske struke, Šerif Isović. Dakle, banke su postupale po ovakvim nalogima, te su transakcije uspješno realizovane temeljem faktura uloženi kao dokaz DO2-14.1. Na ovom Sud ističe da je i vještakinja ekonomske struke, Nedeljka Bilić, kao vještak odbrane, ukazala na to da je banka *obavezna pribaviti dokumentaciju* na osnovu koje je izvršila prijenos novca u međunarodnom platnom prometu. Dakle, osnovana je pretpostavka da je banka raspolagala takvom dokumentacijom i da je usljed formalne ispravnosti iste, izvršila prijenos novca po nalogima. Dokaz DT-96.9. predstavlja akt Ministarstva trgovine od 24.07.2013.g., odnosno potvrdu da u sistemu ministarstva nema registrovanih najava operacija kompanije Cedale holding & CO. Ovaj dokaz također nije podoban za donošenje zaključka o stvarnom poslovanju preduzeća u 2010. i 2011.godini kada su sačinjene predmetne fakture, jer svjedoči o stanju najavljenih operacija u juli 2013.godine, dakle 2 godine nakon spornih događaja.

Činjenica je da iz dokaza DT-96.11 proizilazi da nacionalni carinski organ dopisom od 21.08.2013.g. obavještava Tužilaštvo da u postojećim registrima baze podataka Sistema vanjske trgovine u Carinske uprave, nema podataka o kretanjima realizovanim od strane firme CEDALE Holding & Co, za 2010. i 2011.godinu, međutim isto može biti pokazatelj propusta na strani preduzeća Cedale. Sumnja da se radi o fiktivnim fakturama sačinjenim

upravo zbog prikrivanja porijekla novca stečenog krivičnim djelom trgovina ljudima, morala bi biti dokazana prije svega kroz prethodno dokazivanje da je uopće počinjeno predikatno djelo, a potom i sistematičnim dokumentovanjem finansijskih tokova od preduzeća Sebaz prema pravnim licima odnosno tzv. *off shore* kompanijama, što u konkretnom predmetu nije učinjeno, već su se teze Tužilaštva zadržale na nivou pretpostavki.

Tužilaštvo je dodatnim dokazom označenim kao DDT-7, nastojalo pobiti dokaze odbrane koji se odnose na tačku 2. optužnice. Naime, ovaj dokaz predstavlja drugostepenu presudu Suda BiH broj: S1 2 K 020583 17 Kžk od 01.12.2017. godine protiv Srpka Vučenovića, kojom je isti oglašen krivim za počinjenje krivičnog djela Pranje novca iz člana 209. stav 4. u vezi sa stavom 1. KZ BiH. Radnja počinjenja djela po ovoj presudi, ogleda se u primanju novca stečenog krivičnim djelom Trgovina ljudima, i to od svoje braće, Milana i Bože Vučenovića, sve u svrhu prikrivanja stvarnog porijekla novca. Dakle, ulaganjem ovog dokaza, kao i drugih srodnih dokaza kao što su pravosnažne presude Suda BiH donesene protiv optuženih u ovom predmetu, koji su zaključili sporazume o priznanju krivnje (DDT-3, DDT-4 i DDT-5), Tužilaštvo je nastojalo ukazati na to da su druga lica, učesnici istog krivičnogpravnog događaja opisanog optužnicom koja je predmet odlučivanja, oglašeni krivima u drugim postupcima.

Kada je riječ o dokazu DDT-7, odnosno presudi donesenoj protiv lica Srpko Vučenović, Sud najprije ističe da sudska odluka u jednom postupku ne može imati prevalentan značaj u odnosu na ostale dokaze, kod donošenja odluke o krivnji u drugom postupku. Svaki krivični postupak ima autonoman položaj određen svim subjektivnim i materijalnim dokazima provedenim u okviru istog, kao i procesnim okolnostima koje definišu njegov tok i daju mu jedinstvenu podlogu za odlučivanje u kontekstu relevantnog materijalnog prava, što između ostalog, proizilazi iz odredbe člana 15. ZKP BiH. Stoga je važno naglasiti da je odluka u predmetu koji se vodio protiv osuđenog Srpka Vučenovića donesena u sasvim drugačijem procesnom kontekstu, u kojem je još uvijek postojala sumnja o počinjenju tzv. *predikatnog djela*, odnosno trgovine ljudima. Da je tako, jasno proizilazi iz samog obrazloženja presude:

*„Za predikatno krivično djelo ne mora ni biti pokrenut krivični postupak (npr. zastara ili smrt počinioca predikatnog krivičnog djela), već je **dovoljno da počinilac zna (ili da je postupio iz nehata) da je krivično djelo učinjeno, odnosno da su novac ili imovina pribavijeni krivičnim djelom**, pri čemu zakon ne definiše o kćem krivičnom djelu treba da se radi. S obzirom da je optuženom stavljeno na teret počinjenje krivičnog djela iz stav 4. člana 209. KZ BiH, odnosno da je postupao nehatno u odnosu na čirjenicu svjesti i znarja o porijeklu novca kćjim je raspolagao, Tužilaštvo je bilo u obavezi dokazati*

minimalno da je optuženi mogao pretpostaviti da novac ili imovina predstavlja prihod stečen od krivičnog djela.²⁰

Dakle, nesporno je da je standard dokazivanja počinjenja predikatnog djela u predmetu koji se vodio protiv Srpka Vučenovića bio niži u odnosu na zahtjeve ovog postupka koji se vodi protiv optuženih Bože Vučenovića i dr., u kojem su provedeni svi dokazi na okolnosti počinjenja istog djela. Ova činjenica konstatovana je i u presudi Suda BiH broj S1 2 K 020583 17 Kžk: „*Vjeće je mišljelo da je taj standard koji se traži za eventualno dokazivanje predikatnog krivičnog djela u svakom slučaju manji u odnosu na dokazivanje krivice za određeno krivično djelo.*“²¹ Ovom presudom, Sud je utvrdio da nije van razumne sumnje dokazano da su optuženi počinili predikatno djelo, te ih je oslobodio optužbe za isto, usljed čega je prekinuta spona optužbe za krivično djelo pranje novca sa predikatnim djelom. S obzirom da je otklonjena sumnja da je počinjeno krivično djelo Trgovina ljudima, bitan element krivičnog djela Pranje novca, a to je kriminogeno porijeklo novca i svijest optuženih o kriminogenoj prirodi novca kojim raspolažu, ostao je nedokazan.

U odnosu na presude ovog Suda donesene na osnovu sporazuma o priznanju krivnje koji su optuženi po predmetnoj optužnici, zaključili sa Tužilaštvom BiH, Sud i na ovom mjestu ukazuje na činjenicu da se radi o različitim procesnim situacijama. Naime, kada je riječ o ocjeni dokaza, standard za prihvatanje sporazuma o priznanju krivnje je *postojanje dovoljno dokaza o krivici optuženog*, kako je propisano odredbom člana 231. stav 6. tačka b) ZKP BiH. S druge strane, nakon provedenog glavnog pretresa i izvođenja svih dokaza, kako Tužilaštva, tako i odbrane, Sud donosi odluku o krivnji optuženih, koja mora biti dokazana po standardu *“van svake razumne sumnje”*, jer u slučaju da u pogledu činjenica koje čine navodno krivično djelo postoji bilo kakva razumna sumnja, donesena odluka mora ići u prilog optuženom (član 3. ZKP BiH). Stoga pozivanje Tužilaštva na pravosnažne odluke Suda donesene u drugim postupcima, okončanim na osnovu sporazuma o priznanju krivnje, nije moglo opredijeliti Sud za donošenje drugačije odluke.

Nakon analize izvedenih dokaza, Sud je zaključio da se teza optužbe prikazana kroz činjenični opis optužnice ne temelji na čvrstim i pouzdanim dokazima, pa je Sud, cijeneći sve dokaze provedene na glavnom pretresu, kako pojedinačno, tako i u njihovoj međusobnoj vezi, te rukovodeći se načelom *„in dubio pro reo“* izveo zaključak da Tužilaštvo nije uspjelo dokazati van svake razumne sumnje da su optuženi Božo Vučenović, Milan Vučenović, Rade Ljubičić, Safet Turanović, Rasim Turanović, Zoran Dmitrović, Zoran Kalajdžić, Nedeljko Vučenović i Miroslav Vučenović krivi za počinjenje

²⁰ Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 020583 17 Kžk od 01.12.2017. godine, str. 17/18.

²¹ Ibid, str.18.

predmetnih krivičnih djela, na način i vrijeme opisano u činjeničnom dijelu optužnice (tačka 1. i 2.), pa je stoga shodno odredbi člana 284. tačka c) ZKP BiH donio presudu kao u izreci.

7. Odluka o troškovima krivičnog postupka

Član 189. stav 1. ZKP BiH propisuje da će se u slučaju kada Sud donese presudu kojom se optuženi oslobađa optužbe izreći u presudi da troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžetskih sredstava. S obzirom da su optuženi Božo Vučenović, Milan Vučenović, Rade Ljubičić, Safet Turanović, Rasim Turanović, Zoran Dmitrović, Zoran Kalajdžić, Nedeljko Vučenović i Miroslav Vučenović, presudom oslobođeni optužbe, Sud je iste oslobodio obaveze naknade troškova krivičnog postupka, kako to i nalaže zakonska odredba.

8. Odluka o imovinskopravnim zahtjevima

Odredbom člana 198. stav 3. ZKP BiH, propisano je da će Sud, kada donese presudu kojom optuženog oslobađa od optužbe, uputiti oštećenog da imovinskopravni zahtjev može ostvariti u parničnom postupku. Imajući uvidu da je Sud u ovom predmetu donio oslobađajuću presudu, donesena je odluka da se oštećeni sa eventualnim imovinskopravnim zahtjevima upućuju na parnicu, u skladu sa pomenutom zakonskom odredbom.

ZAPISNIČAR
Stručni saradnik
Ena Žunić

PREDSJEDNIK VIJEĆA
SUDIJA
Mirsad Strika

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba vijeću Apelacionog odjeljenja Suda u roku od 15 dana od dana prijema iste.

- Prilozi: Anex I (dokazi Tužilaštva) i Anex II (dokazi odbrane) presude.